Espoon kaupungin

ARVIOINTIKERTOMUS 2021

Tarkastuslautakunta 2022

Sisällys

PUHEENJOHTAJAN KATSAUS 1

1 ESPOO-TARINAN TOTEUTTAMINEN 4

1.1 VUODEN 2021 TALOUSARVION SITOVIEN TULOSTAVOITTEIDEN ASETTAMINEN JA TOTEUMARAPORTOINTI 5
1.2 TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTI VUODEN 2021 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA JA POIKKEAMISTA 5

2 KAUPUNGIN JA KONSERNIN TALOUDEN JA TOIMINTAYMPÄRISTÖN ARVIOINTI 12

2.1 KAUPUNKIKONSERNIN TALOUDEN JA TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYS 12
2.2 SOTE-UUDISTUKSEN ETENEMISEN TILANNEKATSAUS ESPOON NÄKÖKULMASTA 15
2.3 KAUPUNGIN JA KONSERNIN INVESTOINNIT JA LAINAKANNAN KEHITYS 17
2.4 SIJOITUSRAHASTOT 19
2.5 HENKILÖSTÖÖN LIITTYVÄT SEURANTATIEDOT 22
2.6 TYÖLLISYYSTILANTEEN KEHITYS JA KAUPUNGIN TYÖLLISYYSPALVELUT 25
2.7 KESTÄVÄ KEHITYS 31

3 KASVUN JA OPPIMISEN SEKÄ HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN PALVELUJEN ARVIOINTI 38

3.1 LASTEN JA NUORTEN MIELENTERVEYSPALVELUT 38
3.2 LASTENSUOJELU 44
3.3 OPPIVELVOLLISUUSLAIN UUDISTUKSEN TOIMEENPANO 46
3.4 KULTTUURIPALVELUT 48
3.5 TERVEYSPALVELUJEN TARJONNAN RIITTÄVYYS JA VALVONTA 51
3.6 SOSIAALI- JA KRIISIPÄIVYSTYS 56
3.7 KULKUKESKUS 57
3.8 PITKÄAIKAISHOIDON JA KOTIHOIDON JÄRJESTÄMINEN JA VALVONTA 59
3.9 IÄKÄS POTILAS PÄIVYSTYKSESSÄ 64

4 KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUJEN ARVIOINTI 70

4.1 HELSINGIN SEUDUN KUNTIEN JA VALTION VÄLINEN MAANKÄYTÖN, ASUMISEN JA LIIKENTEEN SOPIMUKSEN 2020–2031 TOTEUTTAMINEN 70
4.2 KAUPUNKISUUNNITTELUKESKUKSEN TOIMINTA 73
4.3 YMPÄRISTÖ- JA RAKENNUSVALVONTAKESKUKSEN TOIMINTA 76

5 KONSERNI 83

5.1 KONSERNIOHJAUS 83
5.2 ESPOO CATERING OY 84
5.3 ESPOON SEUDUN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ OMNIA 85

6 TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTI- JA TARKASTUSTYÖ 89

LIITE 1: Taulukot kaupungin, liikelaitosten ja konserniyhteisöjen tulostavoitteiden toteutumisesta tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan 93
LIITE 2: Arviointikohteille lähetetyt tarkastuslautakunnan etukäteiskysymykset 98
Kuvatiedot, lähdeluettelo sekä linkit 99

PUHEENJOHTAJAN KATSAUS

Koronapandemia on vuosien 2020 ja 2021 aikana vaikuttanut merkittävästi kaupungin ja konsernin talouteen ja toimintaan. Palveluihin pääsy on hidastunut. Hoito- ja hyvinvointivelka ovat kasvaneet. Vaikutukset näkyivät myös työntekijöiden saatavuudessa ja työllisyydessä.

Espoon virallinen väkiluku oli vuoden 2021 lopussa 297 132 asukasta. Kasvua edelliseen vuoteen oli 4 336.

Vuoden 2021 talousarviossa asetettiin kaupungille 41, liikelaitoksille neljä ja konserniyhteisöille 38 sitovaa tulostavoitetta. Koronapandemia on osaltaan vaikeuttanut tulostavoitteiden toteutumista vuosina 2020–2021. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan noin puolet toimialojen tulostavoitteista toteutui, osa vain osittain tai ei ollenkaan. Kahden tavoitteen toteutumista ei voitu arvioida. Tulostavoitteiden tehtävänä on ohjata kaupungin toimintaa valtuuston päättämään suuntaan. Tulostavoitteiden tulee olla samanaikaisesti sekä haastavia että toimintaa tukevia, mitattavia ja vaikuttavia. Poikkeavien olojen päättyessä olisi erittäin tärkeää, että tulostavoitteet saavutetaan, jotta valtuuston asettama palvelutaso saavutetaan. Nyt tulostavoitteista on toteutunut vuodesta toiseen vain noin puolet.

Kaupungin käyttötalous toteutui vuonna 2021 ennakoitua parempana. Vuosikate ja tilikauden tulos toteutuivat muun muassa verotulojen kehityksen, Taloudellisesti kestävä Espoo tuottavuus- ja sopeutusohjelman toteuttamisen sekä rahastojen kirjanpidollisten tuottojen kasvun ansiosta korkeina auttaen Espoota sopeutumaan jatkuviin toimintaympäristön muutoksiin. Valtion kunnille vuosina 2020–2021 maksamat koronakorvaukset sekä yhteisöverotulojen jako-osuuden määräaikainen korotus olivat kertaluonteisia koronapandemian hoitamisen tukitoimia. Tilikauden 2021 hyvää tulosta ei voida pitää signaalina Espoon talouden kestävästä kohentumisesta. Sote-uudistuksen vaikutukset selviävät kokonaisuudessaan vasta tulevina vuosina.

Työttömyys oli Espoossa vuoden 2021 lopussa huomattavasti korkeammalla tasolla kuin ennen koronapandemian alkua. Työttömien osuus työvoimasta oli 9,4 prosenttia. Työttömyysaste oli 2,8 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuotta aiemmin, mutta 1,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuoden 2019 lopussa. Pitkäaikaistyöttömien määrä jatkoi kasvuaan. Työllisyyspalvelujen toimintamenot olivat vuonna 2021 noin 43 milj. euroa, josta työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset eli valtiolle maksettavat ns. sakkomaksut olivat kohtuuttoman suuret, 30,3 milj. euroa. Nämä sakkomaksut ovat ylittäneet viime vuosina useilla miljoonilla euroilla budjetissa arvioidun menoerän. Viime vuonna ylitys oli 7,6 milj. euroa. Työllisyyden kuntakokeilussa on tavoitteena saada työllisyys-, koulutus-, sekä sosiaali- ja terveyspalvelut tiiviimmin yhteen. Tällä tavoitellaan myös sakkomaksujen pienentämistä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kouluterveyskyselyn 2021 mukaan nuorten mielen hyvinvointi on koetuksella etenkin yläkoulussa ja toiseen asteen koulutuksessa olevilla tytöillä, joista noin 36 prosenttia kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Uupumusasteista väsymystä koulunkäynnistä kokee puolet tytöistä ja 25 prosenttia pojista. Koronapandemian aikana lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen tarve on kasvanut. Samanaikaisesti näitä palveluja antavasta henkilökunnasta, kuten psykologeista ja kuraattoreista on huutava pula. Myös asiakkaita hoitajia kohden on liian suuret määrät suosituksiin nähden. Tilanteesta esimerkkinä on muun muassa, että Lastenpsykiatrinen yksikkö ei pystynyt ottamaan vuoden 2021 heinäkuun jälkeen uusia asiakkaita ennen helmikuuta 2022 rekrytointiongelmien ja työvoimapulan takia. Henkilökunnan puute näkyy jo nyt, mutta sen seuraukset tulevat näkyviin moninkertaisina tulevina vuosina, jos tilanteeseen ei saada muutosta.

Koronapandemia ja kokoontumisrajoitukset ovat vaikeuttaneet voimakkaasti kulttuuripalveluiden toimintoja vuosien 2020 ja 2021 aikana. Koronatukien myöntäminen espoolaisille taide- ja kulttuuritoimijoille on ollut tärkeää vallitsevassa tilanteessa.

Kirjasto on asukkaille merkittävä lähipalvelu. Espoossa on jatkossakin tarvetta monipuolisille aluekirjastoille ja pienemmille lähikirjastoille sekä asiointikirjastoille.

Espoon harrastuspolku - hankkeen tarkoituksena on mahdollistaa maksuton harrastaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle omalla koululla tai sen läheisyydessä. Hankkeessa luotujen hyvien käytäntöjen mukaista toimintaa tulee mahdollisuuksien mukaan jatkaa myös hankkeen päätyttyä.

Terveysasemilla ja erityisesti suun terveydenhoidossa hoitoon pääsy kohtuullisessa ajassa oli vaikeaa jo ennen koronapandemiaa. Koronapandemia ja henkilöstövaje ovat aiheuttaneet hoitovelkaa sekä terveysasemilla että suun terveydenhuollossa. Perusterveydenhuollon hoitovelan purkamisella voidaan osaltaan ehkäistä erikoissairaanhoidon menojen kasvua. Terveysasemapalvelujen hyvät mallit ja käytännöt tulisi levittää kaupunkitasoisiksi. Esimerkkinä tästä on Kilon terveysasemalla tehty hyvä työ. On tärkeää, että hoitoon pääsy turvataan ja hoitojonot puretaan sekä terveysasemilla että suun terveydenhuollossa ennen palvelujen siirtymistä hyvinvointialueelle.

PKS-kaupungit ja HUS ovat tehneet yhteisarviointia viime vuosina ajankohtaisista asioista. Näin on voitu ottaa käyttöön toisten hyväksi havaitut käytännöt. Vuonna 2021 arviointiaiheena oli Iäkäs potilas päivystyksessä. Hyviä esimerkkejä ovat olleet muun muassa Espoon liikkuva sairaala eli LiiSa, mikä palvelee pitkäaikaishoidon ja kotihoidon asiakkaiden päivystystilanteissa ympäri vuorokauden. LiiSa palvelu on koettu erittäin hyödylliseksi ja sen käytöllä on ollut vaikutusta pitkäaikaishoidon päivystyskäyntien vähenemiseen. Myös kotiutustiimitoiminnalla on ollut suuri merkitys epätarkoituksenmukaisten sairaalajaksojen vähentämisessä. Erityisesti iäkkäiden kotiuttamisprosessin osalta on tärkeää kehittää yhteistyötä, jotta kasvavaan palvelutarpeeseen voidaan vastata.

Espoossa rakennetaan paljon. Määrälliset kaavoitustavoitteet on saavutettu, mikä on mahdollistanut asuntotuotantotavoitteiden toteutumisen. Kasvavassa ja tiivistyvässä kaupungissa on tärkeää löytää tasapaino kaupungin velvoitteiden ja asuinalueiden viihtyisyyden välillä. Asukkaiden pitää voida vaikuttaa aidosti ja riittävän varhaisessa vaiheessa kaavavalmisteluihin. Investointihankkeiden asukasviestinnässä tulee sähköisten kanavien lisäksi käyttää muitakin viestintäkanavia, jotta tavoitetaan kaikki alueen asukkaat.

Paula Viljakainen
Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

1 ESPOO-TARINAN TOTEUTTAMINEN

Kuntalain tarkoituksena on luoda edellytykset kunnan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa. Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla. Kuntalain mukaan valtuusto päättää kuntastrategiasta, jonka tulee perustua arvioon kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteuttamiseen.

Espoo-tarina on kaupungin strategia, jota toteutetaan toimialojen ja tulosyksiköiden omien tarinoiden, toimiala- ja tulosyksikkötasoisten tulostavoitteiden sekä poikkihallinnollisten kehitysohjelmien avulla. Espoo-tarinan tavoitteet koskevat koko konsernia ja merkittävimmille konserniyhteisöille asetetaan vuosittaiset tai valtuustokauden mittaiset tavoitteet, joiden toteutuminen raportoidaan säännöllisesti kaupunginhallituksen konsernijaostolle, kaupunginhallitukselle ja valtuustolle.

Edellisen valtuustokauden Espoo-tarinan toteutumista arvioitiin helmikuussa 2021 valtuustoseminaarissa, jossa käytiin myös lähetekeskustelu alkavan valtuustokauden Espoo-tarinan valmistelemiseksi. Tarkastuslautakunta on esittänyt arvionsa valtuustokauden 2017–2021 Espoo-tarinan toteuttamisessa arviointikertomuksessaan vuodelta 2020.

Valtuustokauden 2021–2025 Espoo-tarina ja valtuustokauden tavoitteet hyväksyttiin valtuustossa 25.10.2021 §137. Päätös liitteineen on luettavissa kaupungin verkkosivuilla osoitteessa https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2021427-7.

Espoon kaupungin johtamisen yhdeksi merkittäväksi haasteeksi on tunnistettu kaupungin nopea kasvu ja sen vaatima investointitaso. Lisäksi Espoon ja laajemmin julkisen talouden haasteet ja suuret organisaatiouudistukset vaikuttavat Espoon kaupungin toimintaympäristöön. Espoo-tarinaa päivitettäessä syksyllä 2021 todettiin, että vuoden 2023 alusta aloittava Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue tulee vaikuttamaan merkittävästi kaupungin organisaatioon, talouteen sekä toimintaan. Vuoden 2022 talousarviossa on raportoitu, että koronaviruspandemian ja sote-uudistuksen vaikutukset tullaan huomioimaan vuoden 2022 aikana tarkentamalla tulostavoitteita ja mittareita. Vuoden 2021 tilinpäätökseen on kevättalvella 2022 lisäksi kirjattu, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 on muuttanut olennaisesti kuvaa Suomen ja koko maailman talouskehityksestä, eikä sodan vaikutuksia voida vielä arvioida.

Poikkihallinnolliset kehitysohjelmat Espoo-tarinan toteuttamisessa

Poikkihallinnollisten kehitysohjelmien todetaan olevan yksi keskeinen keino Espoo-tarinan toteuttamisessa. Valtuusto päätti 7.6.2021 valtuustokauden 2021–2025 poikkihallinnollisten kehitysohjelmien aiheiksi Elinvoimainen Espoo, Hyvinvoiva Espoo, Kestävä Espoo ja Tapahtumien yhteisöllinen Espoo. Ohjelmien ohjausryhmien luottamushenkilö- ja viranhaltijajäsenet nimettiin valtuustossa 30.8.2021. Poikkihallinnollisten kehitysohjelmien ohjausryhmien laatimat ohjelmien hyötytavoitteet hyväksyttiin valtuustossa 28.2.2022. Kaupunginhallitus hyväksyi ohjelmasuunnitelmat 11.4.2022. Ohjelmien etenemisestä raportoidaan valtuustolle ensimmäisen kerran vuoden 2022 lopun tilanteesta.

Tarkastuslautakunta tulee jatkossa arvioimaan kuluvan valtuustokauden Espoo-tarinan toteuttamista ja raportoimaan siitä valtuustolle arviointikertomuksissaan ja osavuosikatsauslausunnoissaan. Tarkastuslautakunnan arviointisuunnitelmassa on poikkihallinnollisten ohjelmien toteuttamisen arviointi arviointivuosina 2022 ja 2024.

1.1 VUODEN 2021 TALOUSARVION SITOVIEN TULOSTAVOITTEIDEN ASETTAMINEN JA TOTEUMARAPORTOINTI

Valtuusto hyväksyy vuosittaiset sitovat tulostavoitteet talousarvion hyväksymisen yhteydessä. Vuoden 2021 talousarviossa asetetut tulostavoitteet pohjautuvat valtuustokauden 2017–2021 Espoo-tarinaan.

Vuoden 2021 talousarviossa asetettiin kaupungille 41, liikelaitoksille neljä ja konserniyhteisöille 38 sitovaa tulostavoitetta. Tulostavoitteiden toteutumisesta raportoidaan valtuustolle vuosittain kolmessa osavuosikatsauksessa, konserniraporteissa ja tilinpäätöksen ennakkotiedoissa sekä tilinpäätöksessä. Tulostavoitteiden toteutumatiedot on tilinpäätösraportoinnissa esitetty toimialojen ja konserniyhteisöjen tuloskorteissa sekä liikelaitosten tilinpäätösten kohdalla.

Sitovien tulostavoitteiden asettaminen ja toteutuminen

Tilinpäätöksen mukaan kaupungille asetetuista tulostavoitteista 23 toteutui ja kahdeksan tulostavoitetta toteutui osittain. Tulostavoitteista 10 ei toteutunut. Valtuusto on hyväksynyt 12 kaupungin toimialoille asetetun tulostavoitteen poikkeaman kolmannen osavuosikatsauksen käsittelyn yhteydessä 13.12.2021 § 172. Tilinpäätöksessä on raportoitu, että koronaviruspandemia vaikutti laajasti tulostavoitteiden toteutumiseen, erityisesti työllisyyteen ja hyvinvointiin liittyviin tavoitteisiin.

Liikelaitoksille asetetuista neljästä tulostavoitteesta toteutui tilinpäätöksen mukaan kolme ja toteutumatta jäi yksi. Konserniyhteisöille asetetuista tulostavoitteista toteutui tilinpäätöksen mukaan 21, 11 toteutui osittain tai toteutumista ei voitu arvioida ja kuusi tulostavoitetta jäi toteutumatta.

1.2 TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTI VUODEN 2021 TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA JA POIKKEAMISTA

Koronapandemia ja sen aiheuttamat rajoitus- ja sulkutoimenpiteet ovat vaikeuttaneet tulostavoitteiden toteuttamista vuosina 2020–2021 sekä toimialoilla, liikelaitoksissa että konserniyhteisöissä. Seuraavissa taulukoissa on esitetty tarkastuslautakunnan arviot vuoden 2021 talousarviossa kaupungille, liikelaitoksille ja konserniyhteisöille asetettujen sitovien tulostavoitteiden toteutumisesta.

Kaupungin tulostavoitteiden toteutumisen arviointi toimialoittain

Tulostavoitteet toimialoittain	Yht	TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
		Toteutunut	Toteutui osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
Konsernihallinto	14	8	2	4	-
Hyvinvointi- ja terveys	13	2	5	6	-
Kasvu ja oppiminen	6	4	-	1	1
Kaupunkiympäristö	8	6	1	-	1
YHTEENSÄ	41	20	8	11	2

Liikelaitosten tulostavoitteiden toteutumisen arviointi

Liikelaitosten tulostavoitteet	Yht	TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
		Toteutunut	Toteutui osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos -liikelaitos	2	1	-	1	-
Tilapalvelut-liikelaitos	2	1	-	1	-
YHTEENSÄ	4	2	-	2	-

Konserniyhteisöjen tulostavoitteiden toteutumisen arviointi

Konserniyhteisöjen tulostavoitteet	Yht	TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
		Toteutunut	Toteutui osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
YHTEENSÄ	38	21	3	10	4

Tarkastuslautakunnan arvio vuoden 2021 tulostavoitteiden poikkeamista

Seuraavilla sivuilla on arvioitu vuoden 2021 tilinpäätöksessä esitettyjen tietojen perusteella kaupungille, liikelaitoksille ja konserniyhteisöille asetettuja tulostavoitteita, jotka eivät tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan ole toteutuneet tai ovat toteutuneet osittain. Lisäksi on esitetty ne tulostavoitteet, joiden toteutumista ei ole tilinpäätöksessä annettujen tietojen perusteella voitu arvioida. Tulostavoitteen yhteyteen on kirjattu tieto siitä, onko valtuusto joulukuussa 2021 hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.

Liitteessä 1 on esitetty yhteenvedot kaupungin, liikelaitosten ja konserniyhteisöjen kaikkien tulostavoitteiden toteutumistilanteesta tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan. Tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutuneet kaupungin ja konserniyhteisöjen tulostavoitteet on esitetty liitteen 1 taulukoissa vihreällä ylöspäin osoittavalla nuolella merkittyinä.

Tarkastuslautakunnan arvio tulostavoitteen poikkeamasta on esitetty seuraavasti: toteutumatta jääneet tulostavoitteet on merkitty punaisella alaspäin osoittavalla nuolella ja osittain toteutuneet keltaisella oikealle sivulle päin osoittavalla nuolella. Lisäksi harmaalla vasemmalle osoittavalla nuolella merkittyinä on esitetty ne tulostavoitteet, joiden toteutumista ei ole tilinpäätöksessä annettujen tietojen perusteella voitu arvioida.

Toteutui osittain *Ei toteutunut* *Ei voida arvioida*

Konsernihallinto

Työllisyysaste lähestyy Espoo-tarinan tavoitetasoa -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Työllisyysasteen vuosikeskiarvo vuonna 2021 oli 74,3 prosenttia valtuustokauden 2017–2021 Espoo-tarinan tavoitteena olleen 75 prosentin sijasta.

Työttömyysaste lähestyy Espoo-tarinan tavoitetasoa -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tulostavoite toteutui osittain. Työttömyysasteen vuosikeskiarvo vuonna 2021 oli 10,8 prosenttia valtuustokauden 2017–2021 Espoo-tarinan tavoitteena olleen 5 prosentin sijasta. Työttömyysaste on laskenut vuodesta 2020. Pitkäaikaistyöttömien määrä on jatkanut kasvua. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Työmarkkinatuen kustannukset laskevat -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Työmarkkinatuen kustannukset Espoon kaupungille olivat lähes 30,3 milj. euroa vuonna 2021. Vuoden 2020 kustannukset olivat 24,6 milj. euroa. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Palvelutuotannon tuottavuus paranee vähintään 2,0 prosenttia peruspalvelujen hintaindeksin muutos huomioiden -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Koronapandemian hoito kasvatti palvelutuotteiden kustannuksia terveyspalveluissa ja oppimisen lisätuki kasvun- ja oppimisen toimialalla, näissä kustannusten kasvu korvattiin valtion avustuksilla. Koronasta aiheutuvat rajoitus- ja sulkutoimenpiteet vähensivät suoritteita mm. liikunta- ja kulttuuripalveluissa. Palvelutuotteista toteutui talousarvion mukaisesti 42 prosenttia.

Henkilötyön tuottavuus paranee 1,0 % -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Henkilötyövuosien määrän arvioitiin kasvaneen edellisvuodesta. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Kustannusvaikuttavuutta parannetaan digitalisointia lisäämällä -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Johtamisen ja talousohjauksen tietojärjestelmäkokonaisuus JoTo otetaan myöhentyneen aikataulun mukaan käyttöön vuoden 2023 alusta. Kyseessä on tietojärjestelmän uudistus, ja samalla uudistetaan myös toimintaa ja prosesseja. Palkkahallinnon tietojärjestelmäratkaisu Sarastia otettiin käyttöön tammikuussa 2021. Järjestelmän käyttöönotolla arvioitiin olevan kiire, koska kaupungille piti saada JoTo-järjestelmän kanssa yhteensopiva järjestelmä. Järjestelmävaihdos on vaikeuttanut talousseurantaa ja henkilöstön tunnuslukujen vertailukelpoisten tietojen saatavuutta. Järjestelmän toimivuudessa on edelleen huhtikuussa 2022 raportoitu olevan ongelmia. Varhaiskasvatuksen eVaka -projekti valmistui suunnitellusti vuonna 2021.

Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala

Terveysasemien palvelukyky paranee ja tavoitteena on, että lääkärin kiireettömälle vastaanotolle (T3) päästään 28 vuorokauden sisällä (Q1-Q4≤28) -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Vuonna 2021 toteutunut kolmas vapaa aika lääkärin kiireettömälle vastaanotolle Espoon terveysasemilla oli 90 vuorokautta. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Digitalisaation hyödyntäminen kasvaa SOTET:n asiakaskontakteissa vuonna 2021 -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Tilinpäätöksessä on raportoitu, että koronapandemiatilanteen pysyessä vaikeana videovastaanottojen edistäminen on vähentynyt eikä tavoitteen saavuttamiseksi ole vielä tehty riittävästi toimenpiteitä. Etäkotihoidon käyttöönottoa on edistetty. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Kehitetään perussoten palveluja sekä perustason ja esh:n (erikoissairaanhoidon) integraatiota siten, että päivystyspalvelujen tarve vähenee verrattuna vuoteen 2020 -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Päivystyskäyntien lisääntymisen taustalla on useita syitä, mm. vaikeampihoitoiset asiakkaat, sairaalan kuormittuneisuus ja hoitajien vaihtuvuus. Hoivakotien päivystyskäynnit ovat vähentyneet vuodesta 2020.

Asiakastyytyväisyys paranee vanhusten palvelujen sairaalan potilailla, pitkäaikaishoidon asukkailla ja kotihoidon asiakkailla -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Kotihoidon asiakastyytyväisyys parani, mutta sairaalan potilaiden ja pitkäaikaishoidon asukkaiden asiakastyytyväisyys laski edellisvuodesta. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen oman tuotannon vuorokausihinta alenee -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Vammaispalvelulain mukaisten kuljetusten kustannuskasvu taittuu -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Koronapandemian aikana matkojen yhdistelyä ei ole aktiivisesti tehty. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Säännöllisen kotihoidon asiakkaan luona käyvien eri hoitajien määrä vähenee -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Kotihoidon asiakkaiden kipu hoidetaan hyvin -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Tuetun asumisen osuus vammaisten asumispalveluista kasvaa -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten suhteellinen osuus ikäluokasta ei kasva -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Tulostavoite toteutui 13–17-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta ei 0–12-vuotiaiden ikäryhmässä.

Tarve lasten ja nuorten psykiatrisiin palveluihin vähenee -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Koronapandemia on osaltaan vaikuttanut heikentävästi perheiden ja yksilöiden jaksamiseen.

Kasvun ja oppimisen toimiala

Espoon oppimistulokset ovat Suomen parhaat (olemassa olevilla mittareilla) -tulostavoitteen toteutumista ei tilinpäätöksen tuloskortissa esitettyjen tietojen perusteella voida arvioida. Tilinpäätöksen mukaan tulostavoite toteutui.

Eriytymiskehitystä ja syrjäytymistä on ehkäisty oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukien -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. *Valtuusto on hyväksynyt tulostavoitteen poikkeaman.*

Kaupunkiympäristön toimiala

Palvelutuotanto kehittyy kustannusvaikuttavasti ja asukas- ja asiakaslähtöisesti monituottajamallia hyödyntäen -tulostavoite toteutui tarkastuslautakunnan arvion mukana osittain. Tilinpäätöksen mukaan tulostavoite toteutui. Siivouksen ja kiinteistönhoidon kustannuksia ovat nostaneet koronapandemian aiheuttamat toimenpiteet.

Toimitilat tukevat palvelujen toteuttamista kustannustehokkaasti -tulostavoite toteutui tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Tilinpäätöksen mukaan tulotavoite toteutui. Osa kohteista odottaa jälkilaskentaa.

Liikelaitokset

Länsi-Uudenmaan pelastuslaitos

Liikelaitoksen tilikauden tulos ei jää alijäämäiseksi -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tulos jäi 95 814,09 euroa alijäämäiseksi.

Tilapalvelut-liikelaitos

Liikelaitoksen talonrakennusinvestointihankkeiden toteutuminen valtuuston päättämän talousarvion sekä taloussuunnitelman investointiohjelman aikataulun ja kustannusarvion mukaisesti -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui. Talonrakennusinvestointien toteuma 56,9 milj. euroa jäi 42,7 milj. euroa alle talousarviossa arvioidun 99,6 milj. euron. Toteumaprosentti oli 57,1. Materiaalihintojen nousu ja rakennusalan kuumentunut tilanne vaikuttivat hankkeiden toteuttamiseen.

Konserniyhteisöt

Espoon Asunnot Oy

Keskimääräinen asuntotuotannon aloitus 400 vuodessa -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain. Vuonna 2021 alkaneita asuntoja oli tavoitteen mukaisesti 403. Aloitettujen asuntojen neljän vuoden liukuva keskiarvo on 377 asuntoa / vuosi.

Kiinteistöjä omistavat yhtiöt

Rakennusten sisäilmaolosuhteiden parempi hallinta sekä turvalliset ja terveelliset sisäilmaolosuhteet käyttäjille ja rakennuksille -tulostavoitteen toteutumista ei tilinpäätöksen tuloskortissa

esitettyjen tietojen perusteella voitu tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan arvioida. Tilinpäätöksen mukaan tulostavoite toteutui osittain.

EMMA - Espoon modernin taiteen museo

Espoon kulttuuripalveluiden haluttavuus -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Toteutuneiden näyttelyiden määrä oli yhdeksän tavoitteena olleen 13 näyttelyn sijasta. Koronarajoitusten vuoksi EMMA oli suljettuna marraskuun 2020 lopusta toukokuun 2021 alkuun. Loka-marraskuussa 2021 kävijämäärät ylittivät edellisvuoden tason.

Museon asema valtakunnallisesti ja kansainvälisesti arvostettuna ja haluttuna yhteistyökumppanina -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Lainattujen teosten määrä oli 233 tavoitteena olleen 340:n teoksen sijasta. Lainaustoimista käynnistyi koronarajoitusten jälkeen kesäkuussa. Kokonaisuuteen vaikuttavat poikkeusolojen vuoksi peruuntuneet teoslainat.

Espoon kaupunginteatteri

Asema Suomen johtavana vierailuteatterina -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Toteutuneiden vierailuesitysten määrä oli koronarajoitusten vuoksi 40 tavoitteena olleen 57:n esityksen sijasta.

Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia

Liikevoitto ja liikevoittoprosentti -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut.

Tutkintokoulutuksesta eronneiden osuus -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Eronneiden osuus oli 12 prosenttia tavoitteena olleen enintään 10 prosentin sijasta.

Toiminnan vaikuttavuuden mittaamista ja seuraamista kehitetään -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain.

Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL)

HSL-kuntayhtymän tuottavuuden nousu vähintään 1,5 % / vuosi -tulostavoitteen toteutumista ei tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan voida tuloskortissa esitettyjen tietojen perusteella arvioida. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain.

Joukkoliikenteen palvelutaso on parantunut -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain. Asiakastyytyväiskyselyjen tulokset ovat heikentyneet vuodesta 2020. Saavutettavuustarkastelun tuloksia ei laajemmin ole esitetty.

Jalankulun, pyöräilyn, joukkoliikenteen ja uusien liikkumispalvelujen kulkutapaosuus kasvaa ja uusia liikkumispalveluja otetaan käyttöön -tulostavoitteen ei tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan voitu tuloskortissa esitettyjen tietojen perusteella arvioida. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain. Koronapandemian aikana joukkoliikenteen matkustajamäärät ovat olleet 41 prosenttia vertailuvuotta 2019 alhaisemmat. Uusien liikkumispalvelujen käyttöönottoa kehitetään.

Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä (HSY)

HSY-kuntayhtymän tuottavuuden nousu vähintään 1,5 % / vuosi -tulostavoitteen toteutumista ei tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan voida tuloskortissa esitettyjen tietojen perusteella arvioida. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain.

Tehostetaan toimenpiteitä vesijohtoverkon hävikin pienentämiseksi -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain.

Kotitalouksien jätteen kierrätysasteen ja palvelutason nostaminen -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain.

Blominmäen puhdistamon rakentaminen edistyy hallitusti siten, että laitos voidaan ottaa käyttöön suunnitelman mukaisesti 2022 -tulostavoite toteutui tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan osittain.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä (HUS)

- *HUS-kuntayhtymän tuottavuuden nousu 1,0 % / vuosi* -tulostavoite ei tilinpäätöksen eikä tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut.

- *Kiinteistöomaisuuden arviointi ja realisointi* -tulostavoite ei tarkastuslautakunnan arvion mukaan toteutunut. Tilinpäätöksen mukaan tavoite toteutui osittain. Kiinteistöomaisuuden myynti ei ole edennyt vuonna 2021.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Tulostavoitteiden tehtävänä on ohjata kaupungin toimintaa valtuuston päättämään suuntaan. Tulostavoitteiden tulee tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan olla samanaikaisesti sekä haastavia että toimintaa tukevia ja vaikuttavia. Tulostavoitteiden toteumatiedot tulee raportoinnissa esittää kattavasti.

Koronapandemia vaikutti erityisesti työllisyyteen ja hyvinvointiin liittyvien tulostavoitteiden toteuttamiseen. Useissa toteutuneissakin tulostavoitteissa koronapandemia vaikeutti tulosten saavuttamista.

Koronapandemia ja sen seurauksena toteutetut rajoitus- ja sulkutoimenpiteet vaikuttivat myös usean konserniyhteisön tavoitteiden toteutumiseen negatiivisesti. Tarkastuslautakunnan arvio useiden konserniyhteisöjen tulostavoitteiden toteumasta on kriittisempi kuin tilinpäätöksessä esitetyt tiedot. Viiden tavoitteen toteutumista ei tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan voitu arvioida tilinpäätöksen puutteellisten toteutumatietojen vuoksi.

Tarkastuslautakunta on käsitellyt tarkemmin useiden tulostavoitteiden toteuttamiseksi tehtyjä toimenpiteitä arviointikertomuksen seuraavissa luvuissa.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Tulostavoitteiden tulee olla samanaikaisesti sekä haastavia että vaikuttavia.

Tulostavoitteille on asetettava selkeät ja konkreettiset mittarit ja arviointikriteerit, joiden toteumatiedot tulee raportoinnissa esittää kattavasti.

Tulostavoitteiden toteuttamiseksi vaadittavat korjaustoimenpiteet on kattavasti raportoitava tilikauden aikana.

2 KAUPUNGIN JA KONSERNIN TALOUDEN JA TOIMINTAYMPÄRISTÖN ARVIOINTI

2.1 KAUPUNKIKONSERNIN TALOUDEN JA TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYS

Toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa

Espoon lähivuosien merkittävimpiä haasteita ovat kaupungin nopean kasvun hallitseminen, koronapandemian aiheuttamien pitkäaikaisten vaikutusten korjaaminen sekä sopeutuminen verorahoituksen pienenemiseen Sote-uudistuksen seurauksena. Venäjän hyökkäys Ukrainaan helmikuussa 2022 muutti olennaisesti kuvaa Suomen ja koko maailman talouskehityksestä. Länsimaat ovat asettaneet Venäjälle laajoja pakotteita, joiden tavoitteena on lopettaa sodan käyminen nostamalla sodan hintaa Venäjän taloudelle. Sodan vaikutukset näkyvät myös Espoossa esimerkiksi Ukrainasta paenneiden henkilöiden palvelujen järjestämisessä ja vaikutuksina kuntatalouden menoihin ja tuloihin. Pitkäaikaisia vaikutuksia kaupungin talouteen ja toimintaympäristöön ei kokonaisuudessaan voida vielä arvioida.

Espoon virallinen väestömäärä oli 297 132 vuoden 2021 lopussa. Väestönkasvu oli 1,5 prosenttia. Väestönkasvu oli 1 271 henkeä suurempaa kuin edellisvuonna. Vieraskielisten määrä kasvoi 3 986 asukkaalla ja kotimaankielisten 350 asukkaalla.

Kaupunginhallitus päätti vuoden 2020 lopussa kaupungin organisaation ja johtamisjärjestelmän kehittämisen linjauksista, joilla tavoiteltiin vahvempaa Espoo-tarinan toimeenpanoa, matalampaa organisaatiota ja tehokkaampaa hallintoa sekä varauduttiin sote-uudistukseen. Valtuuston maaliskuussa 2021 päättämä kaupungin uudistettu organisaatio otettiin käyttöön uuden valtuustokauden alusta 1.8.2021 alkaen.

Koronapandemian vaikutukset toimintatuottoihin ja kuluihin

Koronapandemia on vuosien 2020 ja 2021 aikana vaikuttanut merkittävästi kaupungin ja konsernin talouteen ja toimintaan. Koronapandemian torjuntatoimet ovat hidastaneet kaupunkilaisten pääsyä palveluihin, mikä on lisännyt voimakkaasti kaupungin hoito- ja hyvinvointivelkataakkaa. Koronapandemian torjunta on lisännyt kustannuksia ja vaatinut resursseja erityisesti hyvinvoinnin ja terveyden toimialta, joka vastaa koronan torjunnasta, testauksesta, jäljityksestä ja rokotuksista.

Ulkoisia toimintatuottoja kertyi 481,9 milj. euroa, mikä oli 19,3 milj. euroa enemmän kuin edellisenä vuonna. Toimintatuottojen merkittävää kasvua selittävät osaltaan valtion myöntämät korona-avustukset. Tuloja puolestaan vähensivät liikunta- ja kulttuuripalvelujen sulku- ja rajoitustoimet.

Ulkoisia toimintakuluja kertyi 2 044,4 milj. euroa, mikä oli 5,2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2020. Toimintakuluja kasvattivat muun muassa koronapandemiasta aiheutuneet kustannukset. Espoo sai valtiolta tukea koronakustannuksiin noin 64 milj. euroa ja lisäksi valtiolta saatuja avustuksia oppimisen tukeen tuloutettiin noin 8 milj. euroa vuonna 2021. Tuet vastasivat täysimääräisesti koronapandemiasta vuonna 2021 aiheutuneita suoria kustannuksia.

Toimintakatteen alijäämä heikkeni 1,6 prosentilla edellisestä vuodesta. Vuosien 2020 ja 2021 toimintatuotot ja toimintakulut eivät ole täysin vertailukelpoiset johtuen koronapandemiasta. Vertailukelpoisemman kasvun on rahoitus- ja talousyksikössä laskettu olevan 3,2 prosenttia, kun luvuista on eliminoitu vuonna 2020 aiheutuneet koronakustannukset, joihin valtiolta saatiin korvaukset osana valtionosuusjärjestelmää. Vuonna 2021 koronakustannuksiin saatiin korvausta valtiolta kuntien hakemusten perusteella. Koronapandemian vaikutukset tulevat heijastumaan kaupungin palveluihin ja talouteen myös tulevina vuosina.

Kaupungin verotulojen ja valtionosuuksien kehitys

Verotuloista ja valtionosuuksista koostuvan verorahoituksen kertymä oli yhteensä 1,85 miljardia euroa vuonna 2021. Verorahoituksen kasvu oli 2,2 prosenttia edellisvuodesta. Verotuloja kertyi 1,7 miljardia euroa. Yhteisöveron jako-osuuden korotuksen vaikutus Espoolle oli noin 46 milj. euroa. Verotulot kasvoivat 6,6 prosenttia. Valtionosuusrahoitusta kertyi 139 milj. euroa. Valtionosuudet toteutuivat edellisvuotta pienempinä johtuen koronakorvausten maksutavan muutoksesta. Seuraavassa kaaviossa on esitetty verotulojen ja valtionosuuksien kehitys vuosina 2016–2021.

Verotulojen ja valtionosuuksien kehitys vuosina 2016–2021, milj. euroa

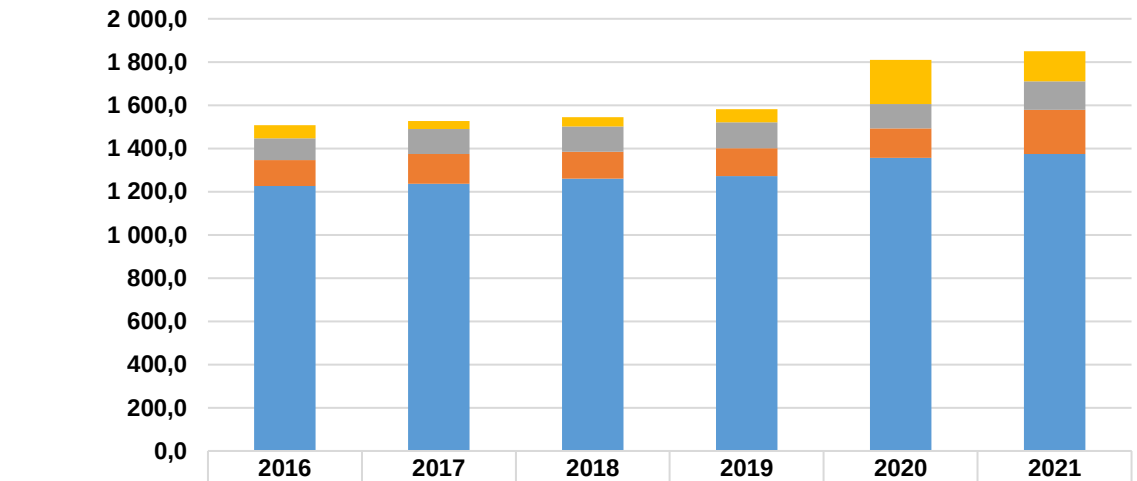

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Valtionosuudet	60,9	36,4	43,1	60,8	205,1	139,0
Kiinteistövero	99,7	116,2	117,0	120,3	112,3	133,1
Yhteisövero	120,6	137,2	125,3	128,6	136,2	203,1
Kunnallisvero	1 226,2	1 237,0	1 259,7	1 272,3	1 356,8	1 375,0

Lähde: Espoon tilinpäätökset 2016–2021.

Espoo on yksi valtionosuusjärjestelmän nettomaksajakunnista. Vuonna 2021 Espoon tarveperusteista valtionosuutta vähennettiin 172 milj. eurolla valtionosuusjärjestelmään kuuluvan tulopohjan tasauksen perusteella.

Maanmyyntivoittojen, maankäyttösopimuskorvausten ja maanvuokrien kertyminen

Vuonna 2021 kaupungin ja sen taseyksiköiden maankäyttösopimustuloja tuloutettiin 54,3 milj. euroa. Maanmyyntivoittoja kertyi 53,6 milj. euroa. Ulkoiset maanvuokratulot olivat 22,4 milj. euroa.

Kaupungin vuosikate ja tulos olivat poikkeuksellisen suuret

Kaupungin vuosikate oli 382,4 milj. euroa ja tulos 192,3 milj. euroa. Vuosikate oli 78 milj. euroa ja tulos 63 milj. euroa edellisvuotta parempi. Käyttötalouden toteumaa paransivat oletettua parempi kunnallis- ja erityisesti yhteisöveron kehitys, Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman toteuttamisesta ja valtion koronakorvauksista johtuen maltillisesti kasvanut toimintakatteen alijäämä ja sijoitusrahastojen hyvä vuosi.

Konsernin vuosikate ja tulos nousivat vuodesta 2021

Espoo-konsernin vuosikate oli 495,1 milj. euroa ja tulos 161,1 milj. euroa. Vuosikate oli 60 milj. euroa ja tulos 57 milj. euroa edellisvuotta parempi.

Taloudellisesti kestävä Espoo -tuottavuus- ja sopeutumisohjelman toteuttaminen

Valtuusto hyväksyi lokakuussa 2020 Taloudellisesti kestävä Espoo – tuottavuus- ja sopeutusohjelman vuosille 2021–2025. Ohjelman tavoitteena on hidastaa suunnitelmallisesti käyttötalouden kasvua 147 milj. euroa perusuraan nähden vuoden 2025 loppuun mennessä ohjelman linjauksia ja toimenpiteitä toteuttaen. Investointitasoa on tavoitteena laskea 10 prosentilla hankkeiden toteutustapaa, laajuutta ja kustannuksia tarkastamalla.

Vuoden 2021 tilinpäätöksessä on raportoitu, että tuottavuustavoitteeksi oli asetettu 22,8 milj. euroa, josta toteutui 16,6 milj. euroa. Voimakkaasti kohonneiden työmarkkinatuen kuntaosuuskustannuksista johtuen tuottavuustavoitetta ei vuonna 2021 saavutettu.

Vuoden 2022 talousarviosta ja vuosien 2023–2024 taloussuunnitelmasta päätettäessä valtuusto on todennut, että TakE-ohjelman tavoitetasot ja toimenpiteet päivitetään sote- ja pelastustoimen uudistuksen vaikutusten osalta kevään 2022 aikana siten, että ohjelma parantaa Espoon kykyä sopeutua uudistuksen aiheuttamiin taloudellisiin muutoksiin. Vuoden 2021 tilinpäätöksessä on raportoitu, että kasvanut taloudellinen epävarmuus lisää tuottavuuden kehittämisen ja tarkan taloudenhoidon merkitystä.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kaupungin käyttötalouden toteuma vuonna 2021 oli ennakoitua parempi. Vuosikate ja tilikauden tulos toteutuivat muun muassa verotulojen kehityksen, Taloudellisesti kestävä Espoo -tuottavuus ja sopeutusohjelman toteuttamisen sekä rahastojen kirjanpidollisten tuottojen kasvun ansiosta korkeina auttaen Espoota sopeutumaan jatkuviin toimintaympäristön muutoksiin. Valtion kunnille vuosina 2020–2021 maksamat koronakorvaukset sekä yhteisöverotulojen jakoosuuden määräaikainen korotus ovat kertaluonteisia koronapandemian hoitamisen tukitoimia. Tilikauden 2021 hyvää tulosta ei voida pitää signaalina Espoon talouden kestävästä kohentumisesta.

Espoon toimintaympäristön kehityksen arviointiin tulevat voimakkaasti vaikuttamaan vuonna 2022 julkaistavat sosiaali- ja terveystoimen ja pelastustoimen uudistuksen rahoitusmallin lopulliset luvut. Sote-uudistuksen rahoitusmalli tulee heikentämään Espoon verorahoituksen kehitystä tulevina vuosina ja siten heikentämään niin kaupungin kuin konsernin investointien tulorahoituskykyä. Koronapandemian aiheuttaman hoito-, opetus- ja hyvinvointivelan purkaminen rasittaa kaupungin taloutta ja vaatii palvelutuotannon resursseja. Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan aiheuttamia taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia ei voida vielä arvioida.

Talouden tasapainottamisen ja tuottavuuden sopeutumisohjelmaa tullaan tarkastelemaan uudelleen kesällä 2022. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan talouden tasapainotuksen ja tuottavuuden sopeuttamisohjelman toteuttaminen on välttämätöntä kaupungin ja konsernin talouden kestävän tasapainon saavuttamiseksi ja sote-uudistuksen tuomiin muutoksiin sopeutumiseksi.

Tarkastuslautakunnan suositus

Tasapainottamis- ja tuottavuustoimenpiteiden toteuttamista on määrätietoisesti jatkettava ja tehostettava, jotta Espoon kaupunkikonsernin talous saadaan kestävään tasapainoon asukkaiden peruspalvelut turvaten.

2.2 SOTE-UUDISTUKSEN ETENEMISEN TILANNEKATSAUS ESPOON NÄKÖKULMASTA

Sote-uudistuksen lait hyväksyttiin eduskunnassa 23.6.2021. Länsi-Uudenmaan aluevaltuuston toimikausi alkoi 1.3.2022. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue aloittaa toimintansa 1.1.2023. Hyvinvointialue tulee palvelemaan 470 000 asukasta Espoossa, Hangossa, Inkoossa, Karkkilassa, Kauniaisissa, Kirkkonummella, Lohjalla, Raaseporissa, Siuntiossa ja Vihdissä. Alueelle siirtyvät sote-palvelujen ja pelastuslaitoksen toiminnot ja henkilöstö sekä opiskeluhuollon psykologit ja kuraattorit. Työntekijöitä tulee olemaan noin 8 900.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen väliaikainen valmistelutoimielin vastasi hyvinvointialueen toiminnan ja hallinnon käynnistämisestä siihen saakka, kunnes aluevaltuusto valittiin ja luottamuselintoiminta käynnistyi maaliskuussa 2022. Hyvinvointialueen lakisääteiset toimielimet ovat aluevaltuusto, aluehallitus, aluevaalilautakunta, tarkastuslautakunta ja kaksikielisellä hyvinvointialueella kansalliskielilautakunta. Lakisääteiset vaikuttamistoimielimet ovat vanhus- ja vammaisneuvostot sekä nuorisovaltuusto. Näiden toimielinten lisäksi hyvinvointialueelle perustetaan kolme muuta lautakuntaa ja yksilöasioiden jaosto. Hyvinvointialueesta tulee palvelutuotantoorganisaatio, jonka johtamisrakenne jakautuu:

- ikääntyneiden palveluihin,
- lasten, nuorten ja perheiden palveluihin,
- yhteisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin,
- vammaispalveluihin,
- Länsi-Uudenmaan pelastuslaitokseen sekä
- konsernihallintoon ja -palveluihin.

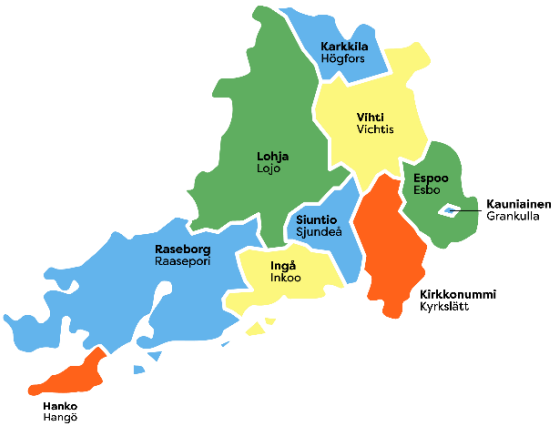

Kevään 2022 tilannekuvan mukaan palvelutuotannon siirtoa hyvinvointialueelle joudutaan mahdollisesti vaiheistamaan, koska palvelutuotannon vastuun siirtäminen samanaikaisesti 1.1.2023 hyvinvointialueelle ei välttämättä ole tietoteknisesti mahdollista, vaikka valmistelu toteutuisi aikataulussa. Hyvinvointialueen ennakoitu valmistelurahoitus on arvioituja valmistelukustannuksia matalampi. ICT-muutosten rahoitusvaje on 38,5 milj. euroa. Rahoitusvajeen kattaminen mahdollisimman nopeasti on kriittistä valmistelutyön etenemisen kannalta. Siirtoriskin hallinta ja välttämätön tietotekninen porrastus edellyttävät hyvinvointialueen ja kuntien yhteistä suunnittelua, varautumista ja sopimista. Lisäksi hyvinvointialue ja Espoo suunnittelevat yhteiset rakenteet muun muassa lasten ja nuorten palvelukokonaisuuteen ja työllisyyteen, strategiseen yhteistyöhön, toimitilojen hallintamalleihin sekä edunvalvontaan jatkossa.

Espoon valtuusto antoi helmikuussa 2022 hyvinvointialueelle selvityksen siirtyvistä sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen käytössä olevista toimitiloista, siirtyvästä irtaimesta omaisuudesta, sopimuksista ja vastuista. Siirtyvien toimitilojen kokonaismäärä on 147 089,50 m2, johon sisältyvät kaupungin suoraan omistamat kohteet, kaupungin omistamat osaketilat ja kaupungille vuokratut tilat. Vuokrasopimukset siirtyvät hyvinvointialueelle 1.1.2023. Hyvinvointialue on velvollinen vuokraamaan sote-käytössä olevat kuntien toimitilat kolmen vuoden ajan. Siten sote-palvelujen toimipisteisiin ei ole tulossa välittömiä muutoksia. Selvitys on kokonaisuudessaan luettavissa valtuuston 28.2.2022 kokouksen pöytäkirjasta: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2022554-5.

Henkilöstötietojen siirtoa koskeva yhteistoimintamenettely on toteutettu Espoossa 1.9.2021 kaupungin henkilöstötoimikunnassa. Lisäksi henkilöstösiirtoja on käsitelty kaupungin henkilöstötoimikunnassa 26.1.2022. Espoon helmikuussa 2022 antaman arvion mukaan kaupungilta siirtyy Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen palvelukseen 4 951 henkilöä. Hyvinvointialue käyttää arviota

vuoden 2023 talousarvion laadinnassa. Hyvinvointialueelle annetaan tarkemmat yksityiskohdat sisältävä listaus siirtyvästä henkilöstöstä lokakuussa 2022. Palvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kaupungilta hyvinvointialueelle tehdään liikkeenluovutuksen säätelyn mukaisesti, jolloin olemassa oleva henkilöstö ja ostopalvelutuottajat säilyvät muutoksessa ennallaan.

Kuntien rahoituksen leikkaus määräytyy siten, että koko maan siirtyvien sote-palvelujen ja pelastustoimen nettokustannukset tulevat katetuksi kunnilta siirrettävillä tuloilla. Kuntien valtionosuudesta vähennetään sote- ja pelastustoimen laskennallisten kustannusten osuus ja yhteisöverosta vähennetään kolmannes. Vuoden 2021 tilinpäätöksessä esitettyjen Espoon alustavien laskelmien perusteella kaupungilta siirtyisi valtiolle hyvinvointialueen rahoitukseen 115 milj. euroa tuloja enemmän kuin siirtyviä menoja. Tästä valtio korvaisi pysyvällä muutosrajoittimella 60 prosenttia eli 69 milj. euroa. Muutosrajoitin tulee pysyväksi osaksi uutta valtionosuusjärjestelmää, eikä muutosrajoittimeen tehdä indeksi- tai muitakaan korotuksia, mikä tulee heikentämään jatkossa Espoon tulorahoituksen kasvua. Espoolta leikattavaa kunnallis- ja yhteisöveron tuottoa korvataan valtionosuusrahoituksella ja kaupungin tulorahoituksesta tulee uudistuksen jälkeen noin 30 prosenttia valtionosuuksista. Rahoitusmallin kuntakohtaisia muutoksia neutraloidaan valtionosuusjärjestelmään kuuluvalla siirtymätasauksella. Kuntakohtaiset muutokset talouden tasapainossa rajataan enintään 60 euroon asukasta kohden vuoden 2027 loppuun mennessä valtionosuusjärjestelmään lisättävällä siirtymätasauksella. Kunnallisveroa vähennetään kevään 2021 arvion mukaan 12,39 prosenttiyksikköä kaikissa kunnissa. Lopullinen vähennys päätetään keväällä 2022 perustuen vuoden 2021 kuntatietotilastojen ja kuntien 2022 talousarvioiden nettomenoihin sekä valtiovarainministeriön vuoden 2022 verotuloarvioihin.

Valtiovarainministeriön 13.4.2022 julkaiseman tiedon mukaan kunnallisveroa vähennetään kaikilta kunnilta 12,64 prosenttiyksikköä.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kevään 2022 tilannekuvan mukaan palvelutuotannon siirtoa hyvinvointialueelle joudutaan mahdollisesti vaiheistamaan, koska palvelutuotannon vastuun siirtäminen samanaikaisesti 1.1.2023 hyvinvointialueelle ei välttämättä ole tietoteknisesti mahdollista, vaikka valmistelu toteutuisi aikataulussa. Henkilöstö siirtyy kaupungin palveluksesta hyvinvointialueen palvelukseen liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti. Hyvinvointialue on velvollinen vuokraamaan sote-käytössä olevat kaupungin toimitilat kolmen vuoden ajan.

Espoon alustavien laskelmien perusteella kaupungilta siirtyisi valtiolle hyvinvointialueen rahoitukseen 115 milj. euroa tuloja enemmän kuin siirtyviä menoja. Tästä valtio korvaisi pysyvällä muutosrajoittimella 60 prosenttia eli 69 milj. euroa. Esitettyjen laskelmien toteutuessa Espoon valtionosuudet nousisivat noin kahdeksasta prosentista 30 prosentin tasolle vuodesta 2023 alkaen, mikä tekee Espoosta huomattavasti nykyistä valtionosuusriippuvaisemman.

Valtiovarainministeriön huhtikuussa 2022 julkaiseman tiedon mukaan kunnallisveroa vähennetään kaikilta kunnilta 12,64 prosenttiyksikköä, mikä on suurempi leikkaus kuin keväällä 2021 arvioitu.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Edunvalvontatyötä valtion suuntaan on määrätietoisesti jatkettava, jotta sote-uudistuksen rahoitusmallin vaikutukset Espoolle eivät olisi kohtuuttomat.

Sote-uudistuksen siirtymävaihe on hoidettava siten, että kuntalaiset saavat tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti.

Muutostilanteessa on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöstön työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen.

2.3 KAUPUNGIN JA KONSERNIN INVESTOINNIT JA LAINAKANNAN KEHITYS

Espoo-konsernissa on viime vuosina toteutettu mittavaa investointiohjelmaa ja sen seurauksena konserni on velkaantunut voimakkaasti. Koko konserni investoi vuonna 2021 yhteensä 560 milj. eurolla. Konsernin lainakanta oli 4,52 miljardia euroa vuoden 2021 lopussa.

Kaupungin, liikelaitosten ja taseyksiköiden investoinnit

Kaupunki ja sen liikelaitokset sekä taseyksiköt investoivat vuonna 2021 yhteensä 318 miljoonalla eurolla. Investointien tulorahoitusaste oli 135 prosenttia vuonna 2021. Seuraavassa kaaviossa on esitetty kaupungin 284 milj. euron investoinnit, joista on vähennetty rahoitusosuudet.

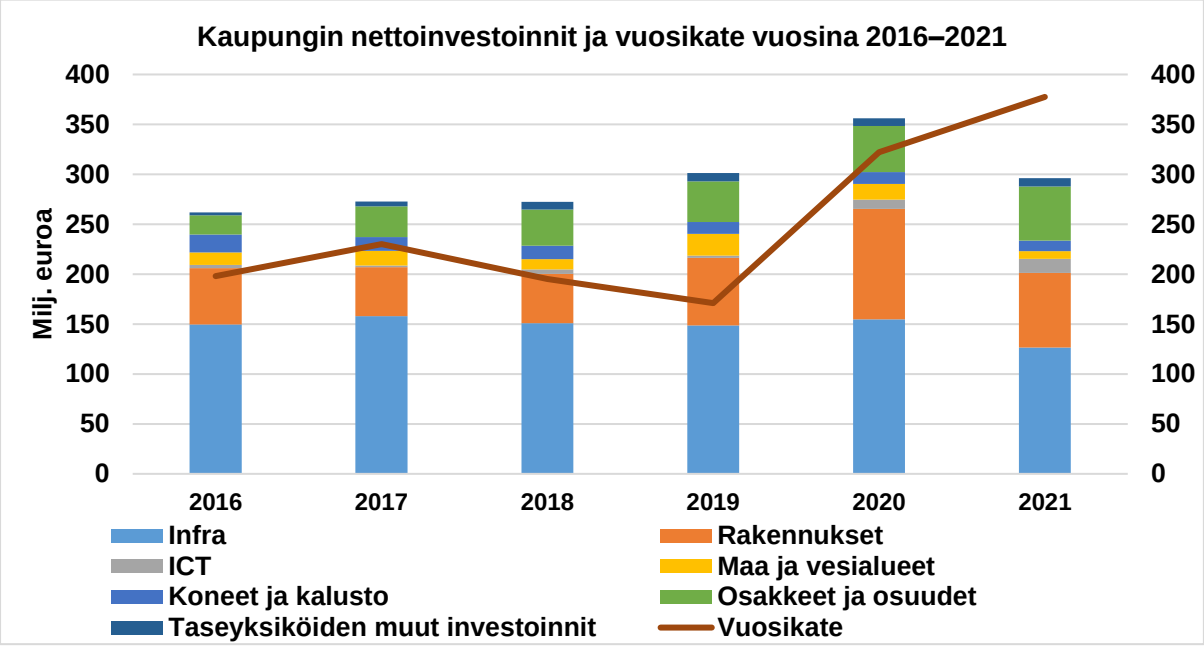

Lähde: Konsernihallinnon rahoitus- ja talousyksikkö 3/2022.

Kaupungin ja konsernin investoinnit yhteensä

Lähde: Konsernihallinnon rahoitus- ja talousyksikkö 3/2022.

Espoon kaupungin ja konserniyhteisöjen bruttoinvestoinnit olivat yhteensä 560 milj. euroa. Rahoitusosuudet vähennettyinä nettoinvestoinnit olivat 526 milj. euroa. Konserniyhteisöistä eniten investointeja toteuttivat Espoon Asunnot Oy 103 milj. euroa, Länsimetro Oy 91 milj. euroa, ja Koy Koulu- ja päiväkotitilat 20 milj. euroa. Kuntayhtymistä suurimmat investoinnit olivat HSY:n 53 milj. euroa ja HUSin 44 milj. euroa. Konserniyhteisöjen investoinneista rahoitettiin tulorahoituksella 94,2 milj. euroa. Konsernin poistot olivat 336,9 milj. euroa.

Espoo-konsernin lainakannan kehitys

Espoo-konsernin lainakanta kasvoi edellisvuodesta 234 milj. eurolla. Konsernin lainakantaan lasketaan kaupungin ja sen liikelaitosten ja taseyksiköiden sekä konserniyhteisöjen lainat, jotka olivat yhteensä 4,52 miljardia euroa vuoden 2021 lopussa. Espoon konsernilainat asukasta kohden olivat 15 200 euroa vuoden 2021 lopussa. Seuraavassa kaaviossa on esitetty konsernin kokonaisvastuut sisältäen konsernilainat, takaukset sekä vuokra- ja leasingvastuut, jotka olivat yhteensä 5,5 miljardia euroa vuoden 2021 lopussa.

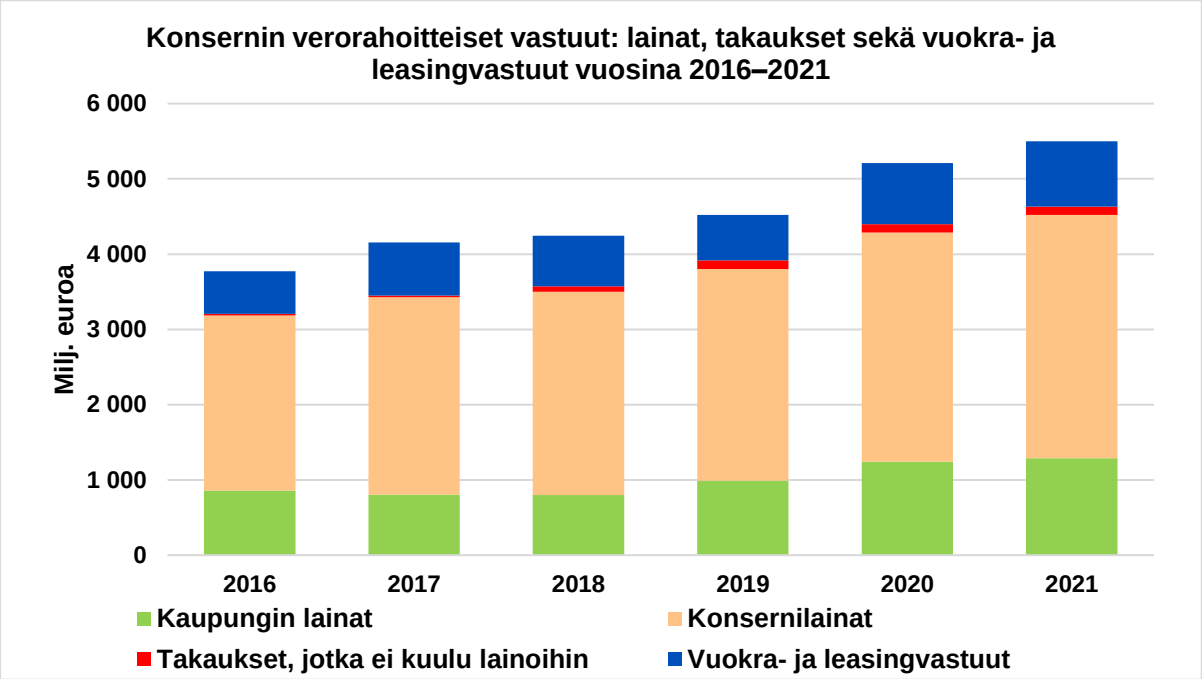

Lähde: Konsernihallinnon rahoitus- ja talousyksikkö 3/2022.

Espoo ja kriisikuntamenettelyn raja-arvot

Konserni täytti vuoden 2021 lopussa kuntalain 118 §:n mukaisesta erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevan kunnan arviointimenettelystä eli kriisikuntamenettelystä yhden kriteerin: asukasta kohden laskettu kunnan konsernitilinpäätöksen lainojen ja vuokravastuiden määrä ylittää kaikkien kuntien konsernitilinpäätöksen lainojen ja vuokravastuiden keskimääräisen määrän vähintään 50 prosentilla. Vuonna 2023 konsernitilinpäätöksen laskennallisen lainanhoitokatteen ennakoidaan jäävän alle 0,8:n, mikä täyttää toisen kriisikuntakriteerinä olevan rajan.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoo-konsernin raskas investointiohjelma kasvattaa konsernin velkamäärää edelleen kuluvalla valtuustokaudella. Espoon voimakkaan väestönkasvun, kaupunkirakenteen muutoksen sekä konsernin investointihankkeiden vuoksi kaupungin investointitaso on huomattavasti poistotasoa korkeampi.

Tarkastuslautakunnan suositus

Espoon korkean investointitason vuoksi vuosikatteen on oltava selvästi poistoja suurempi, jotta kaupunki selviää jatkossa sekä korvaus- ja kasvuinvestoinneista että lainanlyhennyksistä.

2.4 SIJOITUSRAHASTOT

Kuntalain mukaan valtuusto päättää kaupungin sijoitustoiminnan perusteista. Valtuusto on antanut hallintosäännössä yleisohjeet kaupungin varojen sijoittamisesta. Rahastoille on valtuustossa hyväksytty säännöt ja käyttötarkoitukset. Kaupunginhallitus päättää pidemmän aikavälin sijoitusperiaatteista, kaupunginjohtaja vuosittaisesta sijoitussuunnitelmasta ja rahoitusjohtaja sijoitustoiminnan toimeenpanoon liittyvistä asioista.

Kaupungin sijoitusrahastoista suurin on Peruspalvelujen ja maanhankinnan investointirahasto, jonka tarkoituksena on varmistaa kaupungin peruspalveluinvestointien ja maanhankinnan rahoitusta pitkällä aikavälillä. Peruspalvelujen ja maanhankinnan investointirahastosta on talousarvion mukaisesti budjetoitu rahaston purkua 15 milj. euroa vuosittain. Rahasto perustettiin, kun kaupunki myi osuuksia Espoon Sähkö Oy:stä vuosina 2002 ja 2006. Muut keskushallinnon hoidossa olevat sijoitusrahastot ovat Elinkeinojen ja työllisyyden kehittämisrahasto, Vahinkorahasto sekä Investointirahasto. Lisäksi kaupungilla on päivittäisten rahavarojen hallinnoimiseksi niin kutsuttu Maksuvalmiusrahasto.

Kaupunki noudattaa YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteita ja sitoutuu sijoitustoiminnassaan edistämään ja toteuttamaan vastuullista sijoitustoimintaa.

Kansainvälisen talouden voimakas raha- ja finanssipoliittinen elvytys ja koronarokotteen nopea valmistuminen pitivät sijoitusmarkkinat nousussa vuoden 2020 loppupuolelta alkaen. Kesän ja syksyn 2021 aikana kasvu hidastui merkittävästi.

Espoon rahastojen kirjanpidollinen tulos oli 73,2 milj. euroa vuonna 2021. Rahastojen sijoitussalkkujen tuotot vaihtelivat sijoitusrahastojen joulukuun kuukausiraportin mukaan 1,1 ja 11,7 prosentin välillä vuonna 2021. Espoon sijoitusrahastot ovat kuntasektorilla poikkeuksellisen suuria, minkä vuoksi niiden kehitystä on verrattu pääasiassa eläkerahastojen kehitykseen. Eläkevarojen tuotto vuonna 2021 oli Työeläkevakuuttajat TELA:n mukaan nimellisesti 15,8 prosenttia ja inflaation vaikutus vähennettynä reaalisesti 11,9 prosenttia.

Rahastojen sijoitukset 31.12.2021 markkina-arvoin

Rahasto	Sijoitusten arvo, €	Tuotto vuoden alusta, €	Tuotto vuoden alusta, %
Peruspalvelujen ja maanhankinnan investointirahasto (PMIR)	**734 228 290**	**65 934 898**	**11,72**
Investointirahasto (INVR)	**93 545 654**	**7 131 596**	**8,25**
Elinkeinojen ja työllisyyden kehittämisrahasto (ETKR)	**28 463 407**	**534 401**	**2,04**
Vahinkorahasto (VAHR)	**5 942 096**	**63 605**	**1,07**
YHTEENSÄ, EUROA	**862 179 447**	**73 664 500**	**11,36**

Lähde: Espoon kaupungin sijoitusrahastojen kuukausiraportti 31.12.2021.

Peruspalvelujen ja maanhankinnan investointirahaston tarkoituksena on varmistaa kaupungin peruspalveluinvestointien ja maanhankinnan rahoitusta pitkällä aikavälillä. Rahaston alkupääoma oli 363,9 milj. euroa. Rahaston varojen kirjanpitoarvo 31.12.2021 oli tilinpäätöksen mukaan 637,7 milj. euroa ja markkina-arvo 734,2 milj. euroa. Rahaston lähtökohtana on pääoman reaaliarvon säilyttäminen ja sen tuotot tulee käyttää investointien ja maanhankinnan rahoitukseen. Rahaston tuotoista purettiin talousarvion mukaisesti 15 milj. euroa vuonna 2021. Vuoden 2021 lopussa rahaston allokaatio oli osakkeet ja osakerahastot 43 prosenttia, korkosijoitukset 30 prosenttia ja vaihtoehtoiset sijoitukset 27 prosenttia.

Investointirahaston tarkoituksena on turvata kaupungin kehittämisen edellyttämä maanhankinta sekä kaupunkirakenteen kehittämisestä aiheutuvien kynnysinvestointien toteuttaminen ja taloudellisten vaikutusten tasaaminen sekä valtuuston hyväksymän investointiohjelman ja investointien käyttöönoton toteutuminen kaupungin talouden tasapainoa vaarantamatta. Investointirahaston markkina-arvo oli 93,5 milj. euroa vuoden 2021 lopussa.

Elinkeinojen ja työllisyyden kehittämisrahaston tarkoituksena on edistää elinkeinotoiminnan edellytyksiä ja sitä kautta työllisyyttä Espoossa. Rahaston varoja voidaan osoittaa elinkeinotoiminnan toimintaedellytyksiä ja työllisyyttä edistäviin hankkeisiin sijoituksina tai lainanantona. Tuottavia ja taloudellisesti terveitä hankkeita voidaan tukea siten, että rahaston pääoma voidaan turvata eikä kilpailutilanne vääristy. Rahaston rahoitusarvopapereiden markkina-arvo vuoden 2021 lopussa oli yhteensä 28,5 milj. euroa. Rahaston oma pääoma taseessa oli yhteensä 55,4 milj. euroa.

Vahinkorahaston tarkoituksena on kattaa kaupungin takausvastuun perusteella maksettavat suoritukset kaupungin tai sen tytäryhteisön tai sen vastuulla olevaa omaisuutta kohdanneet merkittävät vahingot sekä muut merkittävät vahingot, joista kaupunki on vastuussa siltä osin kuin kaupungin vakuutukset eivät niitä kata tai kun vahingon määrä alittaa vakuutuksen vahinkokohtaisen omavastuun. Myös kaupungin tytäryhteisöt on liitetty mukaan vahinkorahaston piiriin soveltuvin osin yhtenäisen vakuutussuojan ja vahinkokäsittelyn saavuttamiseksi. Vuonna 2021 vahinkorahastosta maksettiin korvauksia 0,24 milj. euroa liittyen vuonna 2019 sattuneeseen tulipaloon Kalajärven terveysasemalla sekä vuonna 2020 sattuneeseen laajaan vesivahinkoon Espoonlahden terveysasemalla. Vahinkorahaston rahoitusarvopapereiden markkina-arvo oli 5,9 milj. euroa vuoden 2021 lopussa. Vahinkorahaston oma pääoma taseessa oli yhteensä 10,5 milj. euroa.

Seuraavissa kaaviossa on esitetty rahastojen markkina-arvon ja tuoton yhteenveto sekä kaupungin rahastojen sijoitukset omaisuuslajeittain vuosina 2015–2021.

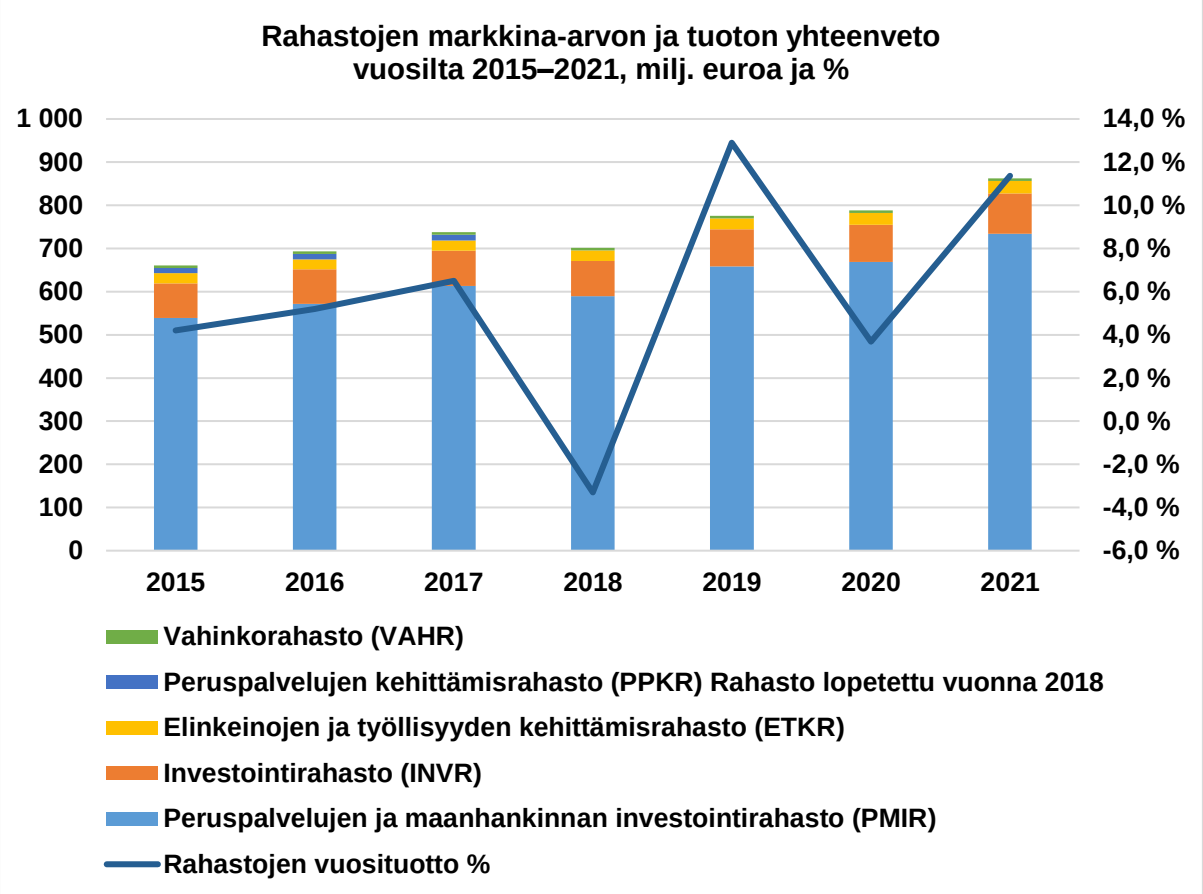

Lähteet: Tasehallintaraportit 2015–2019 sekä Kuukausiraportit 2020 ja 2021.

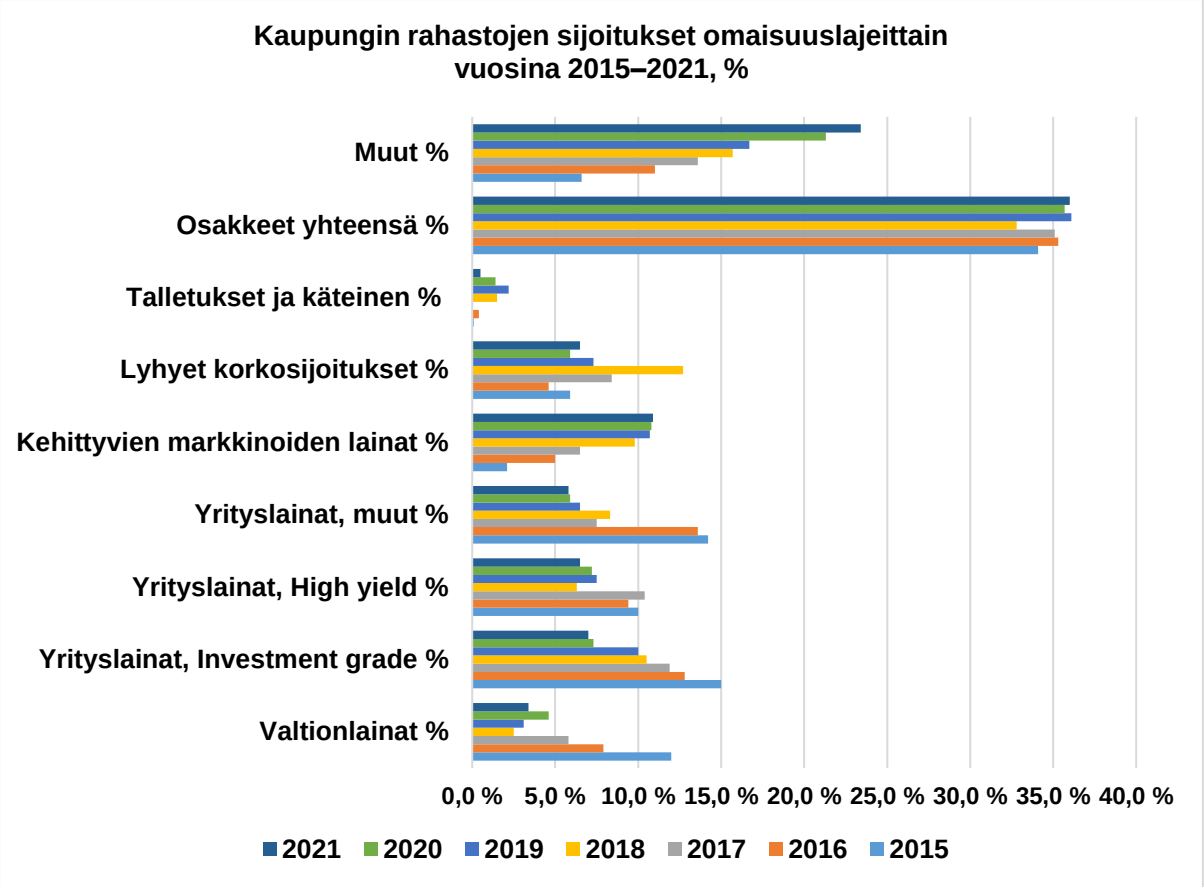

Kaavion kohta Muut % sisältää vaihtoehtoiset sijoitukset, joita ovat muun muassa hedge-rahastot, infrasijoitukset, kiinteistörahastot.

Lähteet: Tasehallintaraportit 2015–2019 sekä Kuukausiraportit 2020 ja 2021.

Vastuullisella sijoittamisella tarkoitetaan ympäristöasioiden, sosiaaliseen vastuuseen liittyvien tekijöiden sekä hallintotapa-asioiden huomioon ottamista sijoitustoiminnassa siten, että salkun tuotto- ja riskiprofiili paranevat. Vastuullisuus osana aktiivista varainhoitoa Espoossa tarkoittaa vuosittain tehtävää vastuullisuusanalyysiä, varainhoitajien puolivuosittain tekemää vastuullisuuden arviointia sekä raportoinnin aktiivista kehittämistä.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kaupungin sijoitusrahastoilla on omat hallintosäännön mukaiset tehtävänsä ja niille on asetettu sijoitusperiaatteiden ja -suunnitelmien mukaiset eri omaisuusluokkien painoja määrittelevät allokaatiorajat, jotka määrittävät pitkälti rahastojen riskisyyden ja tuottoprofiilin. Kaupunki on sitoutunut vastuulliseen sijoittamiseen. Kaupungin sijoitusrahastojen arvonkehitys on ollut hyvä, ja se on linjassa eläkerahastojen arvonkehityksen kanssa.

2.5 HENKILÖSTÖÖN LIITTYVÄT SEURANTATIEDOT

Espoon henkilöstömäärä kasvoi vuoden 2021 aikana 409 henkilöllä. Henkilöstömäärä kasvoi etenkin kasvun ja oppimisen sekä hyvinvoinnin ja terveyden toimialoilla, joilla rekrytoitiin etenkin peruspalveluihin koronapandemiatoimenpiteisiin liittyen määräaikaista henkilöstöä. Vuoden 2021 lopussa kaupungin henkilöstömäärä oli 15 360. Kaupungin oman henkilöstön ja vuokratyövoiman laskennallisten henkilötyövuosien määrä yhteensä oli joulukuun 2021 lopussa 11 000.

Henkilöstötunnuslukujen kehitys

Kaupungin henkilöstöstä vakinaisia oli 11 241 ja määräaikaisia 4 119 henkilöä. Naisten osuus henkilöstöstä oli 79,5 prosenttia. Kaupungissa oli 19,4 asukasta yhtä henkilöstöön kuuluvaa kohden, kun vuonna 2020 vastaava tunnusluku oli 19,6. Äidinkielenään suomea puhui 85,2 prosenttia ja ruotsia 7,3 prosenttia henkilöstöstä. Maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden osuus henkilöstöstä kasvoi 7,2 prosentista 7,5 prosenttiin.

Vakituisen henkilöstön keski-ikä oli edellisten vuosien tavoin 46 vuotta. Vakinaisen henkilöstön lähtövaihtuvuus eli siirtyminen pois kaupungin palveluksesta tai kaupungin sisällä toisiin tehtäviin oli 11,6 prosenttia, josta eläkkeelle jääneiden osuus oli 1,8 prosenttia. Eläkkeelle jääneiden osuus vaihtuvuudesta oli vastaava kuin vuonna 2020, mutta muu vaihtuvuus kasvoi. Kesätyöntekijöitä palkattiin 733, mikä on edellisvuotta enemmän. Seuraavassa kaaviossa on kuvattu palvelussuhteiden määrien kehitystä uuden toimialajaon mukaisesti vuosina 2017–2021.

Palvelussuhteiden lukumäärä toimialoittain vuosina 2017–2021

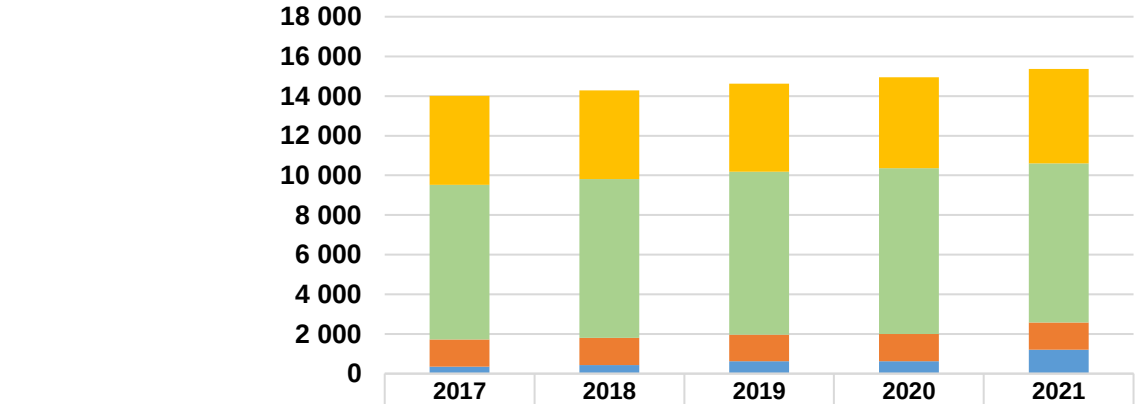

	2017	2018	2019	2020	2021
Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala sekä pelastuslaitos	4 486	4 470	4 449	4 596	4 758
Kasvun ja oppimisen toimiala	7 796	8 008	8 207	8 363	8 028
Kaupunkiympäristön toimiala	1 369	1 365	1 351	1 359	1 359
Konsernihallinto ja elinvoiman tulosalue	353	439	619	633	1 215

Lähde: Espoon kaupungin henkilöstöön liittyviä seurantatietoja 2021.

Henkilöstökustannukset olivat 725,2 milj. euroa ja ne nousivat edellisvuodesta yhteensä 5,4 prosenttia. Vuokratyövoimakustannukset olivat 37,9 milj. euroa ja ne nousivat 29,5 prosenttia. Vuokratyön käyttö palautui koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Seure Henkilöstöpalvelut Oy:n osuus vuokratyövoiman käytöstä oli 72,4 prosenttia. Yhteensä henkilöstö- ja vuokratyövoimakustannukset kasvoivat 6,4 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Lisäksi kaupungilla on vakinaisia varahenkilöitä, joita on esimerkiksi vanhusten palveluissa noin 100 ja varhaiskasvatuksessa 170.

Henkilöstökustannusten ja vuokratyövoimakustannusten kehitys vuosina 2017–2021

Milj. euroa	2017	2018	2019	2020	2021
Henkilöstökustannukset	**619**	**641**	**672**	**688**	**725**
Vuokratyövoimakustannukset	**28**	**30**	**35**	**29**	**38**

Lähde: Espoon kaupungin henkilöstöön liittyviä seurantatietoja 2021.

Kaupungin palvelujen ostot kasvoivat edellisvuodesta 8,6 prosenttia ollen 997 milj. euroa. Ostettujen palvelujen hintoihin sisältyy palveluntuottajien henkilöstökulujen lisäksi muita kuluja.

Työvoiman saatavuudessa haasteita

Työvoiman saatavuuteen liittyvät haasteet olivat vuonna 2021 merkittäviä monessa peruspalveluammatissa. Erityisiä vaikeuksia kaupungilla oli rekrytoida henkilöstöä kasvun ja oppimisen toimialalle ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen ja opetukseen, suomenkieliseen erityisopetukseen sekä suomenkieliseen varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien tehtäviin. Hyvinvoinnin ja terveyden toimialalla haastavina rekrytoitavina ammattiryhminä olivat lääkärit, psykologit, sosiaalityöntekijät, kotihoidon lähihoitajat ja sairaanhoitajat.

Pääkaupunkiseudun jatkuva asukas- ja asiakasmäärän kasvu sekä peruspalveluhenkilöstön määrän lisääntyvä tarve kaikissa seudun kaupungeissa on johtanut työvoiman määrän riittämättömyyteen. Lisäksi on todettu, että aloille kouluttautuu liian vähän ihmisiä verrattuna työvoiman tarpeeseen. Ongelmana on myös monia peruspalvelutehtäviä koskeva palkkatason mataluus suhteessa vaadittavaan koulutustasoon ja pääkaupunkiseudun elinkustannuksiin. Työn houkuttelevuus kärsii niillä aloilla, joilla työ koetaan raskaaksi suhteessa palkkatasoon.

Kelpoisuusehdot täyttävien hakijoiden määrä oli alle neljä hakijaa avointa tehtävää kohden ja hakijamäärät olivat laskusuunnassa. Lakisääteisten kelpoisuusehtojen määrämuotoisuuden ja tiukkuuden on koettu vaikeuttavan työntekijöiden rekrytointia.

Koronapandemian aiheuttamissa poikkeusoloissa käytettiin resurssipooli-menetelmää työvoiman siirtämiseen yhteistyössä toimialojen kanssa. Kaupunkitasoisella resurssipoolilla mahdollistettiin kaupungin henkilöstön sijoittuminen muualta organisaatiosta esimerkiksi laitoshuollon ja asiakaspalvelujen toimintoihin, joiden ylläpitäminen on kriittistä. Resurssipoolin kautta täytettyjä tehtäviä oli vuonna 2021 noin 76.

Espoon kaupungilla on henkilöstösuunnittelun avulla mahdollista toteuttaa erilaisia urakehitysmahdollisuuksia henkilöstölle. Kaupungilla on jatkuvasti tarjolla sisäisessä haussa olevia työsopimussuhteisia tehtäviä, joihin kaupungin työntekijät voivat hakea osaamisensa ja kelpoisuutensa puitteissa. Lisäksi kaupungilla on käynnissä esimerkiksi määräaikaisia projekteja, joihin henkilöstö voi siirtyä hakemaan projektiosaamista ja palata sen jälkeen perustehtäviinsä. Kaupunki järjestää henkilöstölle ajankohtaisia koulutuksia ja asiantuntijaluentoja. Kaupunki myös tukee niin kutsutun stipendikukkaron avulla henkilöstön vapaa-ajalla tapahtuvaa omaehtoista kouluttautumista, joka tähtää työssä tarvitun osaamisen kehittämiseen. Tukea voi hakea täydennyskoulutukseen, josta on sovittu esihenkilön kanssa.

Työhyvinvoinnin kehitys

Henkilöstön terveysperusteiset poissaolot vähenivät vuoteen 2020 verrattuna. Vuonna 2021 sairauspoissaolokuorma (poissaolopäivien lukumäärä keskimäärin työntekijää kohden) oli 13,5 päivää, kun se edellisenä vuonna oli 15,4 päivää. Tuki- ja liikuntaelinsairauksien vähenemisen vuoksi sairauspoissaolopäivien määrä väheni 10 000 sairauspoissaolopäivää, mutta mielenterveyden häiriöiden sairauspoissaolopäivät lisääntyivät 2 000 päivää. Työterveyspalvelut ovat joutuneet korona-aikana keskittämään palveluitaan henkilöstön rokottamiseen ja varsinkin

työpaikkaselvityksiin, fysioterapiaan ja erikoislääkärin tutkimuksiin liittyvien palveluiden volyymi jäi vuonna 2021 aiottua pienemmäksi.

Mielenterveyshäiriödiagnoosit ovat lisääntyneet valtakunnallisesti useamman vuoden ajan, jonka taustalla on moninaisia työ- tai yksityiselämästä johtuvia syitä. Työelämän koetaan muuttuneen kiireisemmäksi ja stressaavammaksi. Lisäksi koronapandemia on kuormittanut henkilöstöä. Espoossa henkilöstön mielenterveyshaasteiden tilanne on tasainen eri toimialoilla. Kaupungilla on meneillään työkyvyn edistämiseen liittyviä projekteja ja toimenpiteitä, kuten henkilöstölle suunnattu Työterveyslaitoksen Virtaa palautumisesta -verkkovalmennus ja työkykyraportti johdolle.

Työ- ja työmatkatapaturmien määrä palasi vuonna 2021 koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Työtapaturmia sattui 1 214, joista kolmasosa johtui henkilön kaatumisesta tai putoamisesta. Seuraavaksi eniten työtapaturmia johtui terävään esineeseen satuttamisesta, fyysisestä kuormittumisesta ja väkivaltaisista tai järkyttävistä tilanteista. Asunnon ja työpaikan välillä tapahtuneita tapaturmia sattui 445, joista 273 tapahtui jalankulkijoille. Alkuvuodesta työsuojelu laati tapaturman tutkintaohjeen, jotta työpaikat pystyisivät analysoimaan sattuneet tapaturmat paremmin. Tapaturmakorttien hyödyntäminen on jäänyt työpaikoilla vähäiseksi.

Joulukuussa 2021 työfiiliskyselyyn vastasi 35 prosenttia kaupungin henkilöstöstä. Kyselyyn vastanneista 70 prosenttia suosittelisi työyksikköään ystävilleen ja tuttavilleen. Luku vastasi myös kaupunkitasoista tavoitetasoa. Työfiilismittari tuottaa vuoden kuluessa säännöllisesti tietoa henkilöstön työhyvinvoinnin kehittymisestä. Osa työyhteisöistä liittyi Työterveyslaitoksen Kunta10 -tutkimukseen linkittyviin hankkeisiin, kuten asiallinen työpaikka -tutkimukseen ja Ilmastotuuppaus -hankkeeseen. Henkilöstön palkitsemiseen varattu rahasumma oli 0,4 prosenttia koko vuoden palkkasummasta, eli yhteensä vajaat 2,3 milj. euroa. Toimialat palkitsivat henkilöstöään tasaisesti, ja varatuista rahoista käytettiin vähintään 93 prosenttia.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Työvoiman saatavuuden haasteet ovat merkittäviä kaupungin eri peruspalveluammateissa, ja tämä vaikeuttaa kaupungin peruspalveluiden laadukasta järjestämistä.

Mielenterveysongelmista johtuvien sairauspoissaolojen kasvun hillitseminen on tärkeää, koska se vaikuttaa työhyvinvoinnin lisäksi työvoimavajeen estämiseen, kustannusten hillitsemiseen sekä työsuojeluun niin, että työpaikalla on turvallista ja terveellistä tehdä töitä.

Valtion koronatukirahoilla on palkattu määräaikaisia työntekijöitä muun muassa kouluihin tukemaan etäopetuksesta lähiopetukseen palaavia oppilaita. Resurssipoolilla mahdollistettiin kaupungin henkilöstön sijoittuminen kriittisiin toimintoihin koronapandemian aikana. Resurssipooli voi olla tehokas toimintatapa myös koronapandemian jälkeisessä ajassa.

Oman ja vuokratyövoiman käytön kehitystä seurataan toimialoittain henkilöstömäärän kehityksenä sekä euromääräisesti. Palvelujen ostoja seurataan käytettyjen euromäärien tasolla.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Kaupungin työpaikkojen veto- ja pitovoimasta huolehtimiseksi toimialojen tulee suunnitelmallisesti huolehtia henkilöstön työssä jaksamisesta erityisesti poikkeus- ja muutostilanteissa.

Kaupungin tulee tehostaa toimenpiteitä mielenterveysongelmista johtuvien sairauspoissaolojen vähentämiseksi.

2.6 TYÖLLISYYSTILANTEEN KEHITYS JA KAUPUNGIN TYÖLLISYYSPALVELUT

Työllisyysaste on Espoossa noussut edellisvuodesta ja vuonna 2021 työllisyysaste oli keskimäärin 74,3 prosenttia. Työttömyysaste on laskenut edellisvuoteen nähden ja keskimääräinen työttömyysaste vuonna 2021 oli 10,8 prosenttia. Alle 30-vuotiaiden työttömien määrä ja ulkomaalaisten työttömyysaste ovat laskeneet edellisvuoteen nähden, mutta pitkäaikaistyöttömien määrä on edelleen kasvanut.

Koronapandemia on heikentänyt pitkäaikaistyöttömien tilannetta ja lisännyt kaupungin valtiolle maksamia kuntaosuuskustannuksia. Espoon työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset nousivat 30,3 milj. euroon vuonna 2021.

Työllisyystilanteen kehityksen tunnuslukuja

Avointen työpaikkojen määrä kasvoi vuoden 2021 aikana. Espoon työ- ja elinkeinotoimistossa oli joulukuun 2021 lopulla 2 686 avointa työpaikkaa, mikä vastaa noin 19 prosenttia työttömien työnhakijoiden määrästä. Avoimia työpaikkoja oli vuotta aiemmin 1 735 ja kahta vuotta aiemmin 2 062. Työmarkkinoilla vallitsee kohtaanto-ongelma työttömien ja avoimien työpaikkojen välillä.

Espoon tuorein virallinen työpaikkaluku on vuodelta 2019, jolloin Espoossa oli 126 820 työpaikkaa. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan työpaikkojen määrä on Espoossa viimeisen kolmen vuoden ajan kasvanut noin kolme prosenttia vuodessa. Vuonna 2021 Espoossa arvioidaan olevan noin 135 000 työpaikkaa. Yritystyöpaikkoja Espoossa oli henkilötyövuosien perusteella estimoituna vuoden 2021 tammi-marraskuussa noin 117 000.

Työttömyys on Espoossa edelleen huomattavasti korkeammalla tasolla kuin ennen koronapandemian alkua. Vuoden 2021 lopussa Espoossa oli yhteensä 14 094 työtöntä työnhakijaa. Työttömien osuus työvoimasta oli 9,4 prosenttia. Työttömyysaste oli 2,8 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuotta aiemmin, mutta 1,7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuoden 2019 lopussa. Kokonaistyöttömyyden määrän pienentyminen on perustunut kesästä 2020 lähtien pääasiassa lomautettujen määrän pienentymiseen. Lomautettuja oli vuoden 2021 lopussa 1 037 eli 7,0 prosenttia työttömistä.

- Pitkäaikaistyöttömiä (yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita) oli vuoden lopussa Espoossa 6 373 henkilöä. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä oli 45,2 prosenttia. Määrä oli vuotta aiemmin 5 175 (29,1 prosenttia) ja kahta vuotta aiemmin 3 431 (31 prosenttia).
- Alle 25-vuotiaiden työttömien määrä oli vuoden lopussa 1 240 henkilöä. Määrä on laskenut edellisvuoteen verrattuna 512 henkilöllä, mutta kasvanut vuoteen 2019 verrattuna 318 henkilöllä.
- Ulkomaan kansalaisia työttömänä oli vuoden lopussa 3 668 henkilöä, ja heidän osuutensa kaikista työttömistä oli 26 prosenttia. Määrä oli vuotta aiemmin 4 010 henkilöä (22,5 prosenttia) ja kahta vuotta aiemmin 2 599 henkilöä (23,5 prosenttia). Ulkomaalaisista työttömistä vajaa kolmannes oli korkeakoulutettuja.
- Korkeasti koulutettuja työttömiä oli noin 31,4 prosenttia kaikista Espoon työttömistä vuoden 2021 lopulla. Korkeasti koulutetuista työttömistä noin kolmannes oli vieraskielisiä helmikuussa 2022.

Työnhakija voi kuulua eri kategorioihin. Tilastot muodostetaan lähtökohtaisesti siten, ettei yhden, esimerkiksi korkeakoulutetun ulkomaalaisen, työnhakijan tietoa esitetä kahdessa ryhmässä. Seuraavassa kaaviossa on esitetty työttömien lukumäärä ja työttömyysaste joulukuun lopun tilanteessa vuosina 2016–2021.

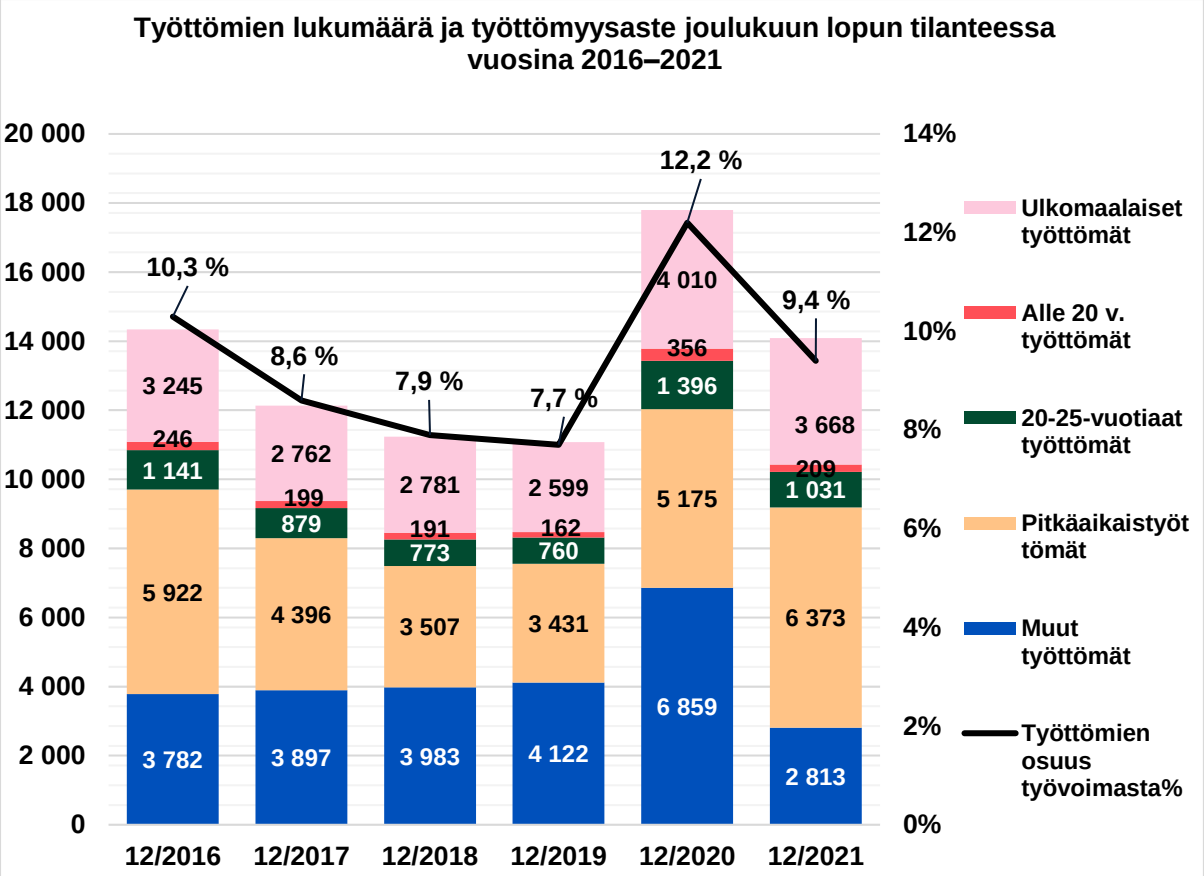

Lähde: TEM työnvälityksen kuukausitilastot 2016–2021.

Pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut koronapandemian aikana - yli kaksi vuotta työttöminä olleiden lukumäärä on kasvanut vuoden 2020 alusta lähtien

Pitkäaikaistyöttömien määrä Espoossa on kasvanut merkittävästi koronapandemian aikana. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan vuoden 2021 lopussa noin 55 prosenttia työttömistä työnhakijoista Espoossa oli ollut työttömänä alle vuoden. Noin 23 prosenttia työttömistä työnhakijoista oli ollut työttömänä 1–2 vuotta ja noin 11 prosenttia 2–3 vuotta. Yli kolme vuotta työttömänä olleita oli 12 prosenttia. Yli viisi vuotta työttömänä on ollut 5 prosenttia. Yli viisi vuotta työttömänä olleista noin 71 prosenttia on yli 50-vuotiaita. Pisimpään työttömänä olleiden yhtäjaksoinen työttömyys on kestänyt noin 18 vuotta.

Pitkäaikaistyöttömyyden kasvuun koronapandemian aikana on vaikuttanut yleinen työttömyyden kasvu sekä se, ettei työllisyyspalveluita ole ollut yhtä paljon tarjolla eivätkä työttömyydet ole täten katkenneet palveluiden ajaksi. Pitkään työttömien olleiden työllistämismahdollisuudet ovat heikentyneet ja pitkäaikaistyöttömien asiakaskunta on kasvanut.

Työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset jatkoivat kasvuaan vuonna 2021

Espoon kaupunki maksaa työttömyyden kustannuksena valtiolle työmarkkinatuen kuntaosuutta. Espoon maksamat työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset ovat kasvaneet huomattavasti vuosina 2021 ja 2020. Espoon kustannukset vuonna 2021 olivat 30,3 milj. euroa ja ne ylittivät talousarvion 7,6 milj. eurolla. Vuonna 2020 kustannukset olivat 24,6 milj. euroa ja ne ylittivät talousarvion 6,6 milj. eurolla.

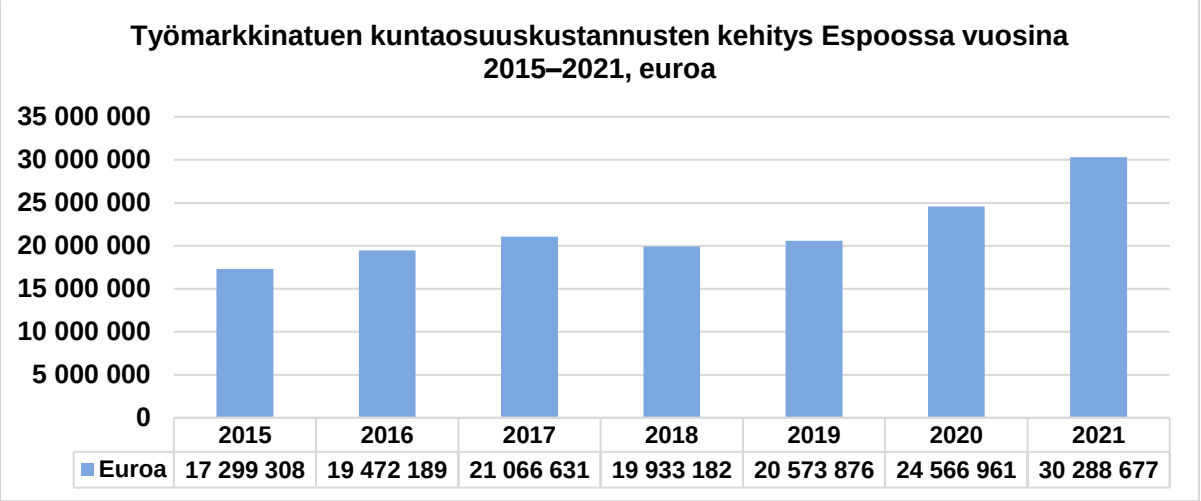

Lähde: Espoon kaupungin tilinpäätökset 2015–2021.

Työmarkkinatuki ja siihen liittyvä lapsikorotus rahoitetaan valtion varoista 300 päivältä. Työttömyysaika rahoitetaan puoliksi valtion ja työmarkkinatuen saajan kotikunnan varoista 1 000 päivään asti, minkä jälkeen työttömän henkilön kotikunnan rahoitus nousee 70 prosenttiin.

Espoo maksoi vuonna 2021 tammi-marraskuussa työmarkkinatuen kuntaosuutta keskimäärin 5 492 henkilöstä (vuonna 2020 keskiarvo 4 461 henkilöä), joista yli tuhat päivää työmarkkinatukea saaneita oli keskimäärin 2 494 (vuonna 2020 keskiarvo 2 136) henkilöä. Kuntaosuuskustannukset reagoivat herkästi työmarkkinoiden vaihteluun.

Elinkeino- ja työllisyys -tulosyksikkö tarjoaa kaupungin työllisyyspalveluita

Kaupungin työllisyyspalvelut ovat elokuusta 2021 alkaen osa elinvoiman tulosaluetta, joka muodostuu elinkeino- ja työllisyyden, kulttuurin sekä liikunnan ja urheilun tulosyksiköistä. Elinkeino- ja työllisyys -tulosyksikön tehtävänä on vastata kaupungin elinvoimaisuuden ja kilpailukyvyn kehittämisestä ja siihen liittyvistä kumppanuuksista ja kaupunkimarkkinoinnista, työllisyyspalveluiden järjestämisestä ja työllisyyden edistämisestä sekä yrityspalveluiden verkostomaisesta kehityksestä ja koordinoinnista. Tulosyksikkö jakautuu elinkeinopalveluiden ja työllisyyspalveluiden palvelualueisiin.

Työllisyyspalvelujen kautta tarjotaan monenlaisia palveluita työelämään pääsyyn liittyen. Palveluihin kuuluvat muun muassa erilaiset koulutukset, valmennukset, osaamiskeskusten palvelut, palkkatuki, työkokeilu, kuntouttava työtoiminta sekä apu ammatinvalintaan. Palvelu voidaan tarjota joko Työllisyys Espoon tai TE-palveluiden kautta, mutta kaikkiin palveluihin on mahdollista ohjautua Työllisyys Espoon kautta.

Työllisyyspalvelujen toimintamenot olivat noin 43 milj. euroa, josta työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset olivat 30,3 milj. euroa. Toimintatulot olivat 2,9 milj. euroa.

Työtön työnhakija saa Työllisyys Espoon palveluissa nimetyn omavalmentajan, jonka kanssa hän voi suunnitella palvelupolkuaan henkilökohtaisen tilanteensa ja aiemman koulutus- ja osaamistaustansa perusteella.

Yrityksiä palvellaan erityisesti Business Espoo -verkoston kautta. Työnantajapalveluiden kautta on esimerkiksi rakennettu kokonaisuutta vaikeasti työllistettävän asiakaskunnan ohjaamisessa työnantajille erilaisten koulutuspolkujen kautta.

Korkeasti koulutetuille työnhakijoille suunnattuja palveluja ovat muun muassa Korko-palvelu korkeakoulutetuille työnhakijoille sekä korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamiskeskus.

Korko-palvelu tarjoaa työnhakuosaamista vahvistavaa valmennusta ja vertaistoimintaa korkeasti koulutetuille espoolaisille työnhakijoille. Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien osaamiskeskus tukee Suomessa asuvia työttömiä kansainvälisiä osaajia työnhaussa. Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniassa toimiva maahanmuuttajien osaamiskeskus tarjoaa ammatillista osaamista lisääviä ja työllistymistä edistäviä palveluja maahanmuuttajille Espoossa.

Nuorten työllisyyspalveluita on kehitetty kokoamalla palveluita yhteen ja tekemällä yhteistyötä nuorisopalvelujen Ohjaamo-verkoston, Omnian, korkeakoulujen sekä maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Kehittämistoimenpiteitä ovat nuorten palveluohjauksen tehostaminen, perustaitojen kehittäminen sekä työelämämahdollisuuksien edistäminen. Korona-aika on vaikeuttanut nuorten tavoittamista ja kohtaamista sekä laajentanut nuorten tarvitsemien monialaisten palvelujen tarvetta.

Työllisyys Espoo - Työllisyyden kuntakokeilun toteuttaminen alkoi maaliskuussa 2021

Työllisyyden kuntakokeilua Espoossa kutsutaan Työllisyys Espooksi. Maaliskuussa 2021 alkaneen työllisyyden kuntakokeilun myötä noin 18 000 työtöntä työnhakijaa siirtyi TE-toimistosta Espoon kaupungin vastuulle. Kuntakokeilun kohderyhmään kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat työnhakijat, maahanmuuttajat ja vieraskieliset sekä pitkäaikaistyöttömät, muiden työnhakijoiden ollessa vielä toistaiseksi TE-toimiston vastuulla. Työllisyys Espoolla on pääsy TE-hallinnon kuntakokeilun asiakkaiden asiakastietojärjestelmän tietoihin.

Työllisyys Espoon asiakaspalveluorganisaatioon kuuluu alku-, neuvonta- ja urapalvelut, osaamisen kehittämisen palvelut, työhön kuntouttavat palvelut, työnantajapalvelut, asiakkuuspalvelut, kehittämispalvelut ja nuorten työllistymisen edistämisen verkostopalvelu.

Työllisyys Espoossa työskenteli 235 henkilöä maaliskuussa 2022, heistä omavalmentajia oli 145. Henkilöstö koostuu kaupungin henkilöstöstä ja kuntakokeilun alkaessa valtiolta siirtyneistä TE-palvelujen henkilöstöstä. Valtion rahoituksen riittämättömyyden vuoksi kaupunki on omalla lisärahoituksellaan palkannut 35 määräaikaista omavalmentajaa tekemään asiakastyötä.

Vaikuttavuuden seuranta on yksi Työllisyys Espoon kehittämiskohteista. Vaikuttavuuden arvioinnin vaikeutena on ikääntynyt TE-hallinnon asiakastietojärjestelmä, joka ei mahdollista kaikilta osin tarvittavaa tarkempaa tiedonkeruuta ja raportointia.

Työllisyys Espoon tunnusluvut ja koropandemian vaikutukset vuonna 2021

Vuoden 2021 aikana Työllisyys Espoon asiakasmäärä oli korkeimmillaan elokuussa, jolloin asiakkaita oli 18 824. Asiakkaiden määrä laski tasaisesti marraskuuhun 17 480 asiakkaaseen, jonka jälkeen on havaittu pientä nousua koronapandemiatilanteen heikkenemisen johdosta. Aktivointiaste, eli palvelussa olevien asiakkaiden osuus työttömien työnhakijoiden summasta, on noussut kokeilun alun 27 prosentista yli 31,2 prosenttiin helmikuuhun 2022 mennessä. Vuoden 2021 aikana Työllisyys Espoossa työllistyi noin 570 pitkäaikaistyötöntä.

Työllisyys Espoon neuvontapisteen kasvokkain tapahtuva ajanvaraus ja ilman ajanvarausta tarjottava palvelu olivat koronarajoitusten vuoksi suljettuina 16.7.2021 saakka. Palvelua annettiin sulkuaikana etäohjauksin ja erilaiset tapahtumat, esimerkiksi Työnantajatreffit, toteutettiin virtuaalisesti. Kuntouttavaa työtoimintaa tarjottiin palveluntarjoajien kautta lähinnä etäpalveluna ja yhdistämällä etä- ja lähipalvelua, mikä vähensi merkittävästi asiakasmääriä ja työtoimintapäiviä.

Työllisyys Espoon tunnuslukuina seurataan muun muassa asiakasmäärän kehitystä, voimassa olevien suunnitelmien määrää, aktivointiastetta sekä asiakastyytyväisyyttä. Kuntakokeilun alussa panostettiin perustoiminnan käynnistämiseen eli asiakkaiden haastatteluihin ja suunnitelmien päivittämiseen. Kuntakokeilun käynnistyessä noin 30 prosentilla Työllisyys Espoon asiakkaista oli

voimassa oleva suunnitelma, kun tammikuussa 2022 ajantasaisten suunnitelmien osuus oli noussut noin 54 prosenttiin.

Kokeilun seuranta ja vertailutiedot muihin kuntakokeilussa mukana oleviin kaupunkeihin

Valtakunnallisessa työllisyyden kuntakokeilussa on mukana suurimmista kaupungeista Espoon lisäksi Helsinki, Vantaa, Tampere, Turku ja Oulu. Espoon kuntakokeilu on sijoittunut hyvin muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna. Espoon aktivointiaste ja ajantasaisten suunnitelmien osuus on kuudesta suurimmasta kaupungista toiseksi korkein. Espoon kokeilua paremmin on tähän mennessä onnistuttu vain Pirkanmaalla, jossa korkeaa aktivointiastetta selittää osaltaan kuntouttavan työtoiminnan aktiivinen käyttö sekä pidempi kokemus ja valmiimmat rakenteet aikaisemman kokeilun pohjalta. Asiakkaiden määrä yhtä työllisyyden omavalmentajaa kohden on Espoossa 155 asiakasta, mikä on suurista kaupungeista toiseksi pienin. Asiakkaiden määrää omavalmentajaa kohden on pystytty pienentämään alun perin arvioidusta Espoon kaupungin omarahoituksen avulla.

Kuntakokeilujen asiakastyytyväisyyttä mitataan NPS-mittarilla (net promoter score), joka mittaa asiakkaan suositteluhalukkuutta palvelulle. Asiakastyytyväisyysmittauksessa Espoon kaupungin tulos oli -23, eli toiminnalla oli enemmän arvostelijoita kuin suosittelijoita. Verrattuna kaupungin muihin palveluihin lukema on heikko, mutta muihin kuntakokeiluihin verrattuna Espoon tulos on kolmanneksi paras työllisyyden kuntakokeiluista ja paras suurista kaupungeista.

Kokeiluja seurataan valtakunnallisesti jatkuvan tilastoseurannan ja vaikuttavuusarvioinnin avulla. Vaikutuksia tullaan arvioimaan valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan hankkeen avulla. Tammikuussa 2022 julkaistussa ensimmäisessä väliarvioinnissa on tarkasteltu kokeilujen käynnistysvaiheen kokemuksia ja todettu, että työllisyysvaikutusten arviointi on mahdollista vasta tulevaisuudessa kokeilujen edettyä. Kuntakokeilujen valtakunnallista vertailua haastaa kaikkien suurten kaupunkien mukanaolo kuntakokeilussa, jonka myötä vertailuryhmiä on vaikeampi muodostaa.

Työllisyyden asiakasprosessit tehostuvat ja TE-palvelut ovat siirtymässä pysyvästi kuntien vastuulle

Työllisyyspalvelujen asiakasprosessit tehostuvat toukokuusta 2022 alkaen lakisääteisen Pohjoismaisen työnhaun mallin käyttöönoton myötä. Mallin käyttöönoton myötä työllisyyspalvelujen asiakkaita on tavattava nykyistä tiiviimmin.

Työllisyyden kuntakokeilusta siirrytään hallituksen periaatepäätöksen myötä pysyvään rakenteeseen vuonna 2024, jolloin TE-toimistojen vastuulla olevat henkilöasiakas-, työnantaja- ja yrityspalvelut siirretään kuntiin pysyvästi.

Työkyvyn edistämisen palvelut

Kuntouttava työtoiminta on palvelua, jonka tarkoituksena on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle. Kuntouttavan työtoiminnan palveluihin voi kuulua yksilö- ja ryhmämuotoista toimintaa, jota voidaan toteuttaa erilaisissa toimintaympäristöissä. Palveluun tulee sisältyä aina henkilön tarvitsema tuki ja ohjaus, jota annetaan henkilökohtaisena tai ryhmässä toteutettavana palveluna. Sosiaalihuoltolain mukainen työtoiminta on vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa, jolla edistetään työhön sijoittumista, sekä vammaisten henkilöiden toimintakyvyn ylläpitämistä työkyvyttömille henkilöille.

Työttömien työkyvyn arviointiin liittyviä palveluita on kehitetty työllisyyspalveluiden ja hyvinvoinnin toimialan yhteisessä työkykyhankkeessa, jossa tehostetaan työttömien monialaisia palveluita ja varmistetaan työttömien ohjaus oikealle etuudelle, kuten esimerkiksi eläkkeelle. Ennen

kuntakokeilun aloitusta kaupunki ei päässyt tarkastelemaan työttömien tietoja asiakastietojärjestelmästä, mutta kuntakokeilun aloituksen jälkeen työkyvyttömiä on pystytty tunnistamaan työttömien joukosta paremmin esimerkiksi työkykymallin perusteella. Työkykyhankkeen avulla pyritään hakemaan vaikutuksia työmarkkinatuen kuntaosuuksiin, mutta prosessien arvioidaan olevan aikaa vieviä. Työkykyhanke on osa työllisyyden kuntakokeilua, ja se huomioidaan Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen valmistelussa, jossa yhtenä painopisteenä on työttömien terveyspalvelut.

Yhteistyö sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä hyvinvointialueen kanssa on kaupungin elinvoiman ja työllisyyden kannalta tärkeää se on oleellista saada yhteistyö toimimaan saumattomasti soteuudistuksen myötä. Yhteistyön merkitys korostuu erityisesti monialaista palvelua tarvitsevien asiakasryhmien kohdalla, joita ovat muun muassa pitkään työttömänä olleet, nuoret, työkyvyn tuen palveluita tarvitsevat, kotoutujat ja työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun asiakkaat.

Kaupunki järjestää kuntouttavaa työtoimintaa palveluhankintana Omnialta sekä kuudelta muulta palveluntuottajalta. Aikuisten kuntouttavan työtoiminnan siirtoa kaupungilta Omnialle maaliskuussa 2021 on käsitelty yksityiskohtaisemmin Omniaa käsittelevässä luvussa 5.3. Kaupungilta hyvinvointialueen järjestämisvastuulle siirtyvät kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain mukainen kuntouttava työtoiminta ja sosiaalihuoltolain mukainen työtoiminta vuoden 2023 alusta.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoon maksamat työmarkkinatuen kuntaosuuskustannukset ovat kasvaneet huomattavasti viime vuosina. Kustannukset olivat 30,3 milj. euroa vuonna 2021 ja ne nousivat edellisvuodesta 5,7 milj. euroa. Koronapandemia on vaikuttanut työmarkkinoihin ja heikoimmassa asemassa olevien työttömyysjaksojen venymiseen. Työttömyys olisi tärkeää saada katkaistua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja asiakas ohjattua esimerkiksi kuntoutukseen.

Pitkäaikaistyöttömien määrä on kasvanut merkittävästi koronapandemian myötä. Pitkäaikaistyöttömien työkyvyn arviointi ja ohjaaminen oikealle etuudelle työkykyhankkeen kautta sekä yhteistyö hyvinvoinnin ja terveyden toimialan kanssa ovat tärkeässä roolissa. Myös toimintarajoitteisten ja vammaisten työnhakijoiden osalta ensisijaisena tavoitteena tulee olla työllistäminen, ellei henkilö ole työhön kykenemätön.

Työllisyyden kuntakokeilussa on tavoitteena saada integroitua työllisyys-, koulutus- sekä sosiaali- ja terveyspalvelut tiiviimmin yhteen. Kokeilun arvioinnin mittareina käytetään muun muassa asiakasmäärää, ajantasaisten suunnitelmien osuutta sekä aktivointiastetta. Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan arvioinnissa tulee ottaa käyttöön mittareita, jotka kuvaavat toiminnan vaikuttavuutta eli asiakkaiden työllistymistä.

Vaikuttavuuden seurantaa vaikeuttaa ikääntynyt TE-hallinnon asiakastietojärjestelmä, joka ei mahdollista nykyaikaista tiedolla johtamista.

Espoossa keskimäärin yhdellä työllisyyden omavalmentajalla oli 155 asiakasta vuoden 2022 alussa. Omavalmentajien asiakasmäärät ovat korkeat ja laskennallinen yhteen asiakkaaseen käytettävä aika on lyhyt.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Työllisyysmäärärahat tulee saada aikaisempaa paremmin kohdennettua työllisyyden lisäämiseen työmarkkinatuen kuntaosuuskustannusten maksamisen sijasta.

Työllisyyden kuntakokeilun vaikuttavuuden arvioimiseksi tulee kehittää ja ottaa käyttöön asiakkaiden työllistymistä kuvaavat mittarit.

2.7 KESTÄVÄ KEHITYS

Espoo-tarinan arvojen ja toimintaperiaatteiden mukaisesti Espoota kehitetään taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestäväksi. Kestävyys on tasapainoa asukkaiden hyvinvoinnin ja talouden sekä ympäristön välillä. Espoossa kestävällä kehityksellä tarkoitetaan muutosta, jonka tavoitteena on taata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät tai paremmat elämisen mahdollisuudet.

Kestävän kehityksen työssä keskeistä on Espoo-tarinan tavoitteita ja mittareita konkretisoiva tekeminen sekä kaupungin toimialojen yhteistyö yliopistojen, tutkimuslaitosten, yritysten, kolmannen sektorin ja asukkaiden kanssa.

Espoo-tarinan mukaisesti kaupunki toimii aktiivisesti ilmastonmuutoksen torjunnassa ja luonnon monimuotoisuuden vahvistamisessa sekä sopeutuu ilmastonmuutoksen vaikutuksiin. Tavoitteisiin edetään panostamalla puhtaaseen energiaan, kiertotalouteen, kestävään maankäyttöön ja rakentamiseen sekä kestäviin kulkumuotoihin. Espoon kaupunkitasoisena tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä ja toimia ilmastotyön edelläkävijänä.

Kaupungin eri sitoumuksiin sisältyvät kestävän kehityksen ja ilmastotoimien tavoitteet on sisällytetty Espoo-tarinan tulostavoitteisiin ja toimialojen tuloskortteihin, joiden kautta ilmastoteot tulevat osaksi kaupungin strategista ja operatiivista johtamista. Espoo-tarinan tulostavoitteiden kautta toteutettavia tavoitteita ovat muun muassa seuraavat:

- Espoo kehittyy taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti sekä kulttuurillisesti kestävästi,
- espoolaisten ekologinen jalanjälki pienenee,
- toimimme ilmastotyön edelläkävijänä ja saavuttaa hiilineutraaliuden vuoteen 2030 mennessä ja
- kaupungin kasvaessa huolehditaan luontoarvojen ja luonnon monimuotoisuuden säilymisestä.

Seuraavassa arvioinnissa on keskitytty kestävän kehityksen ilmastotavoitteiden toteuttamisen arviointiin. Tarkastuslautakunta jatkaa kestävän kehityksen eri osa-alueiden ja toimenpiteiden arviointia kuluvalla valtuustokaudella.

Kuntien energiatehokkuussopimus

Espoon kaupunki on ollut kuntien energiansäästösopimusjärjestelmän piirissä vuodesta 1999 alkaen. Järjestelmä muuttui vuosien 2007 ja 2008 aikana kunta-alan energiatehokkuussopimukseksi (KETS). Voimassa oleva energiantehokkuussopimus on solmittu vuosille 2017–2025.

Pääkaupunkiseudun ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi hyväksyttiin vuonna 2021 Kestävän kaupunkielämän ohjelma

Espoo oli mukana pääkaupunkiseudun ilmastonmuutoksen sopeutumisen strategiassa ja sen seurannassa, jota toteutettiin vuosina 2012–2020. Pääkaupunkiseudun kaupunkien ja Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymän (HSY) sopeutumistyön tuloksena Espoon ympäristönsuojelun palvelualueella on kehitetty ja otettu käyttöön indikaattoreita sopeutumistyön toimeenpanon sekä vaikuttavuuden seurantaa ja raportointia varten. Strategian toteuttamisesta tehtiin keväällä 2021 arviointi, jossa keskityttiin strategian vaikuttavuuteen kaupunkiseudun sopeutumisen edistämisessä. Keväästä 2021 alkaen on toteutettu Kestävän kaupunkielämän ohjelmaa, jossa on yhteistyötä edellyttäviä seudullisia sopeutumisen toimenpiteitä.

Kaupunginjohtajien energia- ja ilmastosopimus

Espoo liittyi Kaupunginjohtajien ilmastosopimukseen vuonna 2010, jolloin tavoitteeksi asetettiin asukaskohtaisten kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen 28 prosentilla vuoden 1990 tasosta vuoteen 2020 mennessä. Tavoite saavutettiin vuonna 2016. Valtuusto asetti vuonna 2017 uudeksi tavoitteeksi, että kaupunki on hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä.

Euroopan komissio julkaisi vuonna 2015 tarkistetun Kaupunginjohtajien energia- ja ilmastosopimuksen (Covenant of Mayors, CoM), jolla sopimukseen liittyvät kaupungit tavoittelevat vähintään 40 prosentin kasvihuonekaasupäästövähennystä vuoteen 2030 mennessä. Kaupungit ovat sopimuksessa sitoutuneet myös lisäämään kykyään sopeutua ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sekä jakamaan visionsa muiden eurooppalaisten kaupunkien kanssa. Espoon kaupunki liittyi sopimukseen vuonna 2018 ja samalla kaupunki sitoutui laatimaan itselleen Kestävän energian ja ilmaston toimintasuunnitelman (SECAP). Espoon SECAP-toimintasuunnitelma on laadittu kaupungin toimialojen yhteistyönä kaupunginjohtajan ilmastotyön ohjausryhmän ohjauksessa ja hyväksytty kaupunginhallituksessa lokakuussa 2019.

Ympäristönsuojelun palvelualue koordinoi vuonna 2018 perustettua Espoon ilmastonmuutoksen sopeutumisen asiantuntijatyöryhmää, jossa eri yksiköiden asiantuntijat konkretisoivat SECAP-toimintasuunnitelman ilmastonmuutoksen tavoitteita toteutettaviksi käytännön toimenpiteiksi omissa yksiköissään. Tavoitteena on varautua ilmaston muutoksiin sekä ehkäistä ja lieventää muutosten kielteisiä vaikutuksia.

SECAP-suunnitelman hyväksymisen jälkeen kaupungin toimialoilla ja tytäryhtiöissä on kehitetty uusia SECAP-toimenpiteitä, joiden avulla tavoitellaan hiilineutraalisuuden toteutumista kaikilta osin vuonna 2030. Esitetyt toimenpiteet on vuonna 2021 käsitelty kaupungin ilmastotyötä koordinoivassa ohjausryhmässä, jonka puheenjohtajana toimii kaupunginjohtaja ja jäseninä ovat konsernihallinnon ja toimialojen edustajat sekä sihteerinä ympäristönsuojelun palvelualue. Kaupunki raportoi SECAP-toimintasuunnitelman täytäntöönpanosta eli kaupungin hiilineutraaliustoimenpiteistä sisältäen myös ilmastonmuutoksen sopeutumistoimenpiteet CDP (Carbon Disclosure Project) -raportointijärjestelmään.

Ilmastonmuutoksen sopeutumisen asiantuntijatyöryhmässä on valmisteltu Espoon ilmastonmuutokseen sopeutumisen tiekartaksi kutsuttua toimenpidesuunnitelmaa vuosille 2022–2025 ja suunnitelma on keväällä 2022 edennyt luottamushenkilökäsittelyyn. Suunnitelmaluonnos sisältää muun muassa ilmastoriskien ja haavoittuvuuksien kartoituksen. Toimenpidesuunnitelman toteuttaminen on tavoitteena saada käyntiin tällä valtuustokaudella. Toimenpidesuunnitelmaluonnoksessa esitettyjä sopeutumisen toimenpiteitä toteutetaan jo osana kaupungin toimintaa.

Hiilineutraali Espoo 2030

Espoon kestävän kasvun ja hiilineutraaliuden tavoitteet ovat kaupunginjohtajien ilmastosopimuksen vaatimuksia tiukemmat. Espoon hiilineutraalisuustavoitteen omistaja on kaupunginjohtaja. SECAP-toimintasuunnitelmassa on asetettu Espoo-tarinan Hiilineutraali Espoo 2030 -tavoitteen mukaiselle ilmastotyölle kansainväliset vertailukelpoiset toimintalinjat ja kirjattu keskeiset hiilineutraaliustoimenpiteet sekä laskelmat niiden vaikutuksesta päästöihin. Loppuvuodesta 2021 aloitettiin kaupungin ja yhteistyökumppaneiden yhteistyönä ilmastotyön tiekartan valmistelu valtuuston päätettäväksi.

Hiilineutraaliustavoite on Espoossa määritelty 80 prosentin absoluuttiseksi päästövähennykseksi vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Päästövähennyksistä jäljelle jäävä 20 prosentin osuus on tavoitteena saada joko sidottua hiilinieluihin tai kompensoitua muilla keinoin. Vuonna 1990 Espoon kasvihuonekaasupäästöt olivat SECAP-raportin mukaan 1 224 kt CO2-ekv ja vuonna 2030 tavoitteen mukaiset päästöt olisivat 245 kt CO2-ekv.

Espoo seuraa yhdessä muiden pääkaupunkiseudun kuntien kanssa hiilineutraalisuustavoitteensa toteutumista suhteessa HSY:n tuottamaan kasvihuonekaasuinventaarioon. Vuonna 2020 päästöt asukasta kohti olivat 3,1 tonnia CO2-ekv. Vuoden 2021 välitavoite alittaa 3,4 t CO2-ekv asukasta kohden on toteutunut. Espoon kokonaispäästöt vuonna 2020 olivat 904 kt CO2-ekv ja ne laskivat 16 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna. Suhteutettaessa päästövähennys kaupungin kasvavaan väkilukuun, saatiin asukaskohtaiset päästöt ensi kertaa puolitettua suhteessa vertailuvuoteen 1990. Päästövähennykseen vaikutti merkittävästi Fortumin Kivenlahteen rakentaman puubiomassaa polttavan lämpölaitoksen käyttöönotto. Liikenteen osuus Espoon päästöistä on yli 30 prosenttia.

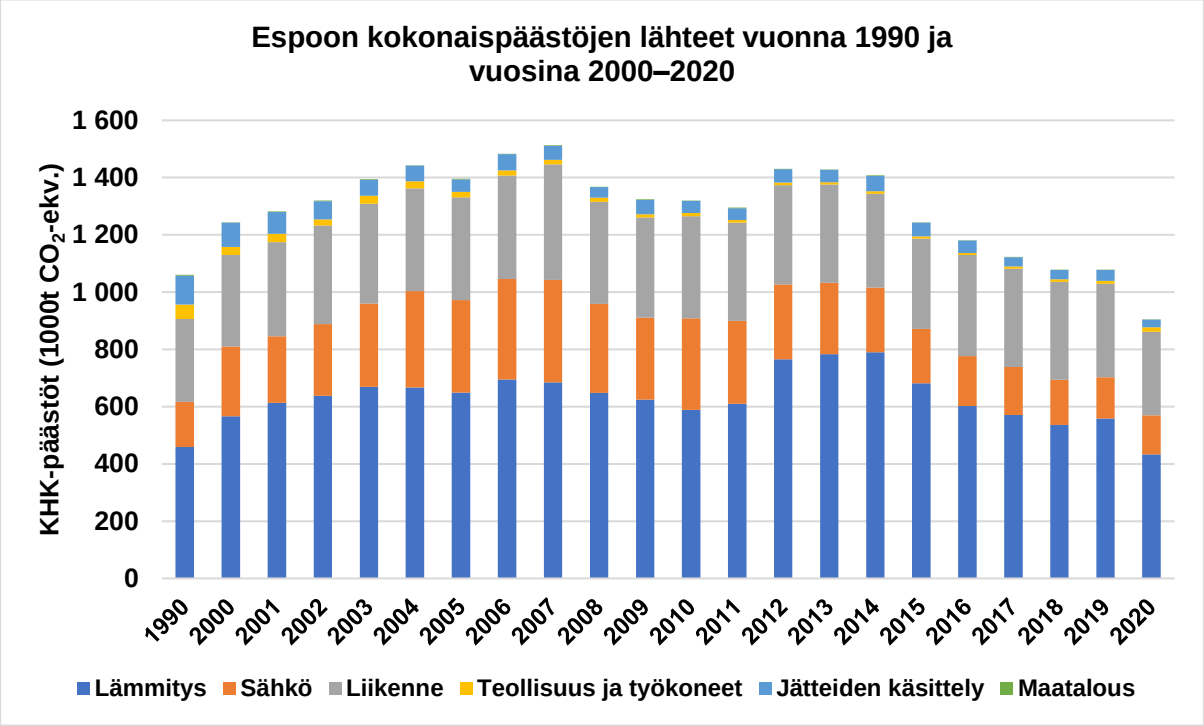

Lähde: HSY:n verkkosivut https://public.tableau.com/shared/HCHTPN2XY?:showVizHome=no.

Espoo säilytti paikkansa maailman johtavien ilmastokaupunkien listalla

CDP (Carbon Disclosure Project) on voittoa tavoittelematon järjestö, joka pitää yllä kansainvälistä ympäristöraportointijärjestelmää, jonka avulla kaupungit, alueet, investoijat sekä yritykset pystyvät mittaamaan ja ymmärtämään ympäristövaikutuksiaan paremmin. Kaupunkien ja yritysten ilmastomuutoksen hillintä- ja sopeutumistyö luokitellaan vuosittain A:sta D:hen. Vuoden 2021 arviointia oli tiukennettu aikaisemmasta. Vuonna 2021 CDP:n A-listalle pääsi maailmanlaajuisesti 95 kaupunkia. Suomesta A-luokituksen säilyttivät tiukentuneesta arvioinnista huolimatta Espoon lisäksi Helsinki, Lahti ja Turku.

Ilmastonmuutokseen sopeutumisella kaupungit valmistautuvat ilmastonmuutoksen tuomiin vaikutuksiin ja etenkin ilmastoriskeihin. Merkittävimmät ilmastoriskit Espoossa ovat tulvat, rankkasateet sekä äärimmäinen kuumuus. Ilmastonmuutoksen hillintätoimilla vähennetään kasvihuonekaasupäästöjä. Tällaisia ovat esimerkiksi uusiutuvaan energiaan, vähäpäästöiseen liikenteeseen ja sekä energiatehokkuuteen liittyvät toimet.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden edelläkävijäkaupunki

Kesällä 2018 Espoo kutsuttiin YK:n kestävän kehityksen edelläkävijäkaupunkien johtajuusohjelmaan, johon Espoo liittyi yhdessä 24 muun kaupungin kanssa. Kaupunki on sitoutunut saavuttamaan YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -toimintaohjelmassa asetetut 17 kestävän

kehityksen tavoitetta (Sustainable Development Goals, SDG) vuonna 2025. Tavoitteena on luoda espoolaisille hyvät mahdollisuudet tehdä arjessaan kestäviä valintoja ja vaikuttaa lähiympäristöönsä. Tavoitteen saavuttamiseksi kaupunki kehittää yhdessä yritysten ja muiden kumppaneiden kanssa ratkaisuja, jotka toimivat esimerkkeinä tulevaisuuden hiilineutraalista kaupunkielämästä.

Seuraavassa kuvassa esitetyt YK:n toimintaohjelman Agenda 2030:n 17 tavoitetta (SDG) ohjaavat kaikkien maiden kestävän kehityksen työtä, jossa painottuvat eri asiat eri maiden kohdalla maan kehitystasosta riippuen.

Espoossa toteutetaan kaikkia SDG-tavoitteita, mutta edelläkävijätyössä ensivaiheessa työ painottuu YK:n Agenda 2030:n kolmeen seuraavaan tavoitteeseen: Hyvä koulutus (SDG 4), kestävä teollisuus, infrastruktuuri ja innovaatiot (SDG 9) ja ilmastotekoja (SDG 13).

Espoossa on laadittu vapaaehtoinen kaupunkitasoinen VLR-arviointi (Voluntary Local Review) suhteessa YK:n Agenda 2030 -ohjelman seitsemääntoista kestävän kehityksen tavoitteeseen. Raportti laadittiin kaupungin tulosyksiköiden, konsernin ja toimialojen sekä yhteistyökumppaneiden yhteistyönä. VLR-arviointi on esitetty Suomen valtion kansallisen raportin yhteydessä YK:lle kesällä 2020. VLR-työn tavoitteena oli myös palvella Espoon YK 2025 -edelläkävijyystyötä.

Espoon VLR-arvioinnin perustana on Espoo-tarina. Raportti koostuu kolmesta pääteemasta, joissa arvioidaan erityisesti sosiaalista- ja kulttuurista sekä taloudellista kestävyyttä ja ekologisen kestävyyden kehittämistä kaupunkiympäristössä.

1. *Ketään ei jätetä*, jossa käsitellään asukasta ja sitä, mitä kaikkia palveluita hänelle kaupungissa on. Sisältää pääosin sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.
2. *Tehdään yhdessä*, jossa käsitellään Espoon tavoitetta saavuttaa SDG:t sekä kädenjälkiajattelun että yhteiskehittämisen kautta. Espoon koetaan olevan vahvempi, kun se tavoittelee kestävän kehityksen tavoitteita yhdessä. Teema keskittyy suurelta osin taloudelliseen kestävyyteen.
3. *Kestävä kaupunkiympäristö* kertoo mitä Espoo tekee kaupungin rakennetun infrastruktuurin ja asuinympäristön ekologisen kestävyyden kehittämiseksi.

Espoon kaupungin kestävän kehityksen työ sai näkyvyyttä heinäkuussa 2021 YK:n korkean tason poliittisessa huippukokouksessa, jossa Espoossa kehitetty YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin perustuva strateginen hahmotustyökalu esiteltiin esimerkkinä kaupunkien kestävyystyöstä. Arviointimenetelmä tuo YK:n kestävän kehityksen tavoitteet lähemmäksi kaupungin toimintaa ja menetelmä auttaa muuntamaan tunnistetut strategiset ilmiöt ja tavoitteet YK:n Agenda 2030

muotoon. Hahmotustyökalua kehitetään eteenpäin Suomen kuuden suurimman kaupungin yhteistyönä.

Hiilikädenjälkityötä tehdään kumppanuuksien kautta

Espoon erityispiirteenä kestävän kehityksen työssä on kumppanuuksiin perustuva hiilikädenjälkityö. Kädenjälkiajattelulla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että Espoo on edelläkävijä, jolla on mahdollisuus saavuttaa YK:n tavoitteet paikallisesti, ja tarjota ratkaisuja alueellisen, kansallisen ja kansainvälisen kestävän kehityksen haasteisiin. Yhdessä kumppaniensa kanssa se voi luoda ratkaisuja, jotka kiihdyttävät globaalien haasteiden ratkaisemista.

Kestävän kehityksen työn organisointi Espoossa

Elokuussa 2021 toteutetun organisaatiouudistuksen yhteydessä vahvistettiin Espoon kestävän kehityksen ja ilmastotyön kaupunkitasoista ohjaamista ja edistämistä keskittämällä kestävän kehityksen työn linjaaminen ja seuranta kaupunginhallituksen tehtäväksi.

Kestävän kehityksen osaamiskeskus -vastuualue vastaa konsernihallinnon toimintaohjeen mukaisesti:

- kestävän kehityksen ja ilmastotyön kaupunkitasoisesta edistämisestä ja ohjauksesta,
- kestävän kehityksen ja ilmastotyön ohjausryhmän valmistelusta,
- poikkihallinnollisen Kestävä Espoo -ohjelman koordinoinnista ja toimeenpanosta,
- YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden (SDG) edelläkävijätyöstä sekä
- osaltaan kestävän kehityksen ja ilmastotyön kumppanuuksista, sekä kansainvälisen näkyvyyden ja yhteistyön kehittämisestä.

Kestävän kehityksen osaamiskeskuksessa etsitään ratkaisuja muun muassa vähähiiliseen liikkumiseen, puhtaaseen energiaan, kiertotalouteen ja älykaupungin tulevaisuuden haasteisiin. Osaamiskeskuksessa on seuraavat kolme tiimiä, joihin projektit sijoittuvat: Ilmasto-, energia- ja SDG-tiimi, Kaupunkikehitys- ja kiertotaloustiimi sekä Liikenne- ja digitalisaatiotiimi.

Kestävän kehityksen osaamiskeskus ja poikkihallinnollinen Kestävä Espoo -ohjelma tekevät ilmastotyötä pääosin ulkopuolisilta tahoilta saatavalla hankerahoituksella. Rahoituksen saamisen edellytyksenä on, että Espoon tavoitteet ovat yhdensuuntaiset kansallisten ja EU-tavoitteiden kanssa ja Espoossa tehtävä kehittämistyö tarjoaa kiinnostavia edelläkävijäratkaisuja, joilla on referenssi- ja esimerkkiarvoa myös muille kaupungeille.

Kestävän kehityksen osaamiskeskuksessa oli vuoden 2021 lopussa kuusi vakinaista vakanssia. Lisäksi määräaikaisia työntekijöitä oli 21, joista 20 työskentelee määräaikaisissa projekteissa. Määräaikaisten ja vakinaisten asiantuntijoiden lisäksi osaamiskeskuksessa oli kaksi kuukausipalkkaista korkeakouluharjoittelijaa. Vuonna 2021 osaamiskeskuksen henkilöstökulut olivat 1,3 milj. euroa, johon ulkopuolista rahoitusta saatiin 0,9 milj. euroa.

Kaupungin linjaorganisaatiossa tehtävä kestävän kehityksen edistämistyö

Kestävän kehityksen edistämiseksi kaupungin linjaorganisaatiossa tehdään monipuolista kehittämistyötä, josta on seuraavassa mainittu esimerkkejä vuonna 2021 arvioinnin kohteena olleiden yksiköiden osalta.

Kasvun ja oppimisen toimialalla esimerkiksi kulttuurin tulosyksikkö edistää uudistuvaa kulttuurin muutosta omilla palveluillaan noudattaen kaupungin ja YK:n SDG:n kestävän kehityksen periaatteita. *Kulttuuripalveluja on käsitelty tarkemmin luvussa 3.4.*

Hyvinvoinnin ja terveyden toimialalla esimerkiksi terveyspalveluissa ja vanhusten palveluissa otetaan toiminnassa ja hankinnoissa huomioon kestävän kehityksen periaatteet ja arvot. *Terveyspalveluja on käsitelty tarkemmin luvussa 3.5 ja iäkkäiden palveluita luvuissa 3.8 ja 3.9.*

Kaupunkiympäristön toimialalla kaavoituksessa ja maankäytön suunnittelussa edistetään toimialan tarinan ja MAL-sopimuksen mukaisesti vähähiilistä ja kestävää yhdyskuntarakennetta ja sitä tukevaa liikennejärjestelmää ilmastonmuutoksen torjumiseksi. *Aiheita on käsitelty luvuissa 4.1 ja 4.2*.

Ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen rakennusvalvonnan palvelualueella tuetaan kestävää rakentamista, jota ohjataan muun muassa terveellisyyden, turvallisuuden, kaupunkikuvan, toiminnallisuuden, muuntojoustavuuden ja vähähiilisyyden näkökulmista. Ilmastojohtamista ja osaamista kehitetään verkostomaisesti. Topten-yhteistyönä on muodostettu vähähiilisyyden ja kiertotalouden kehittymis- ja oppimisverkosto, johon on kutsuttu 10 suurimman kaupungin lisäksi ympäristöministeriön ja eri suunnittelualojen edustajat. *Rakennusvalvontaa on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.1.* Ympäristönsuojelun palvelualue toimii asiantuntijana ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista, luonnon monimuotoisuutta ja vesistöjä koskevissa asioissa. *Ympäristönsuojelun palvelualueen tehtäviä on käsitelty tarkemmin luvussa 4.3.2.*

Kestävän kehityksen poikkihallinnollinen ohjelmatyö

Espoo-tarinan mukaisesti valtuustokauden Kestävä Espoo -kehitysohjelma on aloittanut toimintansa. *Tarkastuslautakunta tulee arvioimaan Kestävän kehityksen poikkihallinnollisen ohjelman toteuttamista vuoden 2022 arviointikertomuksessaan.*

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoota on tavoitteena kehittää Espoo-tarinan mukaisesti taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestäväksi. Kestävyys on tasapainoa asukkaiden hyvinvoinnin ja talouden sekä ympäristön välillä.

Espoossa toteutetaan kaikkia YK:n kestävän kehityksen SDG-tavoitteita. Kaupungin edelläkävijätyön ensivaiheessa työ painottuu YK:n Agenda 2030:n hyvän koulutuksen, kestävän teollisuuden, infrastruktuurin ja innovaatioiden sekä ilmastotekojen tavoitteiden toteuttamiseen.

Hiilineutraaliustavoite on Espoossa määritelty alueellisten päästöjen 80 prosentin absoluuttiseksi päästövähennykseksi vuoden 1990 tasosta vuoteen 2030 mennessä. Jäljelle jäävä 20 prosentin osuus voidaan sitoa hiilinieluihin tai kompensoida muilla keinoilla. Espoon asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt ovat vuodesta 2016 lähtien olleet pääkaupunkiseudun kaupunkien pienimmät. Hiilineutraaliustyötä tehdään yhteistyökumppanien kanssa useissa eri projekteissa ja osana kaupungin kestävän kehityksen työtä.

Espoon erityispiirteenä kestävän kehityksen työssä on kumppanuuksiin perustuva hiilikädenjälkityö.

Kestävän kehityksen osaamiskeskus on kaupungin ja sen kumppaneiden kehitystyön alusta ja yhteistyöelin. Kaupungin linjaorganisaatiossa tehdään monipuolista kestävän kehityksen edistämistyötä. Pidemmällä aikavälillä kaupungin tulee huolehtia organisaation oman osaamisen säilymisestä ja kehittämisestä.

Tarkastuslautakunnan suositus

Kestävän kehityksen työn kehittämishaasteet tulee tunnistaa ja niihin tulee vastata siten, että työ kohdentuu alueen talouden ja kehityksen kannalta merkittävimpiin kehittämishaasteisiin kuntalaisten hyvinvointia tukien.

MARGARETHA

3 KASVUN JA OPPIMISEN SEKÄ HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN PALVELUJEN ARVIOINTI

Elokuun 2021 alusta voimaan astuneen organisaatiouudistuksen myötä sivistystoimen toimialan nimi vaihtui kasvun ja oppimisen toimialaksi ja sosiaali- ja terveystoimen toimialan nimi hyvinvoinnin ja terveyden toimialaksi. Lautakuntien nimet muuttuivat vastaavasti.

3.1 LASTEN JA NUORTEN MIELENTERVEYSPALVELUT

Kaikille lapsille ja nuorille tarjottavia palveluja ovat neuvola, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ennaltaehkäisevät lääkäripalvelut. Tarpeen mukaan tarjottavia palveluja ovat perhesosiaalityö, perheoikeudelliset asiat, perheneuvola ja lasten kuntoutuspalvelut. Erityispalveluita ovat lastensuojelu ja lastenpsykiatrinen yksikkö. Lapsiperheille tarjottavaa psykologipalvelua toteutetaan sekä opiskeluhuollossa että perhe- ja sosiaalipalveluissa. Psykologin työn kehittämisen tavoitteena on ollut sujuvoittaa palveluun ohjautumista ja vähentää päällekkäisen työn tekemistä. Lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelupolkuja ja koko palveluketjua kehitetään yhteistyössä Länsi-Uudenmaan kuntien ja HUSin kanssa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kouluterveyskyselyn 2021 mukaan nuorten mielen hyvinvointi on koetuksella etenkin yläkoulussa ja toiseen asteen koulutuksessa olevilla tytöillä, joista noin 36 prosenttia kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Uupumusasteista väsymystä koulunkäynnistä kokee puolet tytöistä ja 25 prosenttia pojista. Monilla nuorilla perheolot ovat aiempaa haastavampia. Koronapandemian aikana lasten ja nuorten kuormitus ja opiskeluhuollon tarve on entisestään lisääntynyt. Koronapandemia on myös lisännyt oppilaiden ja opiskelijoiden oppimisen ja hyvinvoinnin eroja.

Opiskeluhuolto on oppilaalle ja opiskelijalle tarjottavaa yhteisöllistä ja yksilöllistä palvelua

Opiskeluhuolto on perusopetuksen oppilaan ja toisen asteen opiskelijan oppimisen, fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Toiminta jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Opiskeluhuollon palveluita antavat kouluterveydenhuolto, psykologi ja kuraattori. Espoossa työskentelee lisäksi viisi kouluterapeuttia.

Oppilaalle ja opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä opiskelijan pyynnöstä. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Lukuvuonna 2020–2021 psykologin aikaa ei voitu tarjota 9,4 prosentille asiakkaista määräajan puitteissa eikä kuraattorin aikaa 4,7 prosentille.

Lakisääteinen sitova henkilöstömitoitus 1.1.2022 alkaen on 670 opiskelijaa kuraattoria kohden ja 1.8.2023 alkaen 780 opiskelijaa psykologia kohden. Seuraavissa taulukoissa on jaoteltu maaliskuun 2022 tilanteen mukaan suomen- ja ruotsinkielisten esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen koulutuksen oppilas- ja opiskelijamääriin kohdistuvat psykologin ja kuraattorin vakanssit. Taulukoissa on lisäksi esitetty täytettyjen vakanssien määrät maaliskuun 2022 tilanteen mukaan. Psykologivakansseja on täyttämättä, ja ne ovat jatkuvasti haussa. Hakijoita tehtäviin ei ole tarpeeksi ja yksityisen sektorin työmahdollisuuksien on raportoitu olevan houkuttelevampia ja psykologit kokevat opiskeluhuollon psykologien työkuorman kohtuuttoman suureksi.

Psykologien ja kuraattorien vakanssit sekä oppilas- ja opiskelijamäärät maaliskuussa 2022 suomen- ja ruotsinkielisissä palveluissa

Suomenkieliset					
	Opiskelijamäärä	Psykologien vakanssit sis. aluepsykologit	Täytetyt psykologien vakanssit sis. aluepsykologit	Kuraattorien vakanssit sis. aluekuraattorit	Täytetyt kuraattorien vakanssit sis. aluekuraattorit
Esi- ja perusopetus	**34 427**	**41**	**29**	**47**	**47**
Oppilaita työntekijää kohden		**840**		**732**	
Toisen asteen koulutus	**14 718**	**16**	**14**	**16**	**15**
Opiskelijoita työntekijää kohden		**920**		**920**	
Ruotsinkieliset					
	Opiskelijamäärä	Psykologien vakanssit sis. aluepsykologit	Täytetyt psykologien vakanssit sis. aluepsykologit	Kuraattorien vakanssit sis. aluekuraattorit	Täytetyt kuraattorien vakanssit sis. aluekuraattorit
Esi- ja perusopetus	**3 385**	**5**	**4**	**4+1**	**4**
Oppilaita työntekijää kohden		**677**		**677**	
Toisen asteen koulutus	**895**	**1**	**1**	**1**	**1**
Opiskelijoita työntekijää kohden		**895**		**895**	

Lähde: Kasvun ja oppimisen toimialan opiskeluhuollon esitys tarkastuslautakunnassa 17.3.2022.

Lukuvuotena 2020–2021 kuraattorin asiakkaita oli 4 166 ja psykologin asiakkaita oli 3 979. Opiskeluhuollossa oli 14 prosenttia enemmän asiakkaita lukuvuonna 2020–2021 kuin edellisenä lukuvuotena. Psykologin asiakastyössä yleisimmät asiakkuuden syyt olivat tunne-elämän, käyttäytymisen ja oppimisen haasteet. Tunne-elämän haasteita olivat muun muassa masentuneisuus, alakuloisuus ja ahdistuneisuus. Kuraattorin asiakastyössä yleisimmät asiakkuuden syyt olivat käyttäytymisen, sosiaalisten suhteiden, tunne-elämän ja elämänhallinnan haasteet. Käyttäytymisen haasteita olivat muun muassa poissaolot, uhmakkuus ja keskittymisvaikeudet. Elämänhallinnan haasteita olivat muun muassa taloudelliset asiat, etuudet ja asuminen. Tukea tarvitsivat eniten lukion ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat.

Elämä edessä -yhteistyömalli antaa apua nuoren mielenterveyden ongelmiin omassa oppilaitoksessa, osana opiskeluhuollon palveluita. Apua järjestetään heti nuoren ensikontaktista. Yhteistyömalli on monialainen ja suunnitelmallinen, ja hoitosuunnitelma laaditaan asiakkaan kanssa. Tiimiin kuuluu psykiatrinen sairaanhoitaja, lääkäri, psykologi ja kaksi terveydenhoitajaa. Yhteistyömallin pilotointi aloitettiin vuonna 2018 toisella asteella Leppävaaran Omniassa ja yhteistyömalli laajennettiin Mattlidenin lukioon sekä keskitettyyn koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Pilotoinnin aikana yhteistyömallilla pystyttiin hoitamaan 75 prosenttia nuorista, jotka muuten olisi ohjattu erikoissairaanhoitoon. Aiemmassa käytännössä asiakkaat olisivat saaneet lähetteen erikoissairaanhoitoon, ja siten myös erikoissairaanhoidon laskennalliset kustannukset ovat vähentyneet. Asiakkaat ja työntekijät ovat olleet palautteiden perusteella tyytyväisiä yhteistyömalliin. Lisäksi opiskeluhuoltoon on jalkautunut mielenterveys- ja päihdepalveluiden sairaanhoitajia, jolloin heidän palvelunsa ovat helposti tavoitettavissa matalalla kynnyksellä. Koronapandemia ja henkilöstöpula ovat viivästyttäneet mallin johtamista käytäntöön, mutta vuonna 2022 yhteistyömalli laajennetaan perusopetukseen pilottina, jossa koko opiskeluhuolto on tiiviimmin mukana.

Jalkautuvaa välituntityötä Matinlahden koulussa *Kuva: Taru Turpeinen*

Opiskeluhuollon palvelujen järjestämisvastuu siirtyy Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle 1.1.2023 alkaen. Opiskeluhuollon työntekijät työskentelevät edelleen kouluilla ja oppilaitoksissa, joten yhteistyö kasvun ja oppimisen toimialan työntekijöiden kanssa jatkuu.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto on pääsääntöisesti ennaltaehkäisevää toimintaa

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto on pääsääntöisesti ennaltaehkäisevää toimintaa ja matalan kynnyksen palvelua. Terveydenhoitajan perustehtävänä on lasten, nuorten, opiskelijoiden ja heidän perheidensä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, hyvän vanhemmuuden vahvistaminen, terveys ja hyvinvointiriskeihin puuttuminen, sairauksien ehkäisy ja hoitaminen.

Terveydenhoitajan vastaanotolle saavutaan joko suoraan ajanvarauksen kautta, hakeutumalla avovastaanotolle tai muun kouluyhteisön henkilöstön ohjaamana. Normaalissa tilanteessa (ei korona-aikana) terveydenhoitaja tapaa säännöllisesti ikäryhmiä terveystarkastuksissa, joihin kutsu tulee suoraan terveydenhoitajalta. Terveydenhuollon käytössä on älykkäitä terveyskyselyitä, joiden perusteella pystytään priorisoimaan tapaamisjärjestystä terveystarkastuksiin.

Seuraavissa taulukoissa on jaoteltu joulukuun 2021 tilanteen mukaan suomen- ja ruotsinkielisten esi- ja perusopetuksen sekä toisen asteen koulutuksen oppilas- ja opiskelijamääriin kohdistuvat terveydenhoitajan ja lääkärin vakanssit. Taulukossa on lisäksi esitetty täytettyjen vakanssien määrät joulukuun 2021 tilanteessa.

Terveydenhoitajien ja lääkärien vakanssit sekä oppilas- ja opiskelijamäärät joulukuussa 2021 suomen- ja ruotsinkielisissä palveluissa

		Suomenkieliset			
	Opiskelijamäärä	**Terveydenhoitajan vakanssit**	**Täytetyt terveydenhoitajan vakanssit**	**Lääkärin vakanssit***	**Täytetyt lääkärin vakanssit**
Esi- ja perusopetus	**34 427**	**50**	**49**	**13**	**13**
Oppilaita työntekijää kohden		**602**		**2 590**	
Toisen asteen koulutus	**14 718**	**21***	**21**	**3**	**3**
Opiskelijoita työntekijää kohden		**716**		**4 380**	
		Ruotsinkieliset			
	Opiskelijamäärä	**Terveydenhoitajan vakanssit**	**Täytetyt terveydenhoitajan vakanssit**	**Lääkärin vakanssit***	**Täytetyt lääkärin vakanssit**
Esi- ja perusopetus	**3 385**	**5**	**5**	**13**	**13**
Oppilaita työntekijää kohden		**614**		**2 590**	
Toisen asteen koulutus	**895**	**21***	**21**	**3**	**3**
Opiskelijoita työntekijää kohden		**716**		**4 380**	

**Toisella asteella terveydenhoitajien vakanssitieto sisältää suomen- ja ruotsinkieliset.*

*** Lääkärin vakanssit -sarake sisältää suomen- ja ruotsinkieliset.*

Lähde: Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan perhe- ja sosiaalipalvelujen esitys tarkastuslautakunnassa 17.3.2022.

Terveydenhoitajat joutuivat vuoden 2021 aikana olemaan koronapandemian vuoksi muissa terveydenhoidon tehtävissä, jolloin terveydenhoitajan palvelujen saavutettavuus oli huono. Keskitetty koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ohjaus- ja neuvontapuhelinpalvelu tarjosi jonkinlaisen mahdollisuuden kontaktiin näinä aikoina. Oppilaat ja opiskelijat haluavat palvelun pääsääntöisesti oppilaitoksessa, jolloin on ollut ajanjaksoja, kun terveydenhoitaja ei ole ollut saatavilla.

Koululääkärille omalle koululle pääsee tarveharkintaisesti noin 2–3 viikon sisällä ja keskitettyyn toimipisteeseen noin 1–2 viikon sisällä (erityisesti opiskeluterveydenhuollon asiakkaat). Kiireellisessä tapauksessa hoitoon pääsee nopeammin. Koronapandemian vuoksi koululääkäreitä on siirretty muihin terveydenhuollon tehtäviin, jolloin oppilaitoksiin työhön jääneiden lääkärien vastuualueet ovat kasvaneet. Terveydenhoitajien poissaolo kouluilta on vaikuttanut lääkärin työn sujuvuuteen heikentävästi, koska lääkärin vastaanotolle mennään terveydenhoitajan tekemän tarkastuksen jälkeen.

Kasvatus- ja perheneuvonta, perhesosiaalityö ja lasten kuntoutuspalvelut

Perheneuvolapalvelut ovat perheille, jotka tarvitsevat keskustelutukea ja apua vanhemmuuteen, kasvatuskysymyksiin ja ristiriitatilanteisiin tai ovat huolestuneet lapsen käyttäytymisestä ja mielialasta. Vuonna 2021 13–17-vuotiaiden nuorten vanhemmille aloitettiin kasvatus ja perheneuvontapalvelu, jossa tehdään yhteistyötä Nuorisopoliklinikka Nupolin ja opiskeluhuollon kanssa. Perheneuvolassa on 25 täytettyä psykologin vakanssia ja kaksi määräaikaista vakanssitonta psykologin tehtävää. Perheneuvolapalveluihin pääsyn määräajoista säädetään sosiaalihuoltolaissa. Palveluun on päässyt koko vuoden 2021 tavoiteajassa alle kolmessa kuukaudessa yhteydenotosta. Vuonna 2021 perheneuvolan kokonaisasiakasmäärä oli 3 558 ja asiakastyön kontakteja toteutui 17 306. Asiakastyön kontaktit ovat kasvaneet 14 prosenttia vuodesta 2020.

Perhesosiaalityöhön kuuluvat perhetyö, kotipalvelu, perheneuvola, MONIKU-palvelu monikielisille perheille sekä lapsiperheiden eropalvelut. Perhesosiaalityön tavoitteena on perheen arjen sujumisen tukeminen. Vuonna 2021 perhesosiaalityön asiakasmäärä oli 3 716 ja asiakastyön kontakteja

oli 32 256. Asiakastyön kontaktit ovat kasvaneet 15 prosenttia vuodesta 2020. Jonoa on kertynyt palvelutarpeen arviointiin ja sitä pyritään purkamaan toiminnan tehostamisen ja saatujen lisävakanssien avulla.

Lasten kuntoutuspalvelut tarjoavat psykologipalvelua alle kouluikäisille lapsille. Lasten kuntoutuspalveluissa on 11 täytettyä psykologin vakanssia, joista yksi ruotsinkielisen psykologin vakanssi on täytetty ostopalvelulla. Työskentely toteutetaan tiiviissä yhteistyössä neuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa. Palveluun on päässyt keskimäärin alle kahdessa kuukaudessa yhteydenotosta vuonna 2021.

Nuorisopoliklinikka Nupoli tarjoaa nuorille tukea ja apua

Nuorisopoliklinikka Nupoli tarjoaa nuorille tukea ja keskusteluapua mielenterveyteen, päihteiden käyttöön, pelaamiseen ja vapaa-ajan käyttöön liittyvissä ongelmissa. Nupolissa työskentelee kaksi psykologia, 13 sairaanhoitajaa, ohjaaja ja palveluvastaava. Nupolin psykologit eivät tee psykologisia tutkimuksia.

Nupolin potilaskontaktien määrä väheni 13 prosenttia verrattuna ensimmäiseen koronapandemiavuoteen 2020, mutta oli korkeampi kuin pandemiaa edeltävänä vuonna 2019. Nuorten hoitojaksot pitenivät, johon osasyynä oli nuorten tukiverkostojen, kuten koulujen ja harrastusten vaikeudet järjestää tukea entisellä tavalla nuorille.

Lastenpsykiatrinen yksikkö tarjoaa lapsiperheille erityispalveluja

Lastenpsykiatrinen yksikkö on osa lapsiperheiden erityispalveluja Espoossa. Yksikössä arvioidaan, havainnoidaan, tutkitaan ja hoidetaan esi- ja alakouluikäisiä lapsia sekä heidän perheitään lapsen merkittävissä mielenterveyden ja käyttäytymisen pulmiin liittyvissä haasteissa. Ensisijaisina tulosyinä yksikköön ovat tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyvät haasteet sekä neuropsykiatriset piirteet. Työskentely on määräaikaista ja se keskitetään lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti. Yksikön palvelu kuuluu kiireettömän hoidon piiriin, jonka hoitotakuu on kolme kuukautta.

Lastenpsykiatrinen yksikkö ei pystynyt ottamaan vuoden 2021 heinäkuun jälkeen uusia asiakkaita ennen helmikuuta 2022 rekrytointiongelmien ja työvoimapulan takia. Hoitohenkilöstöstä on puuttunut kesästä lähtien 30–49 prosenttia. Sulun aikana oppilaitoksissa kannateltiin paljon oppilaita, joilla olisi ollut lastenpsykiatrisen avun ja hoidon tarvetta. Opiskeluhuollon mukaan neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten palvelupolun tulisi olla sujuva ja kaikkien tiedossa. Yksikön kokonaisasiakasmäärä oli 998, joka on merkittävästi alempi kuin vuoden 2020 asiakasmäärä 1 387 ja hiukan alle vuoden 2019 asiakasmäärän 1 043.

Yksikössä on kahdeksan psykologin vakanssia, joista kaksi vakanssia on täytetty normaalisti ja yksi vakanssi on täytetty määräaikaisesti palveluesimiehen toimella. Psykologien rekrytoinneissa on haasteita ja vapaana olevia vakansseja pyritään täyttämään määräaikaisina muilla ammattilaisilla, kuten toimintaterapeuteilla. Kaksi sairaanhoitajan vakanssia on täytetty.

Lastenpsykiatreista on valtakunnallisesti pula ja yksikön lääkäriresurssi on kokonaisuudessaan järjestetty ostopalveluilla. Ostopalvelujen kautta on saatu 2,5 lääkärin resurssi. Yksikössä on neljä lääkärin vakanssia ja yksi ylilääkärin vakanssi, joka on myös täyttämättä. Maaliskuun 2022 tiedon mukaan yksi virkalääkäri saadaan todennäköisesti rekrytoitua.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Koronapandemia on aiheuttanut lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa kasvaneita palvelutarpeita ja jonouttanut palveluja. Pandemian aiheuttamien haittavaikutusten korjaaminen edellyttää lisäpanostuksia lasten, nuorten ja perheiden palveluihin.

Hyvinvoinnin ja terveyden lautakunta on korostanut, että neuvolan, nuorten päihdepalveluiden ja lasten mielenterveyspalveluiden toimintaedellytykset on varmistettava ja todennut, että tämä tukee myös tavoitetta vähentää lastensuojelun raskaampien palveluiden tarvetta.

Hyvinvoinnin ja terveyden sekä kasvun ja oppimisen toimialojen työntekijöiden työvoimapula kuormittaa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen työyhteisöjä ja näkyy työntekijöiden työssä jaksamisessa ja henkilöstön vaihtuvuudessa.

Lastenpsykiatriseen yksikköön ei otettu uusia asiakkaita henkilöstöpulan ja rekrytointiongelmien takia, mikä vaikeutti toiminnan tuloksellista järjestämistä. Tarkastuslautakunta on huolissaan lasten hoitoon pääsyn viiveistä ja hoidon jatkuvuudesta, koska lasten kehityksen kannalta oikea-aikainen avun saanti perheille on ensiarvoisen tärkeää. Esimerkiksi neuropsykiatrisiin ongelmiin tulisi saada asiantuntijoiden apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kaupungin kasvun ja oppimisen toimiala tekee opiskeluhuollon kanssa yhteistyötä opiskeluhuollon siirtyessä hyvinvointialueelle. Tarkastuslautakunta on huolissaan koulujen ja opiskeluhuollon eriytymisestä toisistaan, kun palveluja järjestetään ja tuotetaan jatkossa kahdesta organisaatiosta. Jo nyt on todettu asiantuntijoiden, kuten kuraattorien ja psykologien riittämätön määrä kouluissa.

Tarkastuslautakunnan suositus

Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen riittävä tarjonta on varmistettava. Kaupungin tulee vastata koronapandemian aikana kasvaneeseen palvelutarpeeseen ennen palvelujen siirtymistä hyvinvointialueelle.

3.2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelulaki ohjaa yksityiskohtaisella tasolla lastensuojelun toimintaa. Lastensuojelulain mukaisen lastensuojelun palveluita ovat avohuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto, jälkihuolto ja muu tuki perheille. Ehkäisevää lastensuojelutyötä on kunnan peruspalveluissa, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, perhekeskuksissa, opetuksessa ja nuorisotyössä annettava erityinen tuki.

Lastensuojelullisen huolen ilmoitusvelvollisuudesta säädetään lastensuojelulain 25 §:ssä. Laissa myös luetellaan tahot, joilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävä on valvoa ja toteuttaa lapsen edun toteutumista. Lastensuojelulaissa säädellään lapsen osallisuuden toteutumisesta lastensuojelussa. Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet.

Kaupunginhallitus käsitteli helmikuun 2022 kokouksessaan valtuustoaloitetta Espoon lastensuojelun toiminnasta. Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan asiantuntijoiden antaman vastauksen mukaan matalan kynnyksen palveluihin panostetaan, jotta raskaiden palvelujen tarve vähenee. Lastensuojelussa tehtävät päätökset ovat valituskelpoisia ja asiakkaille kerrotaan mahdollisuudesta hakea muutosta erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaat ovat tyytymättömiä saamaansa palveluun.

Lastensuojeluasiakkuus avo-, sijais-, tai jälkihuollossa

Päätös lastensuojelun asiakkuuden palvelutarpeen arvioinnin aloittamisesta ja lastensuojelutarpeen selvittämisestä on tehtävä seitsemän työpäivän sisällä. Kiireellisissä tilanteissa arvio on tehtävä heti. Palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan lastensuojelun tarve, ja arviointi on tehtävä kolmen kuukauden sisällä vireilletulosta. Lastensuojelussa jokaisella asiakkaalla tulee olla voimassa oleva asiakassuunnitelma. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä asiakkaita ohjataan aktiivisesti Nuorisopoliklinikka Nupoliin ja sovitaan mahdollisista yhteisiä tapaamisia.

Avohuollon tukitoimet aloitetaan, jos kasvuolot tai lapsi itse vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä. Avohuollon tukena voidaan järjestää sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen lisäksi esimerkiksi tehostettua perhetyötä, ympärivuorokautista perhekuntoutusta, ryhmätoimintoja tai asumisharjoittelua. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai riittäviä, lapsi on otettava huostaan. Huostaanotto voidaan toteuttaa kuitenkin vain, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona sijaisperheessä tai laitoshuoltona lastenkodissa, koulukodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa. Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti. Sijoitukseen voidaan päätyä myös silloin, kun lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan tai kun lapsi vaarantaa vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään. Kiireellinen sijoitus on määräaikainen (30 päivää).

Lastensuojelun jälkihuolto on lapsille ja nuorille annettavaa tukea lastensuojelun sijoituksen jälkeen. Lapsen tai nuoren iästä ja tilanteesta riippuen jälkihuolto voi olla tukena koko perheelle

lapsen kotiutumiseen tai nuorelle itsenäistymiseen liittyvissä kysymyksissä. Jälkihuolto on aina vapaaehtoista, ja tukea voi saada 25-vuotiaaksi asti. Lastensuojelun avohuollon asiakkuuden päätyttyä asiakkaan tilannetta ei enää seurata.

Työparityöskentely, esimiehen tuki ja verkostotyö ovat olennainen osa lastensuojelutyötä

Lastensuojelun sosiaalityössä vakansseja on 80, joista täyttämättä on seitsemän helmikuun 2022 tilanteen mukaan. Osa työntekijöistä tekee osa-aikaista työaikaa. Avohuollossa on 30 asiakasta sosiaalityöntekijän vakanssia kohden, perhehoidossa on 32 ja laitoshoidossa 33. Henkilöstön vaihtuvuus ja rekrytointi on suuri haaste sekä sosiaalityössä että lastensuojelun palveluissa. Espoo kilpailee muiden kaupunkien kanssa osaavista sosiaalityöntekijöistä ja sosiaaliohjaajista.

Työparityöskentely, esimiehen tuki ja verkostotyö muiden viranomaisten ja perheen lähiverkostojen kanssa on olennainen osa lastensuojelutyötä. Espoon kaupungin lastensuojelussa järjestetään säännöllisesti koulutusta lastensuojelulaista ja rajoituspäätöksistä järjestetään erikseen koulutuksia. Lisäksi lastensuojelun henkilöstöllä on mahdollista konsultoida lastensuojelun lakimiestä. Lastensuojelussa toimii myös lastensuojelun moniammatillinen asiantuntijaryhmä, jota sosiaalityöntekijä voi halutessaan konsultoida.

Lastensuojelun kumulatiivinen asiakasmäärä on noussut perhehoidossa ja laskenut laitoshoidossa

Lastensuojeluilmoitusten määrä on laskenut koronapandemian ja koulujen etäopetuksen aikana. Lastensuojeluilmoituksia tuli 7 204 vuonna 2021, 7 249 vuonna 2020 ja 7 609 vuonna 2019. Kiireellisiä sijoituksia tehtiin 230 ja uusia huostaanottoja 93. Sijaishuollossa oli 782 lasta ja nuorta. Lastensuojelun asiakkaiden kokonaismäärä on laskenut vuoteen 2020 verrattuna lähes kahdeksan prosenttia. Lastensuojelussa kumulatiivinen asiakasmäärä on noussut perhehoidossa ja laskenut laitoshoidossa. Perhehoidossa nousu on strategian mukaista, koska perhehoito on ensisijainen sijaishuollon vaihtoehto. Jälkihuollon asiakasmäärän kasvu johtuu lakimuutoksesta, jossa jälkihuollon ikäraja nousi 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Erilaiset kriisit ja yhteiskunnalliset muutokset ovat näkyneet lastensuojelun palveluissa viiveellä, jonka vuoksi koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun asiakasmääriin ei voida vielä varmuudella tietää. Perhesosiaalityön kasvavilla asiakasmäärillä on ollut vaikutusta lastensuojelun asiakasmäärän laskuun.

Lastensuojeluasiakkuuksien yleisimpiä syitä ovat kasvatuksesta vastaavan päihteiden käyttö tai muu riippuvuus, vakava riitely ja/tai vuorovaikutusongelmat perheessä, lapsen lainvastainen toiminta, väkivalta perheessä, lapsen päihteiden käyttö ja lapsen psyykkinen terveydentila. Huostaanottojen yleisimpiä syitä ovat lapsen ikätasoisen kehityksen vaarantuminen, lapsen itseään vahingoittava käyttäytyminen, lapsen psyykkinen terveydentila, lapsen päihteiden käyttö tai muu riippuvuus sekä lapsen suuri avun tarve.

Lastensuojelussa tehtävät päätökset ovat valituskelpoisia

Lastensuojelussa tehtävät päätökset ovat valituskelpoisia, ja niihin voi hakea muutosta päätöksestä riippuen joko hyvinvoinnin ja terveyden lautakunnan yksilöasioiden jaostolta tai hallinto-oikeudesta. Jos huostaanottoa vastustaa 12 vuotta täyttänyt tai hänen huoltajansa, asian ratkaisee hallinto-oikeus. Vuonna 2021 hallinto-oikeuteen jätettiin 53 hakemusta. Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan mukaan päätöksistä harva kumotaan hallinto-oikeudessa. Espoon lastensuojelusta tehdään yhteensä noin 30–50 muistutusta tai kantelua vuodessa. Sosiaali- ja potilasasiamiehen raportin mukaan lastensuojeluun liittyen yhteydenottoja tuli vuonna 2019 yhteensä 78, vuonna 2020 yhteensä 82 ja vuonna 2021 yhteensä 31. Raportin mukaan asiakkaat ottavat yhteyttä saadakseen tietoa oikeuksistaan lastensuojeluasioissa tai kokiessaan joskus huoltajuuskiistoissa

lastensuojelun puolueellisuutta, useimmiten naisen hyväksi. Valvovien viranomaisten ratkaisut käydään aina läpi niiden henkilöiden kanssa, jotka asiaa ovat käsitelleet.

Sijaishuollon hoitovuorokauden yksikkökustannukset ovat nousseet vuoteen 2020 verrattuna 2,2 prosenttia. Sijaishuollon ostopalvelut on kilpailutettu ja kilpailutetaan yhdessä Uudenmaan kuntien kanssa. Laitoshoidon kustannuksissa näkyy vaativan laitoshoidon tarpeen kasvaminen. Espoossa kustannuksiin pyritään vaikuttamaan asiakasohjausta kehittämällä ja perhehoidon osuutta kasvattamalla. Laitoshoitoa kaupungin omana toimintana ollaan lisäämässä. Kaupungin oman palvelun uusi yksikkö aloitti toiminnan vuoden 2021 joulukuussa.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Lastensuojeluasioissa lapsen etu on ensisijainen. Lastensuojelutyössä tiimityöskentely ja verkostotyö lapsen lähiverkostojen kanssa on tärkeää. Matalan kynnyksen palvelujen tarjonnan riittävyys auttaa vähentämään erityispalvelujen tarvetta. Perhehoito on lastensuojelulain mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto. Kaupungin omana toimintana tarjottavaa laitoshoitoa ollaan lisäämässä.

Tarkastuslautakunnan suositus

Avohuollon tukitoimenpiteitä on lisättävä, jotta niitä voidaan tarjota perheille tarvetta vastaavasti.

3.3 OPPIVELVOLLISUUSLAIN UUDISTUKSEN TOIMEENPANO

Uusi oppivelvollisuuslaki tuli voimaan vuoden 2021 elokuun alussa. Oppivelvollisuuslain uudistuksen myötä oppivelvollisuus jatkuu siihen saakka, kun opiskelija täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on suorittanut ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon taikka niitä vastaavan ulkomaisen koulutuksen. Toisen asteen opinnoista tuli maksuttomia laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille. Jokaisella perusopetuksen päättävällä on velvollisuus hakea toisen asteen tai nivelvaiheen koulutukseen. Oppivelvollisuuden laajentumisen tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa kaikilla koulutusasteilla, kaventaa oppimiseroja sekä kasvattaa koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa sekä lasten ja nuorten hyvinvointia.

Oppivelvollisuuslain uudistuksen osalta keskeiset toimijat Espoon kaupungissa ovat kasvun ja oppimisen toimialan suomenkielisen toisen asteen koulutuksen ja nuorisopalvelujen sekä ruotsinkielisten sivistyspalvelujen tulosyksiköt. Oppivelvollisuuden laajentaminen vaikutti perusopetuksen ja toisen asteen ohjaukseen, asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuun kehittämiseen, oppimateriaali- ja tietokonehankintoihin, tutkintoon valmentavien koulutuksien muutokseen sekä tarvittavien opiskelupaikkojen varmistamiseen kaikille oppilaille.

Oppivelvollisuutta voi suorittaa ammatillisessa koulutuksessa, lukiokoulutuksessa, nivelvaiheen koulutuksessa, ylioppilastutkintoon osallistumalla, kansanopistojen oppivelvollisille suunnatussa koulutuksessa sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa, joka on suunnattu vaativaa erityistä tukea tarvitseville oppilaille. Osa oppivelvollisuuden mukaisesta koulutuksesta järjestetään Espoon kaupungin ulkopuolisessa oppilaitoksessa, kuten ammatillisen koulutuksen osalta Omniassa ja Prakticumissa. Vaativan erityisen tuen opiskelijoiden koulutuksen

järjestämisestä vastaa ammattiopetus Live ja Optima. Oppivelvollisuuslain uudistuksen myötä tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA) alkaa 1.8.2022 korvaten aiemmat muut nivelasteen koulutusmuodot eli kymppiluokan, ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen ja lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen. TUVA-koulutuksesta ja sen sisältöä on käsitelty tarkemmin Omniaa käsittelevän luvun yhteydessä.

Uudistuksen myötä Espoo on asuinkuntana vastuussa niistä oppivelvollisista nuorista, jotka eivät perusopetuksen jälkeen pääse tai hakeudu jatkokoulutukseen. Asuinkunnan tehtävänä on kahden kuukauden kuluttua ohjaus- ja valvontavastuun alkamisesta osoittaa oppivelvolliselle opiskelupaikka, jos oppivelvollinen ei ole aloittanut peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. Opiskelupaikan osoittamisen prosessi sisältää oppivelvollisen ja hänen huoltajansa kuulemistilaisuuden. Mikäli oppilas ei aloita opintoja oppilaitoksessa, voidaan oppilas katsoa eronneeksi kuukauden kuluttua. Tämän jälkeen oppilas palautuu takaisin asuinkunnan vastuulle. Syksyn 2021 aikana kertyi noin 60 ilmoitusta ilman opiskelupaikkaa olevasta oppivelvollisesta. Valtaosa nuorista ohjattiin koulutukseen alkusyksystä ja kuulemistilaisuuksia järjestettiin kahdeksan. Valtaosa opiskelupaikan osoituksista oli ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen Omniassa.

Peruskoulusta jatkokoulutukseen hakeutuneiden prosenttiosuus on vuosittain Espoossa ollut korkealla tasolla, noin 98 prosentissa. Espoossa on vuosittain noin 3 000 peruskoulun päättävää nuorta. Opiskelupaikan osoittaminen lain voimaan tulon myötä ei ole erityisesti heijastunut espoolaisiin lukioihin niiden sisäänpääsyn korkean keskiarvon vuoksi. Suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen lukioon pääsyn edellytyksenä Espoossa on vähintään keskiarvo 7,0. Vuoden 2021 yhteishaussa alin toteutunut keskiarvo suomenkieliseen lukiokoulutukseen oli 7,67 (7,83 vuonna 2020). Vuonna 2021 alin keskiarvo ruotsinkieliseen koulutukseen oli 7,67 (8,17 vuonna 2020). Lukiokoulutukseen on lisätty aloituspaikkoja, mutta tämä ei ole vielä merkittävästi alentanut sisäänpääsykeskiarvoa.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä toisen asteen opinnoista tuli maksuttomia laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluville nuorille. Uudistuksen myötä opintoihin hakeutuminen on pakollista ja tätä valvovat erityisesti nuorten huoltajat ja yläkoulujen opinto-ohjaajat.

Espoossa toisen asteen koulutuksen ja nuorisopalvelujen sekä ruotsinkielisten sivistyspalveluiden tulosyksiköt ovat vastuussa niistä oppivelvollisista nuorista, jotka eivät perusopetuksen jälkeen pääse tai hakeudu jatkokoulutukseen. Espoossa opiskelupaikan osoittamiseen ja nuorten ohjaamiseen koulutukseen on luotu prosessi, jossa hyödynnetään monialaista yhteistyötä muun muassa etsivän nuorisotyön ja lastensuojelun kanssa. Tavoitteena on, että jokainen nuori hankkii toisen asteen tutkinnon.

Espoolaisten lukioiden sisäänpääsykeskiarvo on edelleen korkealla tasolla, vaikka lukiokoulutuksen aloituspaikkoja lisätään vuosittain. Espoossa noin 75 prosenttia suomenkielisistä ja 84 prosenttia ruotsinkielisistä peruskoulun päättävistä nuorista hakee ensisijaisesti lukiokoulutukseen. Suomenkieliseen lukiokoulutukseen varataan paikkoja noin 66 prosentille ikäluokasta ja ruotsinkieliseen noin 65 prosentille ikäluokasta. Espoon lukioihin hakeutuu opiskelijoita myös muista kunnista. Tarkastuslautakunta esittää huolensa lukiopaikkojen riittävyydestä suhteessa kasvavaan lukiopaikkatarpeeseen kasvavassa kaupungissa.

Tarkastuslautakunnan suositus

Espoon kaupungin tulee huolehtia lukiopaikkojen riittävyydestä espoolaisten nuorten tarvetta vastaavasti.

3.4 KULTTUURIPALVELUT

Kulttuurin tulosyksikön toiminta pohjautuu Espoo-tarinaan ja KulttuuriEspoo 2030 -asiakirjan linjauksiin. Tulosyksikön tehtävänä on vastata kaupungin kulttuuritarjonnasta ja kulttuurisesta profiilista sekä vastuullaan olevien vapaa-ajan palveluiden tuottamisesta ja koordinoinnista. Tehtäviin kuuluu myönteisen kaupunkikuvan vahvistaminen ja kulttuurin hankkeiden ja tapahtumien ohjaaminen. Lisäksi yksikön tehtävänä on kuntalaisten tiedonhankinnan, itsensä kehittämisen ja harrastustoiminnan mahdollistaminen.

Kulttuurin tulosyksikkö siirtyi kaupungin organisaatiouudistuksen myötä sivistystoimesta elinvoiman tulosalueelle ja sen palvelualueet ovat kaupunginkirjasto, kaupunginmuseo, kaupunginorkesteri, tapahtuma- ja kulttuuripalvelut sekä kulttuurin yhteyspalvelut. Lisäksi tulosyksikkö vastaa strategia- ja arviointityöstä sekä valmistelee kulttuurilautakunnan alaiset avustukset sekä yhteistyöperiaatteet kumppaneiden kanssa. Koronarajoitus- ja sulkutoimenpiteet vaikeuttivat vuonna 2021 kulttuurin palvelujen tarjontaa.

Kaupunkitanssit Tapiolassa *Kuva: Jussi Helimäki*

Espoo toteuttaa suuren osan kulttuuripalveluistaan yhteistyössä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa kumppanuuksilla. Kulttuurin tulosyksiköllä on kumppaneina 20 taide- ja kulttuuriyhteisöä, joista suurimpia ovat taidemuseosäätiö Emma ja Espoon kaupunginteatterisäätiö. Lisäksi kumppaneina on useita muita museoita, teattereita ja festivaaleja.

Kulttuuriverkostoon kuuluu yli 80 projekti- ja kehittämisavustusta saavaa yhdistystä ja yhteisöjä sekä 20 taiteen perusopetuksen oppilaitosta. Kulttuurilautakunta jakaa myös erilaisia taideapurahoja taiteelliseen työskentelyyn.

Kulttuurin yksi vuoden 2021 kärkitavoitteista oli palveluiden kehittäminen osallisuus- ja vuorovaikutustyöllä asukkaiden ja asiakkaiden kanssa. Esimerkiksi Lippulaivan kirjastoa on suunniteltu yhdessä asukkaiden kanssa verkkokyselyillä ja työpajoilla. Asukkailta on kysytty toiveita kirjaston tarjoamista palveluista, asiakaspalvelusta, äänimaisemasta, kirjastoon valikoitavista lehdistä sekä kirjaston tilojen nimeämisestä. Perheet on huomioitu kirjaston suunnittelussa, ja lasten ja nuorten näkökulmia kirjastoon on kerätty Espoonlahdessa järjestetyissä työpajoissa.

Kulttuurin palveluiden asiakastyytyväisyyttä seurataan ja mitataan asiakaskokemusmittauksin ja asiakaskontaktissa saadun palautteen avulla.

Koronapandemian vaikutukset kulttuuripalveluissa

Koronapandemia ja sen vuoksi asetetut kokoontumisrajoitukset ovat vaikuttaneet kulttuurin tulosyksikön toimintaan ja talouteen merkittävästi. Museotilat ja kulttuuritalot olivat yleisöltä suljettuina ja kirjastopalvelut rajoitettu aineistojen noutamiseen ja pikaiseen asiointiin tammi-toukokuun 2021 ajan. Tapiola Sinfonietta esitti kausikonserttinsa striimauksia toukokuun loppuun saakka. Kulttuurikasvatuspalveluita ja kulttuuriketju-vierailuja on toteutettu verkossa etäpalveluina tai ulkotilaisuuksina. Rajoitukset vaikeuttivat myös loppuvuoden 2021 toimintaa. Kävijämäärät kirjastoissa ja taide- ja kulttuuriyhteisöjen tapahtumissa ovat koronapandemian rajoitusten seurauksena laskeneet huomattavasti vuodesta 2019. Kulttuurin tulosyksikkö on ollut osana Espoon resurssipoolia, jonka kautta on löytynyt töitä henkilöille, joille etätyö ei ole työn luonteen vuoksi ollut mahdollista. Kulttuurilautakunta on myöntänyt taide- ja kulttuuritoimijoille erilaisia tukia koronarajoituksista aiheutuneiden taloudellisten menetysten lieventämiseksi. Koronapandemian myötä kulttuurin tulosyksikössä on kehitetty aktiivisesti digitaalisia kulttuuripalveluita ja -toimintoja.

Seuraavassa kaaviossa on esitetty kirjastojen käyntimäärät vuosina 2017–2021. Suosituimmat käyntiajat kirjastoissa ennen koronapandemiaa ovat olleet vuosittain kevättalvella ja syksyllä. Koronavuonna 2021 käyntejä oli yhteensä 2 312 057, ja käyntimäärät olivat syksyllä nousussa.

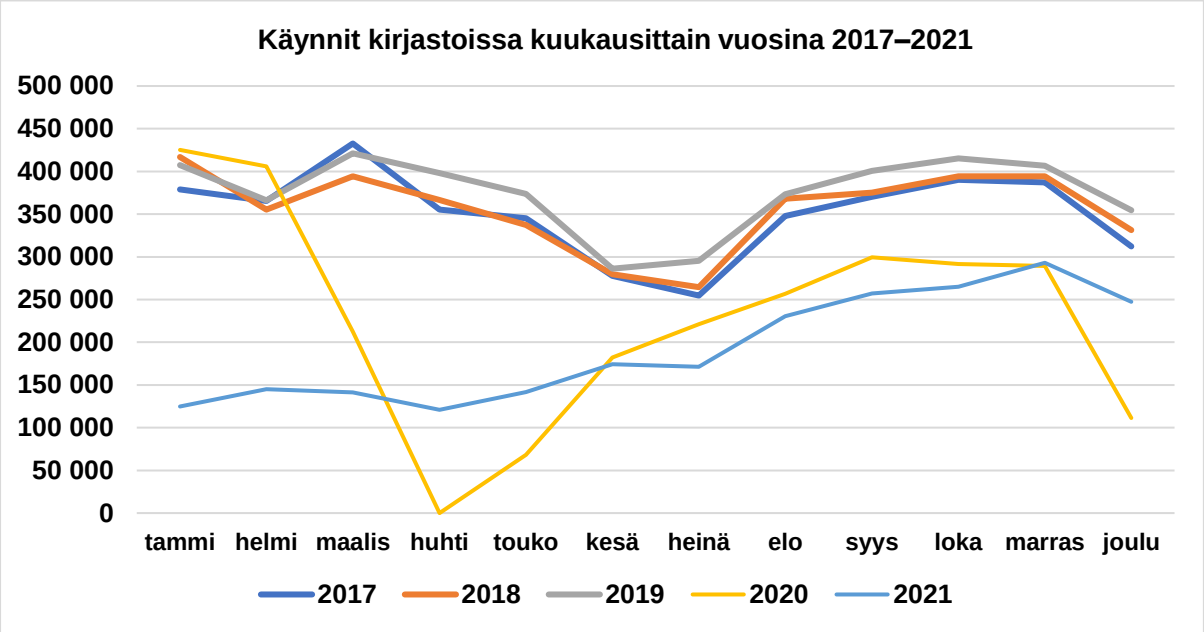

Lähde: Espoon kulttuuripalvelut 3/2022.

Kirjastoverkko koostuu aluekirjastoista ja niitä täydentävästä lähikirjastoverkosta

Espoon kirjaston palveluverkko koostuu aluekirjastoista ja niitä täydentävästä lähikirjastoverkosta. Kirjastopalveluiden yhdenvertaista saavutettavuutta täydennetään kirjastoauto- ja kotipalveluilla. Vuoden 2021 lopussa Espoossa toimi neljä aluekirjastoa ja 13 lähikirjastoa. Keväällä 2022 valmistunut Lippulaivan kirjasto on viides aluekirjasto.

Kirjastojen palveluverkon tarkastelu on asetettu Taloudellisesti kestävä Espoo -tuottavuus- ja sopeutusohjelman toimenpiteeksi. Tavoiteltava vuositason säästö on 1,1 milj. euroa. Kulttuurilautakunta käsitteli vuoden 2020 lopulla kirjastoverkkoselvityksen, jonka yhteydessä keskusteltiin lähikirjastoverkon kehittämisen yleisistä periaatteista ja kriteereistä. Selvityksessä ensisijaisina kriteereinä lähikirjaston tarpeeseen ovat kirjaston ja vaikutusalueen etäisyys aluekirjastosta sekä vaikutusalueen väestömäärä. Toissijaisia kriteereitä ovat 0–16-vuotiaiden lasten sekä muun kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten asukkaiden määrät kirjaston vaikutusalueella.

Lokakuussa 2021 tehdyn Soukan kirjaston sulkemispäätöksen yhteydessä kulttuurilautakunta edellytti, että alueelta etsitään tila väliaikaisen Pikkulaivan kirjaston kaltaiselle asioimiskirjastolle. Kulttuurilautakunnan edellyttämä Laajalahden ja Soukan lähikirjastojen lakkauttamisen ennakkovaikutusten arviointi esiteltiin kulttuurilautakunnassa joulukuussa 2021.

Harrastamisen Suomen malli mahdollistaa harrastuksen jokaiselle lapselle ja nuorelle

Kulttuurin yhteyspalvelut vastaa Suomen harrastamisen mallin mukaisen Espoon harrastuspolku -toiminnan käynnistämisestä ja koordinoimisesta. Mallissa on tarkoituksena mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallia pilotointiin kevätlukukauden 2021 ajan ja hankkeen ensimmäinen vaihe toteutetaan lukuvuoden 2021–2022 aikana. Espoo sai pilottiin tukea 53 000 euroa ja lukuvuodelle 2021–2022 tukea 500 000 euroa.

Hankkeen käynnistyttyä eri puolilla Espoota olevat harrastusryhmät täyttyivät nopeasti. Harrastuspolun tarjonta täydentää jo olemassa olevaa toimintaa muun muassa nuorten toivomilla digitaalisilla harrastuksilla. Syksyllä käynnistyi 50 ryhmää. Harrastuspolkua on toteutettu yhteistyössä liikuntapalveluiden ja suomen- ja ruotsinkielisten sivistyspalveluiden kanssa. Harrastuspolku on suunniteltu erityisesti niille 5 000 lapselle ja nuorelle, joilla ei ole harrastuksia. Tavoitteena on vakiinnuttaa monipuolinen harrastustoiminta osaksi kuntien palveluja lapsille ja nuorille. Espoossa rakennetaan nykyisen hankerahoituksen aikana yhteisiä pysyviä toimintatapoja laajalla poikkihallinnollisella yhteistyöllä ja harrastustoimintaa tuottavien yhteisöjen välille hankkeen toimintatapojen juurruttamiseksi ja vaikuttavuuden jatkumiseksi. Harrastamisen Suomen mallin mukaisen toiminnan avustuksiin on varattu valtakunnallisesti rahoitusta lukuvuodelle 2022–2023.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Koronapandemia ja kokoontumisrajoitukset ovat vaikeuttaneet voimakkaasti kulttuuripalveluiden toimintoja vuosien 2020 ja 2021 aikana. Koronatukien myöntäminen espoolaisille taide- ja kulttuuritoimijoille on ollut tärkeää vallitsevassa tilanteessa. Osa kulttuurin henkilöstöstä työllistyi henkilöstön resurssipoolin kautta muihin kaupungin tehtäviin koronapandemian rajoitustoimenpiteiden voimassaoloaikana.

Kirjasto on asukkaille merkittävä lähipalvelu. Asukaslähtöisyyden varmistamiseksi on tunnistettu tarve sekä monipuolisille aluekirjastoille että pienemmille lähikirjastoille. Tarkastuslautakunta nostaa Pikkulaivan kirjaston esille positiivisena esimerkkinä innovatiivisesta ja digitalisaatiota hyödyntävästä lähikirjastomallien pilotoinnista.

Espoon harrastuspolku -hankkeen tarkoituksena on mahdollistaa maksuton harrastaminen jokaiselle lapselle ja nuorelle omalla koululla tai sen läheisyydessä. Espoon harrastuspolku -hanke on tärkeä ja sen etenemistä halutaan seurata. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä Harrastuspolku-toiminnan jatkumista myös hankerahoituksen päätyttyä.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Kirjastoverkon kehittämisessä on otettava huomioon asukaslähtöisyys. Tarvitaan sekä aluekirjastoja että pienempiä lähikirjastoja ja asioimiskirjastoja eri käyttäjäryhmien palvelemiseksi.

Kirjastopalvelun kehittämisessä on perinteisen kirjastopalvelun lisäksi otettava huomioon myös digitaalisen palvelutarjonnan näkökulma ja digitalisaation myötä tapahtuva asiakkaiden tarpeiden muuttuminen.

Espoon harrastuspolku -hankkeessa luotujen hyvien käytäntöjen mukaista toimintaa tulee mahdollisuuksien mukaan jatkaa myös hankkeen päätyttyä.

3.5 TERVEYSPALVELUJEN TARJONNAN RIITTÄVYYS JA VALVONTA

Perusterveydenhuollon hoitoon pääsystä (hoitotakuu) on säädetty terveydenhuoltolain 51 §:ssä. Hoitotakuu turvaa kuntalaisen pääsyn hoitoon lakisääteisessä ajassa. Hoitotakuun mukaan kuntalaisen on saatava yhteys terveydenhuoltoon arkisin välittömästi virka-aikana. Terveydenhuollon ammattilaisen tekemä hoidon tarpeen arviointi on tehtävä viimeistään kolmantena arkipäivänä yhteydenotosta. Kiireetön hoito on saatava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa. Suun terveydenhuollossa kiireetön hoito on saatava viimeistään kuuden kuukauden kuluessa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisen valvontaohjelman mukaan vuosina 2021–2022 aluehallintovirastot valvovat kiireetöntä hoitoon pääsyä perusterveydenhuollossa. Etelä-Suomen aluehallintovirasto on pyytänyt 22.6.2021 ja 13.12.2021 Espoon kaupungilta selvitykset perusterveydenhuollon välittömän yhteydensaannin ja kiireettömän hoitoon pääsyn tilanteista sekä tilanteiden parantamiseksi tehdyistä toimenpiteistä.

3.5.1 TERVEYSASEMAT

Kiireettömän hoidon saatavuus vaihtelee terveysasemakohtaisesti ja koronapandemiatilanteen mukaan

Terveysasemille kuuluvat sekä kiireelliset että kiireettömät perustason terveydenhuollon palvelut. Kiireellinen hoito toteutetaan terveysasemien aukioloaikojen puitteissa terveysasemilla ja muina vuorokauden aikoina yhteispäivystyksessä Jorvin yhteispäivystyksen tuottamana. Kiireetön hoito toteutetaan terveysasemilla.

Terveysasematoiminnassa palvelut tuotetaan Espoossa monituottajamallilla. Palveluja tuotetaan sekä kaupungin omana toimintana että ostopalveluna. Espoossa on kahdeksan omaa terveysasemaa, yksi ostopalveluasema Matinkylässä ja kaksi palveluseteliasemaa Espoon keskuksessa. Terveysasemapalveluseteli on kaupungin sitoumus siitä, että terveysasemapalveluja saa tietyiltä yksityisiltä terveysasemilta. Espoolaisista noin 10 600 henkilöä on valinnut terveysasemapalvelusetelin. Lisäksi Espoossa on käytössä yksittäisen lääkärikäynnin palveluseteli. Lääkärikäynnin palveluseteli on tarkoitettu espoolaisille, joilla on kaupungin työntekijän suorittaman hoidon tarpeen arvion perusteella tarve lääkärikäynnille, mutta ei pitkäaikaiselle hoitosuhteelle.

Espoossa terveysasematoiminnalle on asetettu sitovaksi tulostavoitteeksi, että lääkärin kiireettömälle vastaanotolle (T3 eli kolmas varattavissa oleva vapaa aika) päästään 28 vuorokauden sisällä. Vuonna 2021 tavoite ei toteutunut. Terveysasemakohtaisesti kiireettömän hoidon saatavuus on vaihdellut seuraavan taulukon mukaan joulukuussa 3–90 vuorokauden välillä. Hoitoonpääsy huonontui loppuvuodesta myös ostopalveluasemalla, koska palveluntuottajat osallistuivat pandemiatyöhön ottamalla vastaan koronapositiivisia henkilöitä omissa tiloissaan. Kiireellisen hoidon saatavuus on toteutunut ongelmitta.

Terveysasemien ajanvarauskirjat ovat auki 5–6 viikkoa kerrallaan ja mikäli kaikille potilaille ei ole aikoja saatavilla tällä ajanjaksolla, on T3-ajaksi merkitty 90 päivää. Siten 90 päivää ei kuvasta todellista hoitoon pääsyä, vaan on sovittu merkintätapa. Loppuvuonna 2021 otettiin käyttöön uusi tiedolla johtamisen työkalu, jonka perusteella voitiin arvioida valtaosan potilaista saaneen kiireettömän vastaanottoajan kuukauden kuluessa hoidontarpeen arvioinnista.

T3 kuukausittain Espoon terveysasemilla vuonna 2021	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu
Iso Omena	90	90	90	90	77	90	90	90	90	90	90	90
Kalajärvi	39	76	90	61	90	90	72	74	61	69	70	50
Kilo	59	90	90	78	62	90	68	76	90	90	46	3
Kivenlahti	90	90	90	56	76	90	90	90	79	76	76	90
Leppävaara	60	90	90	68	63	74	80	90	90	90	90	90
Oma Lääkärisi Matinkylä (ostopalveluasema)	4	4	5	3	4	5	5	5	4	55	78	36
Samaria	90	90	76	90	90	90	90	53	60	90	76	63
Tapiola	76	90	90	79	90	90	68	77	90	90	90	71
Terveysasema Mehiläinen Espoontori (ostopalveluasema)	6	5	5	5	4	4	5	3	3	6	3	5
Terveystalo Espoontori (ostopalveluasema)	6	5	5	5	6	6	6	6	6	6	4	5

Lähde: https://www.espoo.fi/fi/hoitoon-paasy-terveysasemilla#section-35213.

Avosairaanhoidon käyntimäärät (lääkärit ja muut ammattilaiset)	2019	2020	2021	Muutos 2019 vs. 2021	Muutos 2020 vs. 2021
Käynnit	505 097	281 022	239 444	-44 %	-15 %
Puhelut	334 826	427 032	444 460	28 %	4 %
Sähköiset asioinnit	12 302	22 921	22 096	86 %	-4 %
Yhteensä	852 225	732 975	706 000	-14 %	-3 %

Lähde: Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan toimintakertomus 2021.

Hoitoon pääsyn parantamiseksi on alueellistettu toimintoja ja pilotoitu tiimiterveysasemia

Koronapandemiasta johtuen avosairaanhoitoon on kertynyt hoitovelkaa, joka näkyy muun muassa huomattavasti kasvaneina puhelinyhteydenottoina terveysasemille. Puhelintoiminta alueellistettiin elokuun 2021 puolivälissä ja hoitohenkilöstön ostopalveluhenkilöstön resurssia kohdennettiin huomattavasti puhelintyöhön. Jokainen terveysasema tarjoaa oman alueensa asukkaille sekä kiireettömän että kiireellisen puhelinlinjan. Syksyn 2021 aikana kaupungin terveyspalveluiden verkkosivuilla täsmennettiin ohjetta hoitoon hakeutumisesta. Toimenpiteillä on päästy siihen, että kiireelliset puhelut hoidetaan saman päivän aikana ja kiireettömien puheluiden osalta hoidon tarpeen arviointi on voitu tehdä viimeistään kolmantena arkipäivänä potilaan yhteyden otosta. Sosiaali- ja potilasasiamiehen selvityksen 2021 mukaan terveysasematoimintaan liittyneet yhteydenotot koskivat usein puhelinpalvelua, terveysasemalle ajan varaamisen vaikeutta ja hoitovirheitä.

Kiireettömään hoitoon pääsyn viiveen taustalla on raportoitu olevan henkilöstöresurssin niukkuus kysyntään nähden ja etenkin lääkärivaje. Lääkäreiden saatavuushaasteiden takia vuonna 2021 lääkärivakansseja jätettiin budjetoimatta ja säästynyt budjettisumma käytettiin 20 uuden sairaanhoitajan rekrytoimiseen. Syyskuussa 2021 olemassa olevista 133 lääkärivakanssista oli täyttämättä noin 26 vakanssia. Täyttämättä olevat lääkärivakanssit on pyritty saamaan täyteen aktiivisella rekrytoinnilla ja vuonna 2021 käynnistetyllä lääkäreille suunnatulla uravalmennus-konseptilla. Ostopalvelulääkäreitä käytetään tukemaan omaa toimintaa, kunnes lääkärivakanssit on saatu täytettyä. Vuodelle 2022 lääkärivakanssit budjetoitiin täysimääräisesti ja näiden lisäksi kaupunginhallitus hyväksyi joulukuussa 2021 kymmenen uuden terveyskeskuslääkärin, kymmenen

uuden sairaanhoitajan ja viiden uuden toimistosihteerin toimen ja viran perustamisen terveyskeskuksiin.

Koronaviruspandemian vuoksi terveysasematoiminnassa infektiopotilaiden hoito toteutettiin keskitetysti tammi-syyskuun 2021 ajan Samarian terveysasemalla. Loppuvuonna infektiopotilaiden vastaanotto laajeni lähes kaikille terveysasemille. Pandemian hoidon kuormittavuuden vaihdellessa on Espoon tartuntatautiyksikön ammattihenkilökuntaa voitu siirtää avosairaanhoidon palvelualueelle. Tartuntatautiyksikön vahvuus on suurimmillaan ollut yli 200 henkilöä. Epidemiatilanteen muuttuessa osaa tästä resurssista on joustavasti käytetty pätevyyksien salliessa täydentämään terveysasemien henkilöstöä myös kiireettömissä vastaanottoajoissa.

Kilon terveysasema on marraskuun 2021 puolivälistä alkaen pilotoinut moniammatillista tiimimallikonseptia, jossa tavoitellaan muun muassa nopeaa hoidon saatavuutta ja hoidon jatkuvuutta. Asiakkaan hoito pyritään aloittamaan heti asiakkaan ensimmäisen yhteydenoton jälkeen ja viemään mahdollisuuksien mukaan loppuun saman päivän aikana. Tiimimalli-konseptin on havaittu parantavan hoidon saatavuutta Kilon terveysasemalla. Vajaassa kahdessa kuukaudessa uudella toimintatavalla on saatu T3-arvolla mitattavat lääkäreiden ja hoitajien vastaanottoajat laskemaan 0–5 päivään aiemmasta 90 päivästä. Iso Omenan ja Kalajärven terveysasemat aloittavat tiimimallitoiminnan maaliskuussa 2022.

Terveysasemapalvelujen toimintaa seurataan ja valvotaan säännöllisesti

Avosairaanhoidon omavalvontasuunnitelma päivitetään vuosittain kesäkuun loppuun mennessä ja hyväksytään terveyspalvelujen johtoryhmässä. Omavalvontasuunnitelma on asiakirja, johon kirjataan kaikki keskeiset toimenpiteet, joilla palvelujen tuottajat itse valvovat toimintayksikköjään, henkilökunnan toimintaa sekä tuottamiensa palvelujen laatua. Omavalvontasuunnitelmassa sovitaan menettelytavat palvelutoiminnassa havaittujen riskien, vaaratilanteiden ja laadullisten puutteiden ennaltaehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammatillisen osaamisen varmistamiseksi.

Terveysasemien omaa ja ostopalvelujen toimintaa seurataan viikoittaisella tasolla terveyspalvelujen johtoryhmän kokouksissa. Terveysasemapalvelujen laatua mitataan ja seurataan muun muassa asiakastyytyväisyydellä, saatavuudella (T3), yhteydenoton viiveellä (puhelintyö), palvelutuotannon volyymilla (vastaanottojen määrä asemoittain), sähköisten palvelujen määrän kehittymisellä, erikoissairaanhoidon lähetteillä sekä laboratorio- ja kuvantamislähetteillä.

Terveysasemilla on käytössä HaiPro-potilasturvallisuusilmoitusjärjestelmä haittatapahtumaprosessien havainnointiin ja käsittelyyn sekä Hessu-työturvallisuusjärjestelmä työtapaturma-, vaara-, uhkatilanne- ja läheltä-piti-ilmoituksien havainnointiin ja käsittelyyn. Lisäksi terveysasemilla on käytössä diabeteksen hoidon laatumittari, jonka avulla seurataan asemittain Käypä hoito -suosituksen mukaisten määräaikaiskäyntien toteutumista ja diabeteksen hoitotasapainoa. Yksi hyvinvoinnin ja terveyden toimialan laadun ja omavalvonnan painopistealue vuonna 2021 on ollut espoolaisten koronarokotukset. Rokotusten läpivieminen on keskeinen interventio, joka edistää myös asiakas- ja potilasturvallisuutta.

Monituottajamallin palvelutuottajat laativat myös omavalvontasuunnitelman ja sen valvomisen lisäksi Espoo valvoo sekä palvelujen laillisuutta että sopimuksenmukaisuutta. Ulkoistetun terveysaseman ja palveluseteliasemien vastuuhenkilöiden kanssa tavataan säännöllisesti kuukausittain operatiivisissa asioissa ja kvartaaleittain strategisissa kokouksissa. Kuukausitapaamisissa käsitellään asiakaspalautteita ja seurantamittareita. Lisäksi kertaluonteisten palvelusetelien palvelun-tuottajien kanssa pidetään seurantakokouksia säännöllisin väliajoin.

3.5.2 SUUN TERVEYDENHUOLTO

Kiireettömien palvelujen saatavuus kohtuullisessa ajassa haastavaa

Suun terveydenhuollon palvelut järjestetään kaiken ikäisille espoolaisille. Palveluihin kuuluvat terveysneuvonta ja terveystarkastukset, suun sairauksien tutkimus, ehkäisy ja hoito sekä arkipäivystys. HUS vastaa suusairauksien ilta-, yö- ja viikonloppupäivystyksestä. Suun erikoishoito järjestetään PKS-yhteistyönä Helsingissä.

Suun terveydenhuollossa palvelut tuotetaan monituottajamallilla. Espoossa on 11 omaa hammashoitolaa, neljä ostopalveluun kuuluvaa hammashoitolaa ja kuusi yksityistä palvelusetelihammashoitolaa. Hammashoidon ostopalveluun asiakas lähetetään esimerkiksi hammashoidon ensiavun jatkohoitoa varten. Alkuvuodesta 2021 palvelusetelin käyttömahdollisuus laajeni koko Espooseen. Palvelusetelikäyntejä on ollut syyskuuhun 2021 mennessä 3 545. Palaute sekä palveluntuottajilta että asiakkailta on ollut hyvää. Palvelusetelin saaneiden potilaiden kiireetön hoito on toteutunut nopeammin kuin omana palvelutuotantona.

Suun terveydenhuollon palvelutuotannossa ei ole päästy vuoden 2019 tasolle, mutta käyntejä oli vuonna 2021 noin 24 prosenttia enemmän kuin vuonna 2020. Suun terveydenhuollossa kiireellisessä asiassa vastaanotolle on päässyt samana päivänä. Palveluiden saatavuustilanne on edelleen heikko erityisesti aikuisten kiireettömien tutkimuskäyntien ja puolikiireellisen hoidon, esimerkiksi hampaiden lohkeamien, osalta. Aikuisen kiireettömään hammaslääkärin tutkimukseen on kaupungin hammashoitoloissa joutunut odottamaan vuonna 2021 keskimäärin 98 vuorokautta. Puolikiireellistä hoitoa on joutunut marraskuun tilaston mukaan odottamaan 95 päivää. Alle kouluikäisten ja 17-vuotiaiden terveystarkastuskutsut olivat marraskuun tilaston mukaan kuusi kuukautta jäljessä ja kouluikäisten kutsut kolme kuukautta jäljessä tavoiteaikataulusta.

Aikuisten odotusajat hammaslääkärin tutkimukseen kuukausittain vuonna 2021	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu
Espoon kaupungin hammashoitolat	*-	-	-	-	-	93	36	99	109	75	60	100

Tammi-toukokuun toteutumatietoja ei ole saatavilla.

Lähde: https://www.espoo.fi/fi/miten-palvelemme-espoon-hammashoidossa#section-13356.

Asiakas- ja käyntimäärät vuosina 2019–2021	2019	2020	2021	Muutos 2019 vs. 2021	Muutos 2020 vs. 2021
Asiakasmäärä	93 265	79 367	87 265	-6 %	10 %
Käyntimäärä	230 555	172 988	214 003	-7 %	24 %

Lähde: Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan toimintakertomus 2021.

Keskeisinä haasteina suun terveydenhuollossa ovat sekä henkilöstö- että tilaresurssien vähäisyys, mikä vaikeuttaa kuntalaisten hoitoon pääsyä. Espoon väestö on kasvanut suun terveydenhuollon resurssien kasvua nopeammin usean vuoden ajan. Lisäksi väestöstä entistä suurempi osa käyttää julkisen suun terveydenhuollon palveluja johtuen muun muassa Kela-korvausten tason laskemisesta. Hoidon tarvetta kasvattavat merkittävästi myös väestön vanheneminen hampaallisena ja hyvinvoinnin polarisoituminen. Yhä suurempana haasteena on ollut henkilöstön saatavuus erityisesti hammashoitajien osalta, mutta suuhygienistejä on myös vaikea rekrytoida. Tämä vaikeuttaa suun terveydenhuollon strategista tavoitetta, joka on preventioon panostaminen ja työnjaon lisääminen ammattiryhmien välillä.

Toiminnan kehittämiseksi ja tehostamiseksi hoitoa on priorisoitu kiireelliseen hammashoitoon, lasten ja nuorten tarkastuksiin, kuten 3-luokkalaisten terveystarkastuksiin suuhygienistin vastaanotolla, sekä laajennettua osaamista tarvitseviin leikkaukseen meneviin ja paljon palveluita

tarvitseviin potilaisiin. Digitaalisia palveluja on lisätty sähköiseen ajanvaraukseen, ja tammi-syyskuussa käsiteltyjen puheluiden määrä on laskenut vuoden 2019 tasosta noin 12 prosenttia. Ostopalveluihin on lisätty suuhygienistin palveluja. Lisäksi hammaslääkäreille on käytetty paikallista lisätyösopimusta ja henkilöstöä on rekrytoitu myös ilta- ja lauantaityöhön.

Suun terveydenhuollon palveluja mitataan laatu- ja vaikuttavuusmittareilla

Suun terveydenhuollon omavalvontasuunnitelma päivitetään vuosittain kesäkuun loppuun mennessä ja hyväksytään terveyspalvelujen johtoryhmässä. Suun terveydenhuollossa on käytössä laatu- ja vaikuttavuusmittaristo, jolla mitataan työn vaikuttavuutta (kariesvaurioiden pysähtyminen), kliinisen työn laatua (paikkojen pysyvyys, syventyneiden ientaskujen väheneminen), prosessien laatua (hoitojakson kesto) ja palveluiden saatavuutta (odotusajat). Espoo-tasoiset tulokset sekä ammattihenkilöiden henkilökohtaiset tulokset saadaan neljä kertaa vuodessa. Tuloksia käydään läpi visuaalisessa johtamisessa, hoitolakokouksissa ja kehitys- ja tavoitekeskusteluissa. Perushoitoa tekeville hammaslääkäreille tulokset lähetetään sähköpostitse neljä kertaa vuodessa. Espoon suun terveydenhuollon tuloksia verrataan muihin vastaaviin toimijoihin benchmarking-toiminnalla.

Suun terveydenhuollossa on käytössä HaiPro-potilasturvallisuusilmoitusjärjestelmä haittatapahtumaprosessien havainnointiin ja käsittelyyn sekä Hessu-työturvallisuusjärjestelmä työtapaturma-, vaara-, uhkatilanne- ja läheltä-piti-ilmoituksien havainnointiin ja käsittelyyn.

Suun terveydenhuollon palvelusetelisääntökirjassa edellytetään, että palvelusetelillä annettavan palvelun tulee olla laadultaan vähintään Espoon oman palvelutuotannon tasoista. Kaupunki valvoo hyväksymiensä palveluntuottajien palvelujen laatua ja varmistaa, että palvelujen laatu täyttää palvelusetelilain sekä palvelusetelisääntökirjan vaatimukset. Toiminnan laatua seurataan palveluseteli- ja ostopalvelujärjestelmän raporteista sekä asiakkaille tehdyistä erillisistä asiakastyytyväisyysmittauksista. Seurannan kohteina ovat esimerkiksi asiakkaiden ja käyntien määrät, tutkimuksien laatu sekä diagnoosit ja toimenpiteet. Potilastyön ja -turvallisuuden laadun mittarina voidaan käyttää muun muassa takuutyönä tehtyjen toimenpiteiden, potilasvalitusten sekä potilasvahinkoilmoitusten määrää. Espoon palvelujen järjestämisestä vastaava yksikkö tapaa palveluntuottajia vähintään vuosittain. Kaupunki seuraa palveluntuottajien toimintaa jatkuvasti ja käy palveluntuottajien kanssa läpi seurannan tuloksia ja havaintoja. Lisäksi kaupunki voi erikseen pyytää palveluntuottajaa toimittamaan tapauskohtaisesti erillisiä dokumentteja.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Terveysasemilla ja erityisesti suun terveydenhoidossa hoitoon pääsy kohtuullisessa ajassa oli vaikeaa jo ennen koronapandemiaa. Koronapandemia ja henkilöstövaje ovat aiheuttaneet hoitovelkaa sekä terveysasemilla että suun terveydenhuollossa ja vaikeuttaneet edelleen hoitoon pääsyä kohtuullisessa ajassa. Hoitovelan purkamiseksi kaupungin keinoina ovat oman palvelutuotannon lisäämisen lisäksi esimerkiksi palvelusetelin tarjoaminen asiakkaille ja tehokkaampien toimintamallien käyttöönotto, kuten moniammatillinen tiimimalli-konsepti. Perusterveydenhuollon hoitovelan purkamisella voidaan osaltaan ehkäistä erikoissairaanhoidon menojen kasvua.

Terveysasemapalvelujen ja suun terveydenhuollon palvelujen omaa sekä ostopalvelutoimintaa valvotaan säännöllisesti. Terveysasemapalvelujen hyvät mallit ja käytännöt tulee levittää kaupunkitasoisiksi. Esimerkkinä Kilon terveysasemalla tehty hyvä työ.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Kaupungin tulee turvata hoitoon pääsy ja purkaa hoitojonot sekä terveysasemilla että suun terveydenhuollossa ennen palvelun siirtymistä hyvinvointialueelle.

3.6 SOSIAALI- JA KRIISIPÄIVYSTYS

Länsi-Uudenmaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen yksikön vastuuorganisaatio on Espoon kaupunki ja yksikkö kuuluu Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan aikuisten sosiaalipalvelujen palvelualueelle. Sosiaali- ja kriisipäivystys toimii Länsi-Uudenmaan alueella yhdessä ympärivuorokautisesti toimivassa yksikössä. Yksikössä on 27 vakanssia ja sen vuoden 2021 menot olivat noin 2,8 milj. euroa. Yksikköön tulee kuukausittain noin 1 200 yhteydenottoa. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen toiminta perustuu lainsäädäntöön ja yksikön tehtävät voidaan jakaa kolmeen tehtäväkategoriaan: 1) Akuutit sosiaalihuollon tehtävät virka-ajan ulkopuolella, 2) Kriisityö ympärivuorokautisesti ja 3) Psykososiaalinen tuki suuronnettomuustilanteissa.

Sosiaalihuoltolain 29 §:n mukaan sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kaiken ikäisille. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan antaa laissa säädetyn mukaisesti. Päivystävissä yksiköissä on oltava riittävät voimavarat ja osaaminen, jotta palvelun laatu ja asiakasturvallisuus toteutuvat. Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa.

Sosiaalipäivystyksen asiakkaita ovat kaikki kiireellisesti hoivaa, turvaa ja apua tarvitsevat henkilöt, esimerkiksi hoivaa vaille jääneet lapset, nuoret ongelmineen tai vanhukset, joiden kunto heikkenee äkillisesti. Kiireellisinä sosiaalipalveluina on pystyttävä järjestämään myös muun muassa kiireellistä majoittamista, taloudellista tukea ja muita välttämättömiä palveluja tarpeen mukaan. Sosiaalipäivystyksen välitön apu on asiakkaalle maksutonta.

Sosiaali- ja kriisipäivystys tarjoaa akuuttia kriisiapua kuntalaisille ja kunnissa oleskeleville ja se vastaa kriisityön koordinoinnista asiakkaan omaan kotikuntaan. Kriisityön tehtävät muodostuvat akuuteista kriisitilanteista, kuten traumaattisista tapahtumista ja läheltä piti -tilanteista. Kriisityön asiakkaat jäävät sosiaali- ja kriisipäivystyksen asiakkuuteen ja heidän kanssaan tehdään suunnitelmallista työtä. Kriisityön yksi tavoite on ennaltaehkäistä toiminta- ja työkyvyn laskua.

Yksikköön tulevien yhteydenottojen määrä vaihtelee eri kuukausina 1 000–1 300 yhteydenoton välillä, ja se on pysynyt samalla tasolla myös koronapandemian aikana. Yleisimmät yhteydenoton syyt ovat lastensuojelu, jota koskee noin 35 prosenttia yhteydenotoista, kriisityö, noin 15 prosenttia yhteydenotoista ja vanhuspalvelut, jonka osuus on kasvanut 10 prosentista 15 prosenttiin viime aikoina. Muita yleisimpiä yhteydenoton syitä ovat päihde- ja mielenterveysasiat, lähisuhdeväkivalta, talous sekä asunnottomuus. Hätäkeskuksista sosiaali- ja kriisipalvelujen yksikölle tulee noin 14 tehtävää vuorokaudessa.

Länsi-Uudenmaan Sosiaali- ja kriisipäivystyksen yksikössä on käytössä seitsemän eri asiakastietojärjestelmää. Eri järjestelmistä johtuen on tilastointia varten kehitetty kyselylomake, joka täytetään aina asiakastehtävän jälkeen. Kyselyn kautta voidaan seurata esimerkiksi yhteydenottomääriä, yhteydenottojen ensisijaisia syitä ja tapahtumakuntia. Parhaillaan ollaan kehittämässä kyselyä kriisityön asiakkaille.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoon vastuulla oleva Sosiaali- ja kriisipäivystys toimii Länsi-Uudenmaan alueella yhdessä ympärivuorokautisesti toimivassa yksikössä. Yhteydenottoja on 14 400 vuodessa ja yleisimmin ne koskevat lastensuojelua, kriisityötä ja vanhuspalveluita. Alueen kuntien välinen yhteistyö on tuottanut hyvää tulosta sosiaali- ja kriisipäivystyksen hoitamisessa. Yhteistyötä eri tahojen kanssa kehitetään edelleen. Useiden eri tietojärjestelmien käyttäminen hankaloittavat yksikön henkilöstön työtä ja huoli eri tietojärjestelmien yhteensopimattomuudesta on ilmaistu Länsi-Uudenmaan soteuudistuksen valmistelijoille.

3.7 KULKUKESKUS

Kulkukeskus tarjoaa vammaispalvelulain (VPL) ja sosiaalihuoltolain (SHL) mukaista ympärivuorokautista kuljetuspalvelua palvelun käyttöön oikeutetuille espoolaisille. Kulkukeskus aloitti toimintansa helmikuussa 2021. Kulkukeskuksen toiminnassa on ollut puutteita sekä kuljetusoperaattorin että -yritysten toimintojen osalta, ja Espoo on ryhtynyt kehittämistoimenpiteisiin. Syksyllä 2021 aluehallintovirasto kehotti kaupunkia arvioimaan digitaalisen palvelun saavutettavuuden ja päivittämään saavutettavuusselosteet ajantasaisiksi.

Kulkukeskuksen palveluissa puutteita

Tilinpäätöksessä on raportoitu, että Kulkukeskuksen kuljetukset ovat toimineet pääsääntöisesti kohtuullisesti. Kulkukeskuksen toiminnassa on ollut haasteita asiakaspalvelun puhelinvasteajoissa, esteettömien autojen riittävyydessä iltaisin ja viikonloppuisin, kuljettajien kuljettajajärjestelmän käytössä sekä tilaussivuston saavutettavuudessa. Lisäksi on vaihtelevasti esiintynyt kuljettajien kyytitilausten hylkäämisiä, mikä on heikentänyt kuljetusten saatavuutta. Asiaa on käsitelty valtuustossa, kaupunginhallituksessa sekä hyvinvoinnin ja terveyden lautakunnassa, ja vammais- ja vanhusneuvostoja on informoitu säännöllisesti.

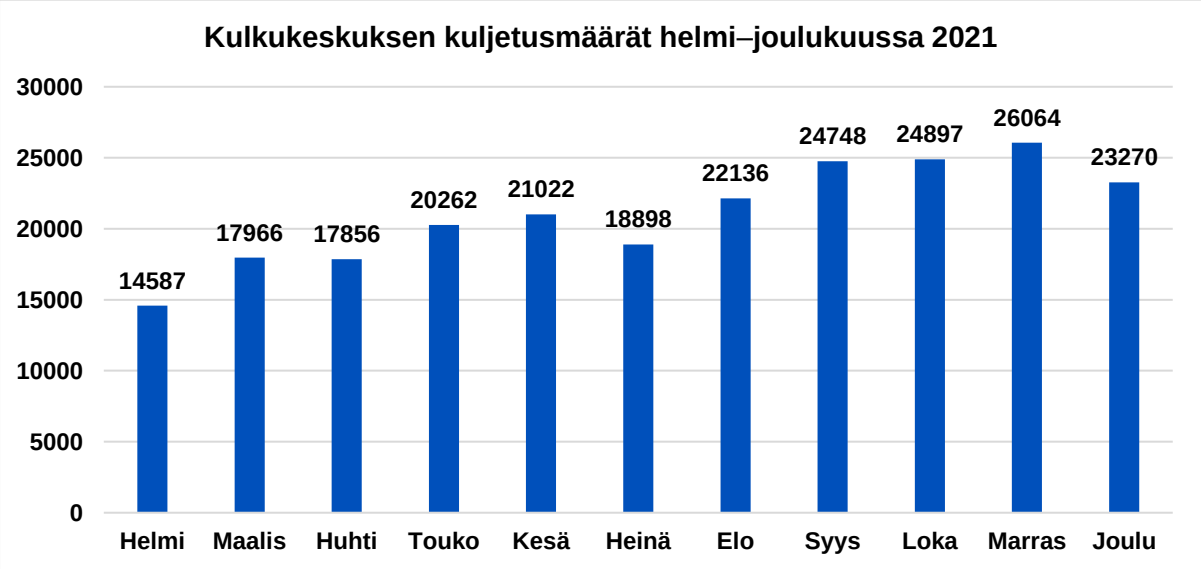

Lähde: Kulkukeskuksen tilastotietojärjestelmä 2022.

Toteutettuja palvelun kehittämistoimenpiteitä

Kuljetuspalvelujen palvelukykyä on parannettu lisäämällä lyhyisiin matkoihin erillinen lisä, kasvattamalla viikonloppuautojen määrää ja muokkaamalla työvuoroja. Sopimuksen piiristä on irtisanottu kuljettajia ja kuljetusyrityksiä, joiden toiminta ei ole vastannut Kulkukeskuksen laatuvaadetta. Kuljetusoperaattorin palveluihin on puhelujen vasteaikojen parantamiseksi lisätty sekä vakituisia että tuntityöntekijöitä, yhteensä 12 henkilöä. Ulkopuolinen yritys on auditoinut Kulkukeskuksen toimintaa, ja tähän liittyen on aloitettu kuljettajien koulutus.

Hankintakilpailutus tehdään uudelleen

Markkinaoikeuden ratkaisun mukaisesti Kulkukeskuksen operaattorihankintakilpailutus on tehtävä uudelleen. Espoo ja Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue valmistelevat sekä operaattorin että kuljetusten välitysten uutta kilpailutusta yhteistyössä. Uuden sopimuksen mukainen palvelu on

suunniteltu alkavaksi porrastetusti alkuvuonna 2023 hyvinvointialueella. Lisäksi nykyisen Kulkukeskuksen rinnalle on hankittu suorahankintana puheluiden ylivuotopalvelu ja ylivuodettujen puheluiden kuljetusten hoitaminen, jotta kuljetukset toteutuvat aikataulussa. Nykyisen Kulkukeskuksen toiminnan seuranta ja kehittäminen jatkuu uuden kilpailutuksen myötä hankittavan palvelun käyttöönottoon asti. Kulkukeskuksen reklamaatioiden käsittely on siirretty kuljetusoperaattorilta kokonaisuudessaan Espoolle ja kuljetusten laaduntarkkailuun on hankittu ulkopuolinen yritys.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kuljetuspalvelua järjestetään vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain tarkoittamien henkilöiden itsenäisen elämän mahdollistamiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Kuljetuspalvelu on edellä mainittujen lakien nojalla subjektiivinen oikeus, eli se on tarjottava jokaiselle, joka täyttää lain ja vammaispalveluasetuksen kriteerit.

Länsi-Uudenmaan kuntien vammaispalvelu- ja sosiaalihuoltolakien mukaiset kuljetuspalvelujen toimintaohjeet, joissa määritellään ehdot kuljetusten tilaamiseen ja käyttämiseen yhtenäistettiin vuonna 2019. Tavoitteena oli kehittää nykyaikainen ja asiakaslähtöinen kuljetusten toimintamalli, jossa hyödynnetään uutta teknologiaa ja palvelun järjestämistapoja.

Kuljetusten muutokset ovat saaneet kritiikkiä vammaisten ja vanhusten asioita ajavilta tahoilta. Uudistus on vaikeuttanut kuljetuspalvelua käyttävien henkilöiden arkea ja heikentänyt kuljetuspalvelun laatua.

Espoon kaupunki on saanut Aluehallintovirastolta huomautuksen Kulkukeskuksen tilaussivuston ja sovelluksen saavutettavuuspuutteista syksyllä 2021. Vammaisille henkilöille suunnatun palvelun saavutettavuuden takaaminen on yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta olennaista.

Kulkukeskuksen toiminnan ongelmiin on vastattu kehittämistoimenpiteillä, mutta korjaavien toimenpiteiden käyttöönotossa on koettu olleen viiveitä. Kuljetuspalvelun operaattorihankintakilpailutus on tehtävä uudelleen. Kaupunki ja hyvinvointialue valmistelevat sekä operaattorin että kuljetusten välitysten uutta kilpailutusta yhteistyössä. Nykyisen Kulkukeskuksen rinnalle on hankittu suorahankintana puheluiden ylivuotopalvelu ja ylivuodettujen puheluiden kuljetusten hoitaminen. Palvelu on saatava toimivaksi riippumatta kilpailutuksen aikataulusta. Palvelu siirtyy vuoden 2023 kuluessa kokonaisuudessaan Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Kulkukeskuksen toiminta on laitettava viipymättä kuntoon ennen palvelun järjestämisvastuun siirtymistä hyvinvointialueelle.

3.8 PITKÄAIKAISHOIDON JA KOTIHOIDON JÄRJESTÄMINEN JA VALVONTA

Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaista palveluasumista järjestetään henkilöille, jotka tarvitsevat soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostettua palveluasumista järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista. Sosiaalihuoltolain 20 §:n mukaisella kotihoidolla tarkoitetaan kotipalvelun ja terveydenhuoltolain 25 §:ään sisältyvien kotisairaanhoidon tehtävien muodostamaa kokonaisuutta.

Kunnan alueella toimivia sosiaalipalveluja valvoo Aluehallintovirasto (AVI), Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) sekä kunta, jonka alueella palveluja tuotetaan. Kunta on vastuussa sekä omana toimintana järjestettävistä että yksityisiltä yrityksiltä ja yleishyödyllisiltä yhteisöiltä ostamiensa palvelujen laadusta ja asianmukaisuudesta. Kunnalla on lakiin perustuva velvollisuus ilmoittaa AVI:iin valvonnassa tietoonsa tulleista puutteellisuuksista ja epäkohdista sekä tekemistään tarkastuksista, ja toimitettava niistä koskevista johtopäätöksistä muistiot (Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 17 §).

Valvontaa tehdään omavalvontana, suunnitelmallisena ennakoivana valvontana ja reaktiivisena eli jälkikäteisenä valvontana. Ensisijainen valvonnan muoto on omavalvonta. Kaikilla palvelun-tuottajilla tulee olla omavalvontasuunnitelma.

3.8.1 PITKÄAIKAISHOITO

Espoon kaupunki järjestää yli 65-vuotiaille henkilöille palveluasumista eli tuettua senioriasumista Leppävaaran ja Soukan elä ja asu -seniorikeskuksissa. Tuettu senioriasuminen on vuokra-asumista, jota järjestetään silloin, kun henkilöllä on avopalvelujen ja erityisen tuen tarve asumiseen, eikä turvallinen asuminen ole järjestettävissä tavanomaisessa asumisessa avohoidon turvin, mutta ei ole tarvetta ympärivuorokautiseen jatkuvaan hoitoon. Palvelut asiakkaille tuotetaan kotihoidon palveluina.

Espoossa tehostettua palveluasumista järjestetään viidessä kaupungin omassa hoivakodissa ja ostopalveluna 33 hoivakodissa. Lyhytaikaista tehostettua palveluasumista ja päiväkeskustoimintaa tarjotaan ostopalvelujen lisäksi kaupungin kahdessa muistipalvelukeskuksessa. Auroranmäen arviointi- ja kuntoutusyksikössä tarjotaan lyhytaikaisia hoito- ja kuntoutusjaksoja, joiden tavoitteena on tukea iäkkäiden espoolaisten mahdollisuuksia asua kotonaan ja vahvistaa hoivakotien, kotihoidon ja Espoon sairaalan toimintaa.

Länsi-Uudellamaalla on yhteinen hoivakotiportaali https://hoivakodit.lu-palvelut.fi/fi-FI/, jossa voi tutustua kuntien omistamiin hoivakoteihin sekä kuntien kilpailuttamiin yksityisiin hoivakoteihin ja niiden laatutietoihin. Kaikki Hoivakotiportaalissa esiteltävät hoivakodit noudattavat Länsi-Uudenmaan kuntien yhteisiä periaatteita palvelun sisällöstä ja laadusta. Sosiaali- ja terveyslautakunnan 13.12.2018 hyväksymät Hoiva-asumisen hankinnan periaatteet ovat luettavissa seuraavasta osoitteesta: https://www.espoo.fi/fi/lansi-uudenmaan-hyvinvointialue/hoivapalvelut.

Pitkäaikaishoidon henkilöstövaje vaikuttaa hoitopaikkojen saatavuuteen

Vanhuspalvelulakiin on kirjattu vanhusten ympärivuorokautiseen tehostettuun hoivaan hoitohenkilöstön minimimitoitus, joka nousee portaittain. Henkilöstömitoituksen tulee potilasta kohden olla vuoden 2021 alusta lähtien 0,55, vuoden 2022 alusta lähtien 0,6 ja huhtikuusta 2023 lähtien 0,7. Espoon pitkäaikaishoidon keskimääräinen hoivapaikkojen määrä 1 380 toteutui talousarvion mukaisesti, mutta paikkoja ei ollut käytössä riittävästi tarpeeseen nähden. Hoivakodeissa on ollut huoneita vapaana, mutta henkilöstöä ei ole ollut tarpeeksi asukkaita kohden, jolloin vapaata

paikkaa ei ole voitu heti tarjota seuraavalle jonossa olevalle. Pitkäaikaishoidon hoivapaikan odotusajan tavoiteaika on enintään 90 vuorokautta. Espoossa iäkkään henkilön keskimääräinen odotusaika hoiva-asumisen päätöksestä palvelun alkamiseen vuonna 2021 oli 24–26 vuorokautta. Vuoden 2021 aikana Espoossa 24 henkilöä joutui odottamaan hoivapaikkaa yli 90 vuorokautta. Helsingissä odotusajan mediaani joulukuussa oli 32 vuorokautta ja Vantaalla 51 vuorokautta.

Palveluntuottajiin ollaan yhteydessä toistuvasti, jotta hoivakodeissa vapautuneet paikat saadaan nopeasti käyttöön. Potilaita ja heidän omaisiaan ohjeistetaan ja kannustetaan nopeaan muuttoon tehostetun palveluasumisen paikalle ja tuetun asumisen paikalle, jotta paikka ei olisi tyhjänä. Espoo tekee tehostetun palveluasumisen sopimuksia myös muissa kunnissa sijaitsevien hoivakotien kanssa, kun hoivakoti ilmoittautuu sopimukseen tai kuntalainen hakeutuu toisessa kunnassa olevaan hoivakotiin. Seniorineuvonta Nestori markkinoi asiakkaille vapautuneita hoivakotipaikkoja myös laajennetulta alueelta. Länsi-Uudenmaan kuntien yhteistä tehostetun palveluasumisen sopimusta selkiytetään siten, että se vastaa sekä kuntien että palveluntuottajien tarpeisiin esimerkiksi hoivakotien henkilöstömitoituksen nousuun varautumisessa. Länsi-Uudenmaan kuntien ja palveluntuottajien kanssa aloitettiin syksyn 2021 aikana yhteistyö henkilöstön kouluttamiseksi ja rekrytoinnin tehostamiseksi.

Vuorokausihinnat

Pitkäaikaishoidon vuorokausihinta nousi alkuvuoden 160 eurosta ollen loppuvuonna yli 170 euroa. Koronapandemian aiheuttamien poissaolojen ja koronatehtävistä aiheutuvan sijaispuutteen takia kaupungin omalle henkilöstölle on maksettu korotettuja korvauksia työaikajoustoista, mikä on korottanut hoitopäivän hintaa. Espoon omien tehostetun palveluasumisen yksiköiden hoitopäivän hinnan alentamisen toimenpiteitä ovat henkilöstörakenteen muutos ja ateriapalvelujen kustannusten optimointi.

Hoivakotien ostopalveluntuottajille maksettavista vuorokausihinnoista ja niiden eroista julkisen tuotannon omaan korkeampaan hintaan käydyn keskustelun seurauksena Espoo kävi ostopalveluntuottajien kanssa vuoden 2022 hinnoista markkinavuoropuhelun, josta saatujen palautteiden perusteella hinnanmäärityslaskentatapaa muokattiin ja esimerkiksi henkilöstökulujen prosentuaalista osuutta lisättiin. Julkisen ja yksityisen tuotannon hintaeroa selittävät osaltaan yksityisten toimijoiden kevyemmät organisaatiorakenteet sekä toiminnan ketteryys ja tehokkuus, mistä on mahdollista omaksua soveltuvia toimintatapoja myös julkiseen tuotantoon. Henkilöstön saatavuus vaikuttaa yksityisten palveluntuottajien henkilöstökustannusten nousuun.

Asukkaiden palvelutarpeen arviointi on säännöllistä ja asukkaat ovat melko tyytyväisiä palveluihin

Pitkäaikaishoidon asukkaille tehdään kaksi kertaa vuodessa tai asukkaan voinnin muuttuessa oleellisesti Resident Assesment Instrument eli RAI-arviot, joissa arvioidaan asukkaan palvelujen tarvetta ja laaditaan hoito-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelma. RAI-arviointi sisältää kysymyksiä toimintakyvystä ja toimintakyvyn heikkenemisen riskitekijöistä. Espoossa sekä kaupungin että yksityisten palveluntuottajien RAI-laatuindikaattoreiden keskiarvotulokset ovat parempia kuin Suomessa keskimäärin, joten Espoo on määritellyt Suomen keskiarvotuloksia tiukemmat tavoitteet laatuindikaattoreille. Seniorineuvonta Nestori ja pitkäaikaishoito arvioivat säännöllisesti ne pitkäaikaishoidon asukkaat, jotka RAI-arvioinnin mukaan voisivat mahdollisesti asua kevyemmässä asumis- ja palvelumuodossa. Asukkaan asumisratkaisut tehdään yhdessä asukkaan ja hänen omaistensa kanssa.

Pitkäaikaishoidon asukkaiden asiakastyytyväisyyttä mitataan Net Promoter Score eli NPS-mittarilla, jonka tulos oli vuoden 2021 syksyn mittauksessa 34. Verrattaessa tulosta vuoden takaiseen tulokseen 35 sitova tulostavoite ei toteutunut. Kouluarvosanoilla mitattuna pitkäaikaishoidon asukkaat ovat olleet keskimäärin melko tyytyväisiä palveluihin keskiarvon ollessa 8,43.

Asukkaiden asiakastyytyväisyyttä on haasteellista mitata esimerkiksi muistisairauksien takia. Asiakastyytyväisyyden kehittämiskohteina ovat asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa elämäänsä hoivakodissa ja hoivakotien mahdollisuudet tarjota mielekästä tekemistä.

Valvontakäyntejä tehdään sekä ennalta ilmoitettuina että ilmoittamattomina

Asumispalvelujen valvontasuunnitelma vuodesta 2021 alkaen on vahvistettu sosiaali- ja terveyslautakunnan kokouksessa 16.12.2020. Valvontasuunnitelmassa on kuvattu, miten suunnitelmallista ja säännöllistä valvontaa toteutetaan hyvinvoinnin ja terveyden toimialalla yhteistyössä Aluehallintoviraston kanssa.

Espoon tehostetun palveluasumisen valvonta kattaa sekä yksityiset että kaupungin yksiköt. Kaikkiin hoivakoteihin tehdään vuoden aikana vähintään kaksi valvontakäyntiä, joista toista ei ole ilmoitettu etukäteen hoivakotiin. Lisäksi hoivakoteihin tehdään muita ennalta ilmoittamattomia valvontakäyntejä esimerkiksi palautteen perusteella. Jos valvontakäynnillä todetaan epäkohtia, yksikön tai palveluntuottajan kanssa sovitaan niiden korjaustoimenpiteistä. Hoivakoti saa valvontakäynnistä arvosanan, jonka parantaminen edellyttää asioiden korjaamista, mikä kannustaa hoivakoteja aikaisempaa aktiivisempaan puutteiden korjaamiseen. Arvosana julkaistaan hoivakotiportaalissa https://hoivakodit.lu-palvelut.fi/fi-FI/. Valvontakäyntiraportit lähetään tiedoksi AVI:iin ja niihin kuntiin, joiden asukkaita on kyseisissä hoivakodeissa. Valvontaraportteja on julkaistu hoivakotiportaalissa kesästä 2021 lähtien.

Suurimmassa osassa hoivakodeista toiminta oli vuoden 2021 aikana hyvällä tasolla. Yksi yksikkö sai reklamaation, jonka perusteena olivat puutteet asiakkaiden hoidon ja palvelun laadussa sekä henkilöstön määrässä ja osaamisessa. Hoivakodin Covid 19 -epidemian tai reklamaatioprosessin aikana asukkaita ei sijoitettu näihin hoivakoteihin. Seuraavassa taulukossa on esitetty tehostetun palveluasumisen valvontatehtävät ja niiden lukumäärät vuonna 2021.

Tehostetun palveluasumisen valvontatehtävien määrä vuonna 2021	Lukumäärät
Valvontakäynnit	
Ennalta suunnitellut valvontakäynnit	**67**
Ennalta suunnitellut valvontakäynnit puhelimitse (koronapandemian vuoksi)	**7**
Reaktiivinen huolikäynti (ennalta ilmoittamaton)	**50**
Sanktiot	
Reklamaatio, johon liittyen	**1**
Sakkomaksu	**0**
Tehostettu valvonta	
Sanktioihin liittyen	**1**
Muu huoli (muun muassa koronatilanne)	**7**

Lähde: Iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen riittävyys, laatu ja omavalvonta 2021.

Henkilökuntaa koulutetaan uhka- ja vaaratilanteiden kohtaamiseen ja käsittelyyn

Pitkäaikaishoidon henkilökuntaa koulutetaan jatkuvasti uhka- ja vaaratilanteiden kohtaamiseen ja käsittelyyn. Ilmoitusten perusteella yksiköissä on selkiytetty muun muassa työnjakoa ja työtehtäviä. Lisäksi työympäristöä pyritään tekemään turvallisemmaksi esimerkiksi poistamalla teräaseita yleisistä tiloista. Valvonta- ja hälytysjärjestelmiä korjautetaan ja uusitaan heti, jos niissä havaitaan puutteita. Henkilökuntaa kannustetaan tekemään työturvallisuushavaintoja sekä väkivalta- ja uhkatilanneilmoituksia Hessu-järjestelmään. Järjestelmään voi myös kirjata positiivisia turvallisuushavaintoja. Lisäksi työpaikan riskien arviointi ja tapaturmailmoitukset tehdään Hessu-järjestelmään. Seuraavassa taulukossa on järjestelmään kirjatut pitkäaikaishoidon

työturvallisuustapahtumat vuonna 2021. Pitkäaikaishoidon johtoryhmä seuraa ilmoituksia ja tarvittaessa varmistaa epäkohdan korjaamisen tai asian siirtämisen oikealle taholle.

Työturvallisuustapahtuma	Lukumäärä	Aika
Tapaturma	**55**	**09.11.2021 - 09:17**
Turvallisuushavainto	**22**	**24.11.2021 - 15:51**
Riskinarviointi	**10**	**28.05.2021 - 08:59**
Korjaava toimenpide	**58**	**24.11.2021 - 15:58**
Väkivalta- ja uhkatilanne	**74**	**16.11.2021 - 20:50**

Lähde: Tarkastuslautakunnan I jaoston kokous 9.12.2021, pitkäaikaishoitopalvelut.

3.8.2 KOTIHOITO

Kotihoitoa tuotetaan Espoossa kaupungin omana toimintana, ostopalveluna tai palvelusetelillä sopimuspalveluntuottajien kanssa. Espoon kotihoito muodostuu viidestä alueellisesta kotihoidon yksiköstä, ostopalveluyksiköstä, kotikuntoutuksesta ja resurssipoolista, jonka yhteydessä toimii etäkotihoidon yksikkö. Kotihoito on joko tilapäistä tai säännöllistä asiakkaan elämäntilanteesta ja tarpeista riippuen. Espoon kotihoidon tukipalveluna myönnetään ateriapalvelua, turvapalvelua, kotisiivouspalvelua, kylvetyspalvelua ja avustavia palveluja.

Kotihoidon henkilöstövaje lisää asiakkaiden luona käyvien hoitajien vaihtuvuutta

Säännöllisen kotihoidon asiakkaan luona käyvien eri hoitajien määrä vähenee -tulostavoite ei vuonna 2021 toteutunut. Mittarin arvoon 60 prosenttia viiden tutuimman hoitajan käyntien osuudesta kolmen kuukauden aikana ei päästy toteuman ollessa 49 prosenttia kotihoidon henkilöstötilanteen huonontumisen seurauksena. Kotihoidossa on raportoitu olevan merkittäviä rekrytointivaikeuksia, jonka takia vuokratyövoiman käyttö ja tarve on lisääntynyt. Kotihoidon henkilöstöpula on suuri pääkaupunkiseudulla, ja pienemmät vuokratyöyritykset rekrytoivat henkilöstöä julkista sektoria paremmalla palkalla. Joulukuussa 2021 Espoon kotihoidossa oli 50–60 tyhjää vakanssia. Henkilöstön saamiseksi ja pysymiseksi kotihoito on edistänyt henkilöstön perehdyttämistä ja osaamista sekä lisännyt opiskelijoiden harjoittelujaksoja ja oppisopimuskoulutuspaikkoja.

Kotihoidon käyntejä voidaan toteuttaa myös videovälitteisinä käynteinä hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisesti. Etäkotihoidossa voidaan esimerkiksi seurata asiakkaan vointia ja jaksamista, valvoa lääkkeiden ottamista ja jumpata yhdessä. Etäkotihoidon asiakas saa kaupungilta maksutta lainaan tablet-tietokoneen. Etäkotihoidon aloittaneet asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä palveluun. Kotihoidon sitovana tulostavoitteena on, että etäkotihoidon kontaktien osuus kaikista kotihoidon asiakaskontakteista kasvaa vuoden 2021 aikana, ja vuoden loppuun mennessä 10 prosenttia kotihoidon käynneistä toteutuisi videovälitteisesti. Joulukuussa 2021 noin kahdeksan prosenttia kotihoidon käynneistä tehtiin etänä. Tavoite ei toteutunut, koska haasteena oli etäkotihoidon vastuuhenkilöstön vaihdokset.

Yksikköhintojen kehitys

Vuonna 2021 alueellisen kotihoidon palvelutuotteen yksikköhinta oli 34,50 euroa, mikä ylittää vuoden 2021 talousarvion 10 prosentilla. Kotihoidon suorittamien käyntien määrä kasvoi ennakoitua vähemmän noin 5 prosenttia, koska osa ei-kriittisistä käynneistä on jäänyt tekemättä henkilöstöpulan vuoksi.

Asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnissa kiinnitetään huomiota asiakkaan tarpeen mukaiseen palveluun

Kotihoidon asiakkaille tehdään kaksi kertaa vuodessa tai asiakkaan voinnin muuttuessa oleellisesti RAI-HC-arviot (Resident Assessment Instrument, Home Care), joissa arvioidaan asiakkaan palvelujen tarvetta ja laaditaan hoito-, kuntoutus- ja palvelusuunnitelma. Kotihoidon ja Seniorineuvonta Nestorin aluehenkilöt ovat ottaneet käyttöön yhteisen palaverin, jossa arvioidaan viikoittain-kuukausittain muun muassa alueille tulleiden uusien asiakkaiden palvelujen tarpeen tilanne. Tavoitteena on tunnistaa ja varmistaa, että asiakkaat ovat tarpeidensa mukaisessa palvelussa. Palaverissa tarkistetaan muun muassa etäkotihoitoon sopivat asiakkaat, kotihoidon käyntien ajoitus sekä asiakkaan palvelujen tarve. Huomiota on kiinnitetty erityisesti kevyillä palveluilla kotihoitoon siirtyneisiin asiakkaisiin.

RAI-arvioilla mitataan myös kotihoidon asiakkaiden kipua, mikä ei ole vähentynyt sitovan tulostavoitteen mukaisesti, koska kotihoidossa ei voida poistaa kaikkia kipuja lääkinnällisin keinoin. Kotihoidon asiakastyytyväisyyttä mitataan kotihoidon asiakastyytyväisyyskyselyllä kaksi kertaa vuodessa. Asiakaspalautteita saadaan Espoon palautekanavan, muistutusten ja kanteluiden kautta. Saapuneiden palautteiden pohjalta on kehitetty muun muassa kotihoidon kirjaamista ja henkilöstön osaamista. Kotihoidon sitovana tulostavoitteena on, että asiakastyytyväisyys paranee kotihoidon asukkailla. Kotihoidon asiakkaiden asiakastyytyväisyys oli NPS-mittarin mukaan syksyllä 2021 34, mikä on parempi kuin syksyn 2020 mittaustulos 32, jonka mukaan kotihoidon tulostavoite on toteutunut.

Valvonta pohjautuu kotihoidon yksiköiden omavalvontasuunnitelmiin

Sosiaali- ja terveyslautakunta on vahvistanut kesäkuun 2019 kokouksessaan kotihoidon valvontasuunnitelman, joka on ollut voimassa vuonna 2021. Uusi kotihoidon valvontasuunnitelma on hyväksytty kotihoidon johtoryhmässä 11.11.2021. Valvontasuunnitelmassa käydään läpi valvontaan liittyviä säädöksiä sekä valvonnan toteuttaminen ja sen eri muodot Espoon kotihoidon valvonnassa. Valvontaraportti tehdään vuosittain ja se tuodaan tiedoksi vanhusten palvelujen johtoryhmään sekä Espoon kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunnalle. Kaiken valvonnan pohjalla ovat yksiköiden omat valvontasuunnitelmat. Yksiköt päivittävät suunnitelmansa vuosittain 30. kesäkuuta mennessä sekä aina, kun toimintavaatimukset muuttuvat oleellisesti.

Vuonna 2021 kotihoidon valvonta on kohdistettu osto- ja palvelusetelipalveluntuottajiin. Oman toiminnan valvonta alkaa vuoden 2022 keväällä. Suunnitelmalliseen valvontaan kuuluvat erilaiset valvontakäynnit ja seurantapalaverit. Kaikista valvontakäynneistä tehtiin valvontaraportti, joka lähetettiin tiedoksi aluehallintovirastolle. Todettujen epäkohtien korjausta seurattiin erilaisilla dokumenteilla ja seurantapalavereissa tai erillisillä valvontakäynneillä. Seuraavassa taulukossa on esitetty kotihoidon valvontatehtävät ja niiden lukumäärät vuonna 2021.

Kotihoidon valvontatehtävien määrät vuonna 2021	tammi-maaliskuu	huhti-kesäkuu	heinä-syyskuu	loka-joulukuu
Sopimustuottajat / Palvelusetelituottajat				
Seurantapalaverit	**3**	**9**	**7**	**1**
Ennalta sovitut käynnit	**5**	**11**	**9**	**8**
Ennalta sopimattomat käynnit	**1**	**0**	**0**	**0**
Ennalta sovitut käynnit	**0**	**0**	**2**	**2**
Rekisteröinti ja lupatarkastukset	**22**	**22**	**23**	**23**
Yhteistyökokoukset	**0**	**1**	**0**	**1**
Palautteet				
Reklamaatio (sähköposti/ puhelin)	**8**	**17**	**15**	**6**
Muistutukset	**1**	**2**	**2**	**1**

Lähde: Iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen riittävyys, laatu ja omavalvonta 2021.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoo järjestää ja tuottaa pitkäaikaishoidon ja kotihoidon palvelut monituottajamallilla käyttäen kaupungin omaa tuotantoa, ostopalvelua sekä palveluseteliä. Pitkäaikaishoidossa käytössä olevien hoivapaikkojen määrä toteutui talousarvion mukaisesti, mutta paikkoja ei ollut käytössä riittävästi tarpeeseen nähden. Paikkoja ostettaisiin enemmän yksityiseltä palvelutuotannolta, mutta niiden saatavuus on heikkoa henkilöstötilanteen takia. Kotihoidossa on tehty paljon työtä palvelujen riittävyyden ja laadun parantamiseksi. Hoitajien riittävyydessä, vaihtuvuudessa ja asiakkaiden luona käyvien eri hoitajien määrässä on edelleen merkittäviä ongelmakohtia.

Pitkäaikaishoidon ja kotihoidon valvontaa tehdään omavalvontana, suunnitelmallisena ennakoivana valvontana ja reaktiivisena eli jälkikäteisenä valvontana. Ensisijainen valvonnan muoto on omavalvonta. Kaikilla palveluntuottajilla tulee olla omavalvontasuunnitelma. Tehostetun palveluasumisen valvonta kattaa sekä yksityiset että kaupungin yksiköt. Kaikkiin hoivakoteihin tehdään vuoden aikana vähintään kaksi valvontakäyntiä, joista toista ei ole ilmoitettu etukäteen hoivakotiin. Kotihoidossa vuonna 2021 valvonta on kohdistunut osto- ja palvelusetelipalvelun-tuottajiin.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Iäkkäiden henkilöiden palveluissa on poikkeuksetta turvattava tarvetta vastaava hoiva- tai hoitopaikka määräajassa silloin, kun asiakkaan tarvitsemia palveluja ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista järjestää hänen omassa kodissaan.

Vanhusten palvelujen tulee jatkaa kotihoidon palvelujen laadun ja riittävyyden parantamiseksi tehtäviä kehittämistoimenpiteitä. Asiakkaan luona käyvien eri hoitajien määrän ja hoitajien vaihtuvuuden vähentämiseksi tehtäviä toimenpiteitä tulee suunnitelmallisesti jatkaa.

Hoivakotien valvontakäyntien tulee jatkossa tapahtua aiempaa useammin ennalta ilmoittamatta.

3.9 IÄKÄS POTILAS PÄIVYSTYKSESSÄ

Vanhuspalvelulain 3 §:ssä iäkkäällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta.

Päivystyshoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman tai kroonisen sairauden vaikeutumisen edellyttämää välitöntä, pääsääntöisesti alle 24 tunnin kuluessa tapahtuvaa arviointia ja hoitoa. Päivystyshoito on osa kiireellistä hoitoa. Terveydenhuoltolain 50 §:n mukaan kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista.

Iäkkäät päätyvät päivystykseen usein epäspesifisten yleisoireiden tai syiden takia, joita voidaan nimittää yleistilan heikentymiseksi. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi kotona pärjäämättömyys, sekavuus ja kaatuilu, joiden taustalla saattaa olla vakava syy, kuten akuutti infektio, sydäntapahtuma tai aivoverenkierron häiriö. Päivystyskäynnit eivät ole ikääntyneille riskittömiä, koska ikääntyneet kestävät esimerkiksi tutkimuksiin pääsyn odottelua ja viiveitä nuorempia huonommin.

3.9.1 PKS-KAUPUNKIEN JA HUSIN TARKASTUSLAUTAKUNTIEN YHTEISARVIOINTI IÄKÄS POTILAS PÄIVYSTYKSESSÄ

Pääkaupunkiseudun kaupunkien sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) ulkoisten tarkastustoimien vuoden 2021 yhteisarvioinnin aiheena oli iäkäs potilas päivystyksessä. Arvioinnin tavoitteena oli arvioida, ovatko pääkaupunkiseudun kaupungit ja HUS edistäneet vuosina 2018–2021 HYKS-alueen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelman tavoitetta hoitaa suurempi osuus iäkkäiden akuuttitilanteista laitoshoidossa, palveluasumisessa ja kotihoidossa päivystyksen sijaan. Arviointi kohdistui kuntien palveluista Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunkien tuottamaan kotihoitoon, palveluasumiseen ja laitoshoitoon. HUSin osalta arvioitiin iäkkäiden potilaiden päivystyksellisten tilanteiden hallinnan nykytilaa ja toimia, joilla tavoitellaan HUSin ja kuntien toimintamallien kehittämistä ikääntyneiden kotiutuksessa ja jatkohoidossa.

Pääkaupunkiseudun kaupungit ja HUS ovat edistäneet tavoitetta hoitaa suurempi osuus iäkkäiden akuuttitilanteista laitoshoidossa, palveluasumisessa ja kotihoidossa päivystyksen sijaan ottamalla käyttöön sellaisia ohjeita, toimintatapoja ja palveluita, joilla pyritään vähentämään iäkkäiden päivystyskäyntejä. HUS on edistänyt tavoitetta olemalla mukana päivystyksellisiin tilanteisiin liittyvässä kehittämistyössä pääkaupunkiseudun ikäihmisten palvelujen kehittämisverkostossa GeroMetrossa ja on kehittänyt Liikkuvan sairaalan toimintaa yhteistyössä Espoon ja Vantaan kanssa näissä kunnissa ja tehnyt yhteistyötä Helsingin kanssa Pätijä-hankkeessa. Lisäksi HUSin omassa geriatrisessa hankkeessa on kehitetty iäkkäiden potilaiden hoitoa erikoissairaanhoidossa ja hoidon integraatiota perusterveydenhuollon kanssa. Hankkeessa on muun muassa kehitetty geriatrista konsultointia erikoissairaanhoidossa ja iäkkäiden potilaiden osastohoitomallia.

Kotihoitoon ja palveluasumiseen tarkoitettu päivystystilanteiden opas on otettu käyttöön Helsingissä vuonna 2019. Opas on muokattuna käytössä Vantaalla ja oli arviointia laadittaessa tulossa muokattuna käyttöön Espoon kotihoidossa. Espoon kotihoidossa ja pitkäaikaishoidossa on lisäksi erilliset ohjeet iäkkään voinnin muuttumiseen. Myös Kauniaisissa päivystyksellisten tilanteiden ohjeet ovat käytössä sekä kotihoidossa ja palveluasumisessa. Kaikissa arvioinnin kohteena olevissa kunnissa on kehitetty pitkäaikaishoidon ja kotihoidon asiakkaiden päivystyksellisiin tilanteisiin erikoistuneita kotiin vietäviä palveluita ottamalla käyttöön liikkuva diagnostiikka- ja hoitoyksikkö eli liikkuva sairaala LiiSa (Espoossa ja Kauniaisissa vuonna 2019 ja Vantaalla vuonna 2021) tai liikkuva hoitaja Liiho (Helsingissä vuonna 2021).

Kaupunkien ja HUSin työnjakoa ja toimintamallia ikääntyneiden jatkohoidossa ja kotiutuksessa on kehitetty HYKS-alueen sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämissuunnitelman 2021–2025 mukaisesti, mutta HUSin ja kaupunkien välisen yhteistyön tiiviys ja toimintamallit vaihtelevat. Espoossa ja Vantaalla on ollut käytössä toimintamalli, jonka mukaan kaupunkien henkilöstö jalkautuu päivystyksiin kohdatakseen sinne hakeutuneet iäkkäät. Helsingissä ja Kauniaisissa katsotaan, että järjestämissuunnitelman mukainen kotiuttamisprosessin kehittämistyö kuuluu HUSille. Täten Helsingin ja Kauniaisten palveluista ei jalkauduta HUSin päivystykseen eikä kyseisissä kaupungeissa ole asiaan liittyviä kehittämissuunnitelmia.

Vuonna 2019 iäkkäiden ensihoitokäyntien määrä kasvoi Vantaalla ja Kauniaisissa vuoteen 2018 verrattuna. Helsingissä ensihoitokäyntien määrä oli samalla tasolla kuin vuonna 2018. Espoossa ensihoitokäynnit vähenivät. Kaikissa kaupungeissa kuljetukseen päättyneiden ensihoitokäyntien osuus ensihoitokäynneistä on ollut laskusuuntainen vuodesta 2018 vuoteen 2021.

Kaikissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa iäkkäiden ensihoitokäynnit vähenivät vuonna 2020. Vuonna 2021 iäkkäiden ensihoitokäyntien määrä kasvoi kaikissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa verrattuna edelliseen vuoteen. Käyntimäärien muutokset johtunevat kuitenkin pääosin koronapandemiasta, eikä sen vuoksi HUSin ja kaupunkien päivystyksellisiin tilanteisiin liittyvien

toimenpiteiden mahdollista vaikutusta voida arvioida. Käyntitilastoista ei saa selville, miten kotihoidosta ja palveluasumisesta päivystykseen lähetettyjen potilaiden määrät ovat kehittyneet. Iäkkäiden päivystys-, ensihoito- ja sairaankuljetuskäyntitilastojen perusteella ei voi päätellä, miten kunnissa ja HUSissa tehdyt toimenpiteet ovat vaikuttaneet käyntimääriin, lukuun ottamatta Espoon LiiSa-palvelun mahdollista vaikutusta pitkäaikaishoidon asiakkaiden ensihoitokäynteihin vuonna 2019. Tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksista, esimerkiksi talouteen tai iäkkäiden toimintakykyyn, hyvinvointiin ja kotona asumisen turvallisuuteen, ei saatu tietoa arviointiin.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Arvioinnin tuloksena on, että kaupungit ja HUS ovat ottaneet käyttöön sellaisia ohjeita, toimintatapoja ja palveluita, joilla pyritään vähentämään iäkkäiden päivystyskäyntejä, mutta niiden mahdolliset vaikutukset päivystyskäyntien määrään eivät ole todettavissa tilastoista, lukuun ottamatta Espoon liikkuvan sairaalan (LiiSa) mahdollista vaikutusta pitkäaikaishoidon asiakkaiden ensihoitokäynteihin vuonna 2019. Kaikissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa iäkkäiden ensihoitokäynnit vähenivät vuonna 2020, mutta kasvoivat vuonna 2021 verrattuna edelliseen vuoteen. Käyntimäärien muutokset johtunevat kuitenkin pääosin koronapandemiasta. HUSin ja kuntien välisen yhteistyön tiiviys ja toimintamallit vaihtelevat ikääntyneiden jatkohoidossa ja kotiutuksessa.

PKS-tarkastuslautakuntien yhteisarvioinnin yhteiset suositukset

PKS-kaupunkien ja HUSin organisaatioiden tulee

- ***seurata päivystyksellisten tilanteiden kehittämistoimenpiteiden vaikutuksia iäkkäiden päivystyskäynteihin ja kotona asumisen turvallisuuteen.***
- ***jatkaa yhteistyössä HUSin ja pääkaupunkiseudun kaupunkien kanssa sellaisten päivystyksellisten tilanteiden toimintatapojen ja palveluiden kehittämistä, joilla voidaan parantaa iäkkäiden toimintakykyä ja hyvinvointia.***
- ***kehittää yhteistyötään erityisesti iäkkäiden kotiuttamisprosessin osalta, jotta kasvavaan palvelutarpeeseen voidaan vastata.***

3.9.2 ESPOOLAINEN IÄKÄS POTILAS PÄIVYSTYKSESSÄ

Espoon sairaalan päivystysosastolla hoidetaan akuuttigeriatrisia potilaita ja tarjotaan lyhytaikaista sairaalahoitoa. Hoidon pitkittyessä tai kuntoutustarpeen ollessa pidempikestoinen, potilaalle järjestetään jatkokuntoutus Espoon sairaalan toiselta osastolta tai sovitaan kotiutuksesta ja kuntoutuksen jatkamisesta kotikuntoutuksen jaksolla. Espoon sairaalan päivystysosasto sijaitsee Jorvin sairaalan päivystysrakennuksen ensimmäisessä kerroksessa.

Päivystyspalvelujen käyttö on lisääntynyt Espoon sairaalassa

Vanhusten palvelujen haasteet liittyvät henkilöstön saatavuuteen ja asiakasvirtauksen hidastumiseen. Hoitohenkilöstön saatavuus on vaikeutunut niin kotihoidossa, sairaalassa kuin pitkäaikaishoidossakin ja se on muun muassa ajanut sulkemaan osastopaikkoja vaikeuttaen asiakasvirtauksen tilannetta. Sairaalan toiminnan keskeisenä haasteena on lisääntynyt päivystyspalvelujen käyttö, joka johtaa lisääntyneeseen potilaspaikkojen tarpeeseen myös Espoon sairaalassa. Ruuhkautuneesta tilanteesta on syntynyt niin kutsuttu access block, jossa ajoittain jopa 21 prosentilla HUS Jorvin päivystyksen potilaista viipymä päivystyksessä on ollut yli 8 tuntia ja Espoon sairaalan osastohoitoon odotusajat ovat olleet ajoittain hyvin pitkiä, jopa yli 30 tuntia. Pitkäaikaishoitoa

tarvitsevien potilaiden odotusajat Espoon sairaalan osastoilla ovat selvästi kasvaneet ja aikaisempaa suurempi osa sairaalan paikoista on täytetty muuta palvelua kuin sairaalan osastohoitoa odottavilla.

Pitkäaikaishoidon päivystyskäynnit ovat vähentyneet, mutta kotihoidon päivystyskäynnit ovat lisääntyneet

Tulostavoitteena vanhusten palveluiden sekä perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation kehittämisessä oli päivystyspalvelujen tarpeen vähentyminen vuoteen 2020 verrattuna. Tavoite toteutui osittain. Toteutumista mitataan hoivakotien ja kotihoidon asiakkaiden päivystyskäyntien vähenemisellä. Hoivakotien osalta päivystyskäyntejä on pystytty vähentämään, mutta kotihoidon osalta päivystyskäynnit ovat lisääntyneet. Kotikuntoutuksessa pitäisi olla voinniltaan niin kutsutusti epästabiileimmat asiakkaat, esimerkiksi sairaalasta kotiutuneet, mutta tämä ei ole vähentänyt tavallisen kotihoidon päivystyskäyttöä odotetusti.

Kotihoidon päivystyskäyntien lisääntymisen taustalla on useita syitä muun muassa vaikeampihoitoiset asiakkaat ja kotihoidon hoitajien vaihtuvuus. Hoitajien vaihtuvuutta ehkäistään käytettävissä olevin keinoin, mutta ongelmana on työvoiman saatavuus. Kotihoito on mukana Länsi-Uudenmaan kehittämishankkeessa, jossa haetaan toimintamalleja kotihoidon asiakkaiden päivystyskäyntien vähentämiseen sekä asiakkaiden päivystyskäyntiin johtavien tilanteiden tunnistamiseen ennakoivasti. Työryhmän tarkoituksena on tuottaa ja ottaa käyttöön päivystystilanteiden opas loppuvuoden 2021 aikana.

Ohjeet ja palvelut päivystystilanteisiin espoolaiselle iäkkäälle

Sairauksien ennaltaehkäisevät palvelut ovat tärkeässä asemassa iäkkäiden elämässä, jotta iäkkäät voivat asua mahdollisimman pitkään kotonaan ja saavat mahdollisimman aikaisessa vaiheessa tarvitsemaansa hoitoa. Ennaltaehkäiseviä palveluja ovat muun muassa terveysasemien kroonisten sairauksien seurantapalvelut sekä liikuntaan, ravintoon, sosiaalisiin suhteisiin ja rokotuksiin liittyvät palvelut.

Espoolaisen iäkkään päivystykseen hakeutumisen ohjeet vaihtelevat sen mukaan, onko henkilö säännöllisen kotihoidon, palveluasumisen tai omaishoidon palvelujen piirissä. Espoolaisista iäkkäistä 80,5 prosenttia asuu kotonaan ilman säännöllisen kotihoidon, palveluasumisen tai omaishoidon palveluita. Omaishoidossa espoolaisista 75 vuotta täyttäneistä on 3,8 prosenttia. Kotona asuvan sekä omaishoidettavan iäkkään tulee äkillisessä terveydellisessä tilanteessa hakeutua terveysaseman päivystykseen, Jorvin päivystyspoliklinikalle tai hätäkeskuksen kautta ensihoitoon. Ennen päivystykseen lähtöä asiakkaan tulee soittaa päivystysneuvontanumeroon 116117 ohjeiden saamiseksi. Omaishoidettavilla iäkkäillä, jotka eivät ole kotihoidon asiakkaita, ei ole käytettävissään päivystystilanteisiin tarkoitettuja palveluja, kuten LiiSa-palvelua.

Kotihoidon palvelun piirissä espoolaisista iäkkäistä on 9,5 prosenttia ja pitkäaikaishoidon palvelun piirissä on 6,2 prosenttia. Kotihoidon asiakkaan ja pitkäaikaishoidon asukkaan äkillisestä terveydellisestä tilanteesta neuvotellaan aina terveydenhuollon ammattilaisen kanssa siitä, lähetetäänkö asiakas päivystykseen, otetaanko yhteys Liikkuva sairaala LiiSaan, soitetaanko vastaavalle lääkärille tai hälytetäänkö paikalle hätäkeskuksen kautta ensihoito.

Espoon liikkuva sairaala eli LiiSa palvelee pitkäaikaishoidon ja kotihoidon asiakkaiden päivystystilanteissa ympäri vuorokauden. Liikkuvan sairaalan toiminta perustuu asiakkaan luona tapahtuvaan erityiskoulutetun sairaanhoitajan tutkimukseen ja arviointiin, pikadiagnostisiin kokeisiin ja tiiviiseen lääkärikonsultaation, joiden pohjalta tehdään tarvittavat hoidolliset ratkaisut. LiiSalla on käytössä erityisvarusteltu auto, jossa on integroitu hoito- ja tutkimusvälineistö. Tarvittaessa asiakas siirtyy kotisairaalan potilaaksi tai hänet lähetetään päivystykseen arvioinnin ja konsultaation jälkeen. Toiminnalla voidaan nopeuttaa hoidon aloittamista sekä vähentää päivystyksellisen potilassiirron tuomia haittoja, kuten sekavuustiloja, toimintakyvyn laskemista ja sairaalainfektioita.

Päivystyspoliklinikan henkilöstön työkuormitus vähenee, kun jo hoivan piirissä olevia asiakkaita voidaan hoitaa heidän omissa kodeissaan. Tavoitteena on myös mahdollistaa ensihoidon ja sairaankuljetuksen resurssien tarkoituksenmukainen käyttö.

Espoon sairaalassa toimii seitsemänä päivänä viikossa kotiutustiimi, joka auttaa potilasta kotiutumaan sairaalasta sekä auttaa, hoitaa ja ohjaa sairaalasta kotiutunutta muutaman ensimmäisen vuorokauden ajan. Kotiutustiimitoiminta on ollut merkittävässä asemassa epätarkoituksenmukaisten sairaalajaksojen vähentämisessä. Turvallisen kotiutumisen edellyttämien tehtävien painopistettä on pyritty siirtämään hoitojakson alkuun muun muassa tuomalla kotiutuksen näkökulmaa vahvemmin mukaan potilaan tulotilanteeseen ja ottamalla ikääntyneiden palveluohjaaja aikaisempaa varhaisemmassa vaiheessa mukaan kartoittamaan potilaan tilannetta. Espoon sairaalassa järjestetään säännöllisiä koulutuksia, joilla varmistetaan kotiutumisprosessin käyttöönotto. Käyttöönoton haasteena on henkilöstön suuri määrä ja vaihtuvuus. Kotiutusprosessin sujuvuutta ja käyttöönottoa seurataan toimintaa ohjaavilla mittareilla, kuten ennen kello 10 kotiutuvien potilaiden määrä, kotiutuskoulutukseen osallistujat ja sairaalaan viikon kuluessa palaavien potilaiden osuus kaikista kotiutuvista potilaista. Kotiutustiimi ja HUS kehittävät kotiutuspalveluja Jorvin päivystykseen ja erikoissairaanhoidon osastoille. Kehittämisen aikana kotiutustiimissä työskentelevien sairaanhoitajien lisäksi tiimiin on palkattu fysioterapeutti ja palveluohjaaja. Kotiutustiimin toiminta erikoissairaanhoidon kotiutuksiin on määrä vakinaistaa keväällä 2022.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Espoon sairaalan toiminnan keskeisenä haasteena on lisääntynyt päivystyspalveluiden käyttö, joka on johtanut palvelujen ruuhkautumiseen sekä lisääntyneeseen sairaalan potilaspaikkojen tarpeeseen. Iäkkään henkilön pitkä odotusaika päivystyksessä muun muassa altistaa sekavuustiloille, alentaa liikkumiskykyä ja hidastaa kuntoutuksen aloitusta. Espoon sairaalan erittäin korkea käyttöaste hidastaa asiakasvirtausta eli esimerkiksi potilaiden pääsyä asianmukaiseen pitkäaikaishoitopaikkaan. Pitkäaikaishoitoa tarvitsevien potilaiden odotusajat ovat kasvaneet merkittävästi ja aikaisempaa suurempi osa sairaalan paikoista on täytetty muuta palvelua odottavilla.

Vanhusten palvelut ovat tunnistaneet useita korjaavia toimenpiteitä ja ryhtyneet kehittämistoimiin. Liikkuva sairaala LiiSan toiminnalla voidaan nopeuttaa pitkäaikaishoidon tai kotihoidon asiakkaan hoidon aloittamista sekä vähentää päivystyksellisen potilassiirron tuomia haittoja. LiiSa-palvelu on koettu erittäin hyödylliseksi ja sen käytöllä on ollut vaikutusta pitkäaikaishoidon päivystyskäyntien vähenemiseen. Kotiutustiimitoiminta on ollut merkittävässä asemassa epätarkoituksenmukaisten sairaalajaksojen vähentämisessä. Kotiutustiimi ja HUS kehittävät kotiutuspalveluja Jorvin päivystykseen ja erikoissairaanhoidon osastoille. Toiminta erikoissairaanhoidon kotiutuksiin on määrä vakinaistaa keväällä 2022. Espoon kotihoito on mukana Länsi-Uudenmaan kehittämishankkeessa, jossa vuoden 2021 lopussa otettiin käyttöön päivystystilanteiden opas.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan päivystystoiminnan tarkoituksenmukaisen toiminnan turvaamisen keinoja ovat esimerkiksi LiiSa-palvelun ja kotiutustiimitoiminnan laajentaminen sekä päivystystilanteiden ohjeiden edelleen kehittäminen.

Tarkastuslautakunnan suositus

Päivystystoiminnan tarkoituksenmukaisen toiminnan turvaamiseksi asiakasvirtauksen tehokkuuden ja henkilöstövajeen korjaamisen toimenpiteitä tulee hyvinvoinnin ja terveyden toimialalla jatkaa tehostetusti, jotta palvelut siirtyvät hallitusti hyvinvointialueelle.

4 KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUJEN ARVIOINTI

Organisaatiouudistuksessa teknisen ja ympäristötoimen toimialan nimi muuttui kaupunkiympäristön toimialaksi. Samassa yhteydessä lakkautettiin rakennus- ja ympäristölautakunnat ja näiden tehtäviä hoitamaan perustettiin yhdistetty ympäristö- ja rakennuslautakunta. Lisäksi toimintansa aloitti ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen tulosyksikkö. Organisaatiouudistuksen tavoitteena oli organisaation madaltaminen ja johtamisen tiivistäminen sekä tulosyksiköiden yhteistyön parantaminen.

Kaupunkiympäristön toimialan tarinan mukaan toimialalla varmistetaan viihtyisä, toimiva ja kestävä kaupunkiympäristö sekä asuminen, kehitetään kaupunkikeskusten vahvuuksia ja kilpailukykyä sekä tehostetaan joukkoliikennettä ja huolehditaan kaupunkiympäristöstä ja tuotetaan palveluja yhteistyöllä. Vuoden 2021 aikana toimialan painopisteinä ovat olleet muun muassa viiden aluekeskuksen tasapuolinen kehittäminen Espoon muut alueet huomioiden, toimenpiteet hiilineutraalisuuden saavuttamiseksi vuoteen 2030 mennessä ja Espoon maankäyttöön liittyvien tavoitteiden ja MAL-sopimuksen toteutuminen ja valmistelu.

4.1 HELSINGIN SEUDUN KUNTIEN JA VALTION VÄLINEN MAANKÄYTÖN, ASUMISEN JA LIIKENTEEN SOPIMUKSEN 2020–2031 TOTEUTTAMINEN

Helsingin seudun kuntien ja valtion välinen maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimus vuosille 2020–2031perustuu yhteiseen tahtotilaan seudun kehittämisestä. MAL-sopimus on laaja kokonaisuus, jolla vahvistetaan kumppanuutta seudun kuntien ja valtion välillä sekä ohjataan pääkaupunkiseudun kaupunkien maankäyttö-, asumis- ja liikenneratkaisuja sekä niiden suunnittelua toteuttamaan yhteisiä tavoitteita. Sopimuksessa esitettävät konkreettiset toimenpiteet koskevat pääsääntöisesti sopimuskauden ensimmäistä nelivuotisjaksoa 2020–2023.

MAL-sopimuksen toimenpiteet luovat edellytyksiä seudullisesti tarvetta vastaavalle monipuoliselle asuntotuotannolle sekä liikennejärjestelmän ja -investointien ja maankäytön yhteensovittamiselle. Toimenpiteillä edistetään vähähiilistä ja kestävää yhdyskuntarakennetta ja sitä tukevaa liikennejärjestelmää ilmastonmuutoksen torjumiseksi sekä mahdollistetaan sujuva arki, työmarkkinoiden toimivuus ja elinkeinoelämän elinvoimaisuus. Tavoitteena on myös torjua segregaatiota ja asunnottomuutta sekä edistää asuinalueiden monimuotoisuutta ja alueiden asuntokannan monipuolisuutta. Sopimuksen toteutumisen kannalta on tärkeää, että myös kuntien ja valtion muut kehittämistoimet tukevat sopimuksen tavoitteiden toteutumista.

Valtion ja suurimpien kaupunkiseutujen solmimat MAL-sopimukset liitteineen on luettavissa Ympäristöministeriön verkkosivuilla: https://ym.fi/maankayton-asumisen-ja-liikenteen-sopimukset.

Kaavoitus ja asuntorakentaminen Espoossa

MAL-sopimuksessa kunnat ovat sitoutuneet sijoittamaan uudesta asuntokaavoituksesta (kerrosneliömetreinä) vähintään 90 prosenttia MAL 2019 –suunnitelmassa esitetyille ensisijaisille vyöhykkeille. MAL-sopimuksen mukaan Espoon kaupunki hyväksyy vuositasolla uutta rakennusoikeutta asumiseen vähintään 300 000 k-m² ja asumiseen kaavoitettavasta rakennusoikeudesta 80 prosenttia sijaitsee yhdyskuntarakenteen, joukkoliikenteen ja palveluiden suhteen hyvin saavutettavilla alueilla.

Sopimuksessa Espoo on sitoutunut luomaan kaavalliset ja kunnallistekniset edellytykset asuntotuotantotavoitteen toteuttamiseksi. MAL-sopimuksen vuosittainen asuntotuotantotavoite Espoolle

nelivuotisjaksolla 2020–2023 on 3 300 asuntoa, josta 90 prosenttia sijoittuu seudullisesti ensisijaisesti kehittyville maankäytön vyöhykkeille. Asuntotuotannosta 20 prosenttia tulee olla valtion tukemia pitkällä korkotuella toteutettuja ARA-vuokra-asuntoja ja 10 prosenttia asumisoikeusasuntoja tai lyhytaikaisella korkotukilainalla toteutettuja vuokra-asuntoja. Valtion tukemaa asuntotuotantoa sijoitettaessa otetaan huomioon eriytymiskehitys. Hallituksen tavoitteena on puolittaa asunnottomuus vuoteen 2023 mennessä. Tavoitteena on lisätä kohtuuhintaisten asuntojen tarjontaa asunnottomille sekä vahvistaa kuntien asunnottomuustyötä. Espoo ja seudun muut kunnat ovat sitoutuneet yhdessä valtion kanssa ehkäisemään ja vähentämään asunnottomuutta tavoitteen mukaisesti. Espoossa on laadittu asunnottomuuden puolittamisen suunnitelma vuosille 2020–2022. Vuoden 2021 marraskuussa Espoossa laskettiin olevan 433 yksin elävää asunnotonta ja asunnottomia perheitä ja pariskuntia 31.

MAL-sopimuksen toteuttamisen tukemiseksi kaupunki on asettanut tulostavoitteeksi luoda edellytykset kaupungin omistamalle Espoon Asunnot Oy:lle aloittaa vuosittain keskimäärin 400 valtion tukeman vuokra-asunnon rakentaminen, mikä tarkoittaa nelivuotisella asunto-ohjelmakaudella yhteensä 1 600 asuntoa. Kaupunki kaavoittaa ja rakentaa kunnallistekniikan sekä luovuttaa tontit. Valtio osoittaa kunnallistekniikka-avustusta vähintään 10 milj. euroa vuodessa MAL 2019 -suunnitelman mukaisille maankäytön ensisijaisille vyöhykkeillä sijaitseville kohdealueille. Avustusten painopiste on täydennysrakentamisessa.

Liikenneinvestoinnit Espoossa

Sopimuksen mukaan valtio käynnistää Leppävaara–Kauklahti -kaupunkiradan toteuttamisen ratasuunnitelman mukaisesti. Valtion rahoitusosuus hankkeen toteuttamiskustannuksista on 50 prosenttia, enintään kuitenkin 137,5 milj. euroa. Toteutuspäätöksen yhteydessä valtio ja kunnat tekevät kustannustenjakosopimuksen.

Länsimetron kapasiteetin nostamisesta on sovittu, että Helsinki ja Espoo suunnittelevat ja valmistelevat yhdessä Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän (HSL) kanssa metron kapasiteetin nostohankkeen, ja toteuttavat hankinnan vuosina 2024–2030 suoritettavaan automaatiohankkeeseen. Hankkeen tavoitteena on kyetä vastaamaan seudun kasvuun ja metron kasvavaan matkustajamäärään. Hankkeen alustava kokonaiskustannusarvio on 341 milj. euroa, josta 6 milj. euroa on kauden 2020–2023 kustannus. Metron länsipään kapasiteetin lisäratkaisun kustannusarvio on 100 milj. euroa, josta 10 milj. euroa on kauden 2020–2023 kustannus. Valtio arvioi metron kehittämishankkeita kokonaisuutena suunnittelun ja kustannusarvioiden tarkentuessa. Kustannusten jaosta valtion ja kuntien välillä sovitaan tarvittaessa erikseen.

Lähiöohjelmat

Espoon kaupunki hyväksyttiin vuonna 2020 ympäristöministeriön Lähiöohjelmaan 2020–2022 kehittämishankkeilla Matinkylä -lähiöstä metrokeskukseksi ja Espoon keskus -tarinasta todeksi.

Lähiöohjelman toimenpiteillä halutaan parantaa Matinkylässä alueen toimivuutta ja vetovoimaisuutta puistojen sekä kävely- ja pyöräily-yhteyksien laatua kehittämällä. Espoon keskuksessa tavoitteena on edistää ja saattaa loppuun edellisellä ohjelmakaudella aloitettuja alueen viihtyisyyteen, toimivuuteen ja palvelutarjonnan monipuolisuuteen liittyviä hankkeita. Vuonna 2021 Lähiöohjelmasta saatiin avustusta kuudelle vuonna 2020 toteutuneelle hankkeelle 1,05 milj. euroa. Vuonna 2021 toteutettiin seitsemän Lähiöohjelman hanketta, joihin saatiin avustusta 0,7 milj. euroa. Koronapandemian aiheuttamat rajoitukset ovat hankaloittaneet asukasosallistamiseen perustuvien hankkeiden toteuttamista.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

MAL-sopimuksessa on sovittu valtiolta saatavista avustuksista investointeihin. Valtio osallistuu Leppävaara-Kauklahti –kaupunkiradan toteuttamiskustannuksiin 50 prosentin rahoitusosuudella, mutta korkeintaan 137,5 milj. eurolla. Aikaisemmissa hankkeissa vastaava rahoitusosuus on ollut suurempi, jopa 70 prosenttia. Tiukentuneista ehdoista huolimatta sopimus on Espoolle tärkeä muun muassa kehittyvän Keran alueen vuoksi.

Asuntotuotanto on Espoossa toteutumassa MAL-sopimuksen tavoitteita nopeammin. Pääkaupunkiseudulla pienten asuntojen kysyntä on edelleen suurta mutta myös suurempien ja kohtuuhintaisten perheasuntojen kysyntä on kasvanut.

Kaupungille on annettu tavoitteeksi luoda kaavalliset ja kunnallistekniset edellytykset Espoon Asunnot Oy:n kohtuuhintaisen asuntotuotannon tavoitteen toteuttamiseksi. Tavoite 1 600 kohtuuhintaisen vuokra-asunnon tuotannosta nelivuotiskaudella 2018–2021 ei kokonaisuudessaan toteutunut, asuntoja valmistui 1 509.

Maankäytön kehittämisvyöhykkeillä asuntorakentaminen on tiivistä ja myös uusien asuntojen hinnat ovat korkeat. Tiivis rakentaminen on yleistynyt koko Espoon alueella.

Espoo laati vuonna 2020 asunnottomuuden puolittamisohjelman. Useista kaupungin eri tahojen toimenpiteistä huolimatta asunnottomien määrä ei vähentynyt vuonna 2021 vaan sekä yksinasuvien asunnottomien että asunnottomien perheiden ja pariskuntien määrät kasvoivat neljällä vuodesta 2020.

Asuinalueita suunniteltaessa on otettava huomioon, että massiivisesti toteutettu tiivis rakentaminen voi vähentää asumisviihtyisyyttä ja vaikuttaa yhdessä korkean hinnoittelun kanssa asuntojen kysyntään.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Uuden alueen rakennustuotannon lähtökohtana tulee olla asukaslähtöisyys ja alueelle tulee rakentaa eri kokoisia asuntoja pientaloihin ja kerrostaloihin. Asuinalueiden eriytymistä ehkäistään monipuolisella asuntotuotannolla. Monipuolista asuntotuotantoa tarvitaan myös osaltaan turvaamaan työvoiman saatavuutta.

Espoon Asuntojen kohtuuhintaisen asuntotuotannon edellytykset on jatkossakin turvattava.

Toimenpiteitä tavoitteena olevan asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä tulee jatkaa.

Asukaslähtöisyyteen ja verkostomaiseen toimintatapaan perustuvien hankkeiden mallintamista tulee hyödyntää myös vanhemmilla asuinalueilla ja täydennysrakennushankkeissa.

4.2 KAUPUNKISUUNNITTELUKESKUKSEN TOIMINTA

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaan kunnan on huolehdittava alueiden käytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta ja valvonnasta alueellaan sekä maapolitiikan harjoittamisesta. Kaupunkisuunnittelua ohjaavat maankäyttö- ja rakennuslain lisäksi ympäristöasioita koskevat lait, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja maakuntakaava, valtion ja naapurikuntien kanssa tehdyt sopimukset sekä erilaiset tutkimukset ja selvitykset. Suunnittelua ohjaavat keskeisesti myös hallintoääntö, Espoo-tarina sekä kaupunkiympäristön toimialan ja kaupunkisuunnittelukeskuksen tarinat ja niissä asetetut tavoitteet.

Kaupunkisuunnittelu on kaupunkisuunnittelulautakunnan ja kaupunkisuunnittelukeskuksen ja eri tahojen välistä yhteistyötä sekä erilaisten tavoitteiden ja näkemysten yhteensovittamista. Aloite kaavan valmistelusta tulee usein maanomistajalta ja mukana saattaa olla myös hankesuunnittelija ja aluekehittäjä. Näiden lisäksi prosessiin kuuluu muita tahoja. Viranomaisten on varmistettava, että kaavoitus täyttää lain vaatimukset.

MAL-suunnitelma 2023 laatiminen tehdään seudullisena yhteistyönä. Seudullisen tietokannan ylläpito on Espoon kaupungin vastuulla.

Kaupunkisuunnittelukeskuksen tehtävänä on yleis- ja asemakaavojen laatiminen sekä kaava-alueiden liikennesuunnittelusta vastaaminen. Kaupunkisuunnittelun tehtäviin kuuluvat myös kaupungin nimistön suunnittelu ja kaavoitusvaiheessa espoolaisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista huolehtiminen sekä rakentamista koskevat poikkeamat ja suunnittelutarveratkaisut. Kaupunkisuunnittelukeskus toteuttaa kaupunginhallituksen hyväksymää kaavoitusohjelmaa ja kaupunkisuunnittelulautakunnan hyväksymää konkreettista kohdetasoista työsuunnitelmaa. Työohjelman kohteet kohdistuvat pääasiassa MAL2019 -suunnitelmassa määritellyille maankäytön ensisijaisille vyöhykkeille.

Vuosittain Espoossa valmistuu 40–50 uutta asemakaavaa. Vireillä olevia yleiskaavoja on kuusi, joista merkittävämmät ovat Finnoonsataman ja Kiviruukin sekä saariston osayleiskaavat. Espoon pohjois- ja keskiosien yleiskaava (POKE) on hyväksytty valtuustossa osittain vuonna 2021. Vuonna 2021 hyväksytyt asemakaavat ovat sisältäneet 481 400 k-m² uutta asumisen kerrosalaa. Hyväksytystä uudesta asumisen kerrosalasta 80 prosenttia sijaitsee MAL-sopimuksen maankäytön ensisijaisella kehittämisvyöhykkeellä, Infrainvestoinneista 82 prosenttia on sijoittunut saavutettavuusvyöhykkeille I–III. Vuosittaiseen keskimääräiseen 3 300 asuntotuotantotavoitteeseen suhteutettuna kaavavarantoa on elokuun 2021 tilanteen mukaan tyhjillä tai lähes tyhjillä kerrostalotonteilla noin 4,7 vuodeksi ja pientalotonteilla 5,9 vuodeksi.

Vuonna 2021 on aloitettu 6 177 asunnon rakentaminen, josta kohtuuhintaisten Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) korkotukemien asuntojen osuus on 1 205. Vuonna 2021 valmistui 5 482 asuntoa, joista Ara-korkotuettujen asuntojen osuus oli 1 010.

Tärkeimmät asemakaavoituskohteet vuonna 2021 olivat Länsimetro sekä metron jatkeen, kaupunkiradan ja Raide-Jokerin kehityskäytävien asemakaavoitusten jatkaminen. Asuntorakentamisen asemakaavoituksessa pääpaino kohdistui joukkoliikenteen kannalta keskeisille alueille. Asuntokohteiden lisäksi kaavoitetaan merkittäviä elinkeinokohteita, kuten esimerkiksi Keilaniemen hankkeet ja Hepokorven datakeskus sekä julkisia hankkeita, joista esimerkkeinä Jorvin sairaalan laajennus sekä koulut, päiväkodit ja liikuntapaikat.

Kaupunkisuunnittelu on yhteensovittamista

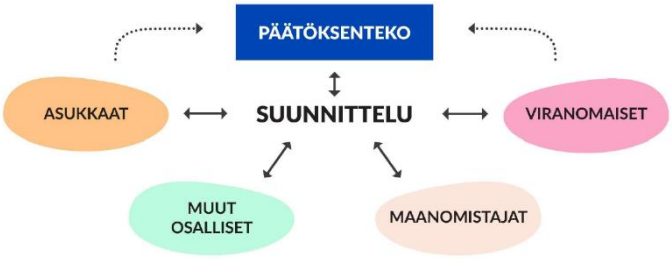

Espoon maa-alue on kertaalleen lähes koko pinta-alaltaan asemakaavoitettu, joten suurin osa vuosittaisista työkohteista on kaavamuutoksia. Uudiskaavojen osuus työstä on keskimäärin 15 prosenttia. Kaupungin maanomistus on vähäistä. Kaupunki omistaa maa-alueestaan noin 30 prosenttia, mikä koostuu pääasiassa katu- ja virkistysalueista.

Kaavoitusta tehdään pääosin yksityisten maanomistajien maille, jolloin tehdään maankäyttösopimuksia. Maanomistajat maksavat kaupungille korvausta saamistaan kaavahyödyistä. Kaupunki käyttää korvauksista kertyvät tulot kaava-alueen infran rakentamiskustannusten kattamiseen.

Kaupunkisuunnittelun työohjelman 2021 asemakaavakohteet ja maankäytön tarkastelut on esitetty seuraavassa kartassa, jossa on esitetty tummennetulla pohjalla myös MAL 2019 –suunnitelman mukaiset maankäytönensisijaiset kehittämisvyöhykkeet Espoon alueella.

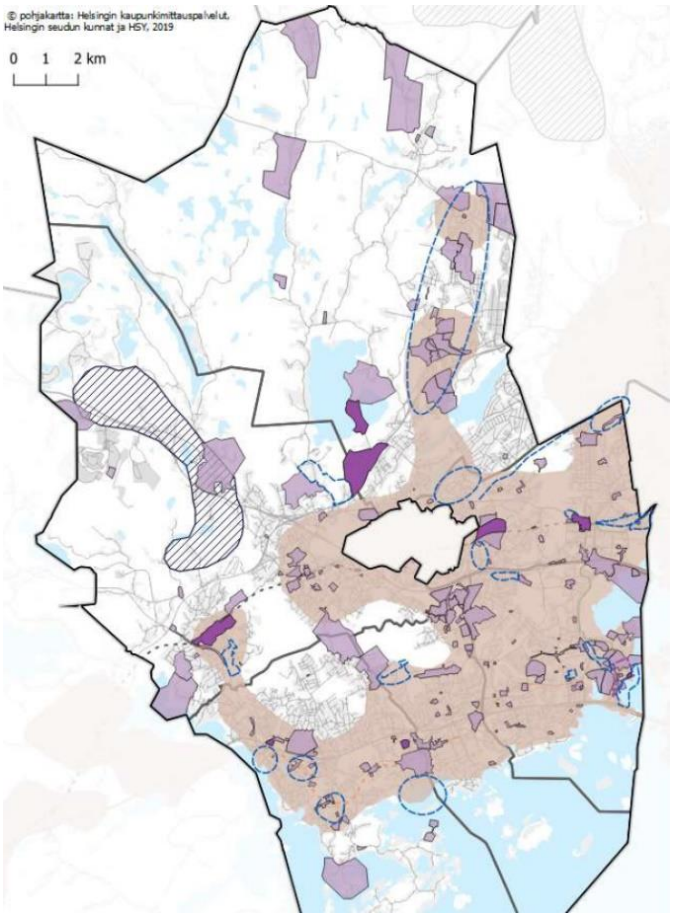

Lähde kaupunkisuunnittelujohtajan aineisto tarkastuslautakunnan II jaoston kokouksessa 28.10.2021.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kaupunkisuunnittelukeskuksen toiminta on saavutettujen tulosten perusteella ollut viime vuosina tuloksellista. Määrälliset kaavoitustavoitteet on saavutettu jo usean vuoden ajan peräkkäin, mikä on osaltaan mahdollistanut asuntotuotantotavoitteiden toteutumisen. Rakentaminen on Espoossa vilkasta. Kaupunkisuunnittelulle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet etuajassa ja MAL-sopimuksessa edellytetty kaavavaranto on riittävä.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Uuden asuinalueen suunnittelun lähtökohtana tulee olla asukaslähtöisyys ja asuinalueiden viihtyisyys.

Tiivistyvien kaupunkialueiden täydennysrakentamisen suunnittelussa tulee löytää tasapaino kaupungin velvoitteiden ja asuinalueen viihtyisyyden välillä.

Kaavavalmistelusta tulee tiedottaa ja valmisteluun liittyvät asukaskuulemiset tulee järjestää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa prosessia, jotta suunnitelmiin on mahdollista aidosti vaikuttaa.

Investointihankkeiden asukasviestinnässä tulee sähköisten kanavien lisäksi käyttää muitakin viestintäkanavia, jotta tavoitetaan kaikki alueen asukkaat.

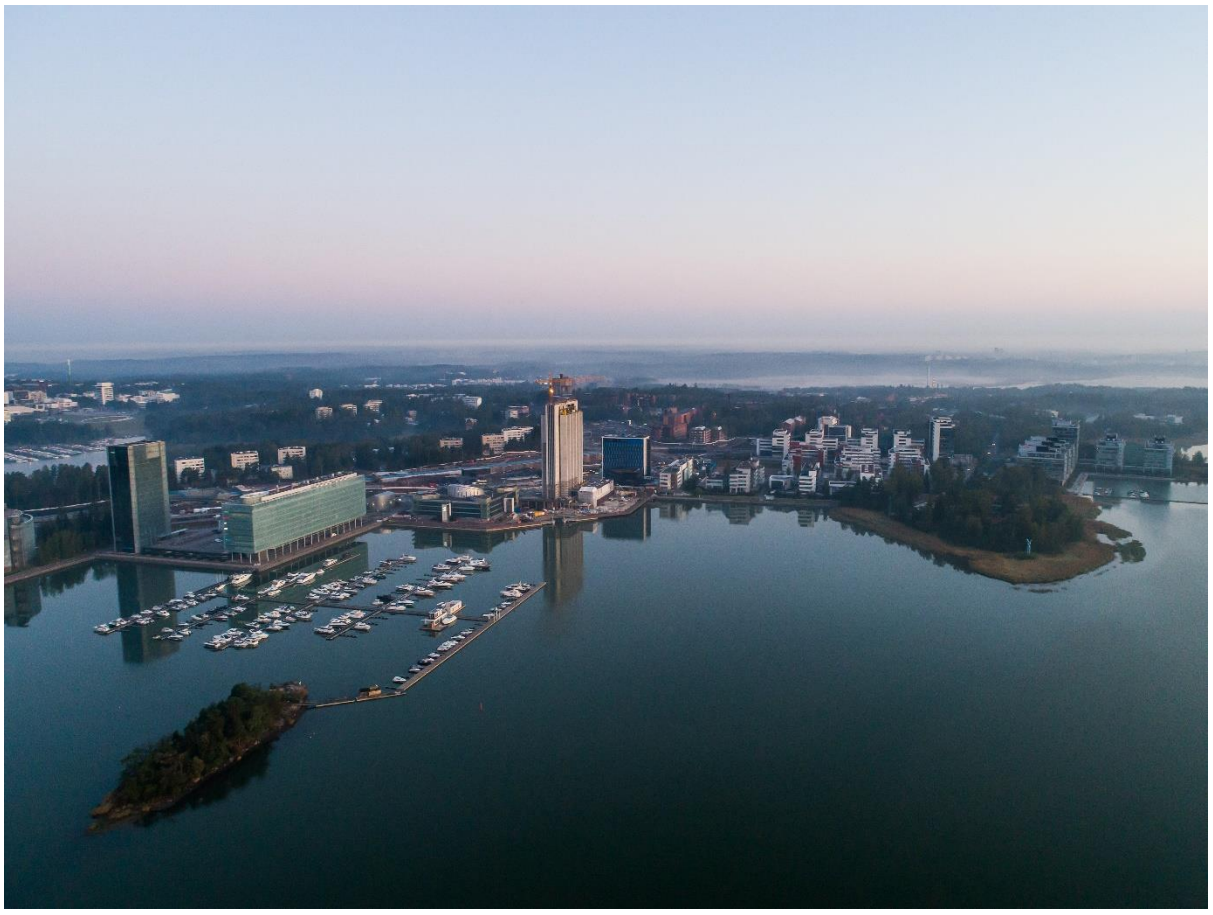

Keilaniemi *Kuva: Antti Kangassalo*

4.3 YMPÄRISTÖ- JA RAKENNUSVALVONTAKESKUKSEN TOIMINTA

Ympäristö- ja rakennuslautakunta toimii kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena ja maankäyttö- ja rakennuslaissa tarkoitettuna rakennusvalvontaviranomaisena sekä vastaa kunnalle luonnonsuojelulain mukaan kuuluvista tehtävistä.

Lisäksi lautakunta toimii terveydensuojelulaissa, elintarvikelaissa, eläinlääkintähuoltolaissa, tupakkalaissa ja nikotiinivalmisteiden vähittäismyynnin osalta lääkelaissa tarkoitettuna valvonnasta tai muista kunnan tehtävien järjestämisestä vastaavana viranomaisena Espoon ja Kauniaisten kaupunkien sekä Kirkkonummen kunnan muodostamalla ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella.

Vuonna 2021 toimintansa aloittaneeseen ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen tulosyksikköön on keskitetty tehtäviä kolmesta aiemmin erillisinä toimineesta tulosyksiköstä.

Ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen tulosyksikköön kuuluvat ympäristönsuojelun, ympäristönterveydenhuollon ja rakennusvalvonnan palvelualueet sekä organisaatiomuutoksen yhteydessä muodostettu yhteinen palvelualueiden työntekijöistä koostuva tukipalvelut -palveluyksikkö, joka vastaa ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen keskitetystä asiakaspalvelusta sekä hallinnollisista ja oikeudellisista palveluista. Organisaatiomuutoksen jälkeen ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksessa työskenteli 107 henkilöä.

Uuden tulosyksikön toiminnan kehittämisessä painottuivat tukipalvelut -palveluyksikön toiminnan käynnistäminen, yhteisen asiakasrajapinnan ja asiakastyön kartoittaminen sekä eri palvelualueiden työnteon liittymäpintojen määrittely sekä yhdessä tekemisen periaatteiden luonti. Tukipalvelut -palveluyksikön kehittämisessä on keskitytty erityisesti työtehtävien yhteensovittamiseen sekä saavutettavien synergiaetujen tunnistamiseen. Asiakastyötä kehitetään ottaen huomioon keskuksen kaikkien asiantuntijoiden työnteon sujuvuus. Ympäristöterveydenhuollon oikeudelliset palvelut tulivat tulosyksikön oikeudellisiin palveluihin uutena tehtävänä.

4.3.1 RAKENNUSVALVONNAN PALVELUALUE

Rakennusvalvonta valvoo rakennustoimintaa yleisen edun kannalta ja huolehtii osaltaan siitä, että rakentamisessa noudatetaan maankäyttö- ja rakennuslain säädöksiä. Rakennusvalvonta vastaa rakentamista koskevien lupahakemusten käsittelystä ja lupapäätöksistä, rakennustyön viranomaisvalvonnasta, rakennetun ympäristön kaupunkikuvan ohjauksesta ja valvonnasta ja rakentamisen yleisestä ohjauksesta sekä rakentamisen tietopalveluista. Lisäksi rakennusvalvonta antaa muille kaupunkiympäristön toimialan keskuksille asiantuntija-apua osallistumalla kaavoituksen ja muiden kaupungin kannalta tärkeiden hankkeiden valmisteluun niiden joustavan etenemisen varmistamiseksi.

Rakennusvalvonnan asema kunnan hallinnossa on itsenäinen ja riippumaton. Lupapäätökset perustuvat oikeusharkintaan. Lupa tulee myöntää, jos maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetyt rakennusluvan myöntämisen edellytykset täyttyvät. Rakennusvalvonnan tekemiin päätöksiin ei ole kuntalain mukaista otto-oikeutta. Rakennusvalvonnan palvelualue jakaantuu rakentamisen luvat -palveluyksikköön ja rakennustekniseen palveluyksikköön.

Elokuussa 2021 toteutetun organisaatiomuutoksen jälkeen palvelualueella työskenteli 35 henkilöä. Rakennusvalvonnan tukipalveluissa työskennelleet henkilöt siirtyivät ympäristö- ja rakennusvalvonnan tulosyksikölle perustettuun yhteiseen tukipalvelujen yksikköön. Rakennusvalvonnan

palvelualueen maksutuotot kattoivat vuonna 2021 toiminnasta aiheutuneet menot ja toimintakate ylitti talousarvion 2,1 milj. eurolla.

Rakennusluvat vuonna 2021

Rakentamisen lupapäätöksiä on vuonna 2021 tehty 1 891 (1 950 lupaa vuonna 2020). Lupahakemuksia tuli 1 825 (1953 vuonna 2020), katselmuksia pidettiin 8 401 (7 450 vuonna 2020) ja aloituskokouksia oli 732 (829 vuonna 2020). Vuonna 2021 lupahakemusten käsittelyajan pitävyys oli 85 prosenttia. Käsittelyaika piti 1 616 luvassa. Vuonna 2020 lupien käsittelyajan pitävyys oli 90 prosenttia. Arviointivuonna 2021 maalämpökaivojen toimenpidelupia annettiin 121. Rakentamisen luvat -palvelutuotteen suoritehinta vuonna 2021 oli 1 840 euroa/lupa, kun tavoitteen lähtöarvo oli 1 560 euroa/lupa. Henkilöstökulut ovat organisaatiouudistuksesta johtuen kohdistuneet virheellisesti eri palvelutuotteille ja todellisuudessa tavoiteltu rakentamisen luvat - palvelutuotteen suoritehinta toteutui. Kaikki luvat on haettu sähköisesti.

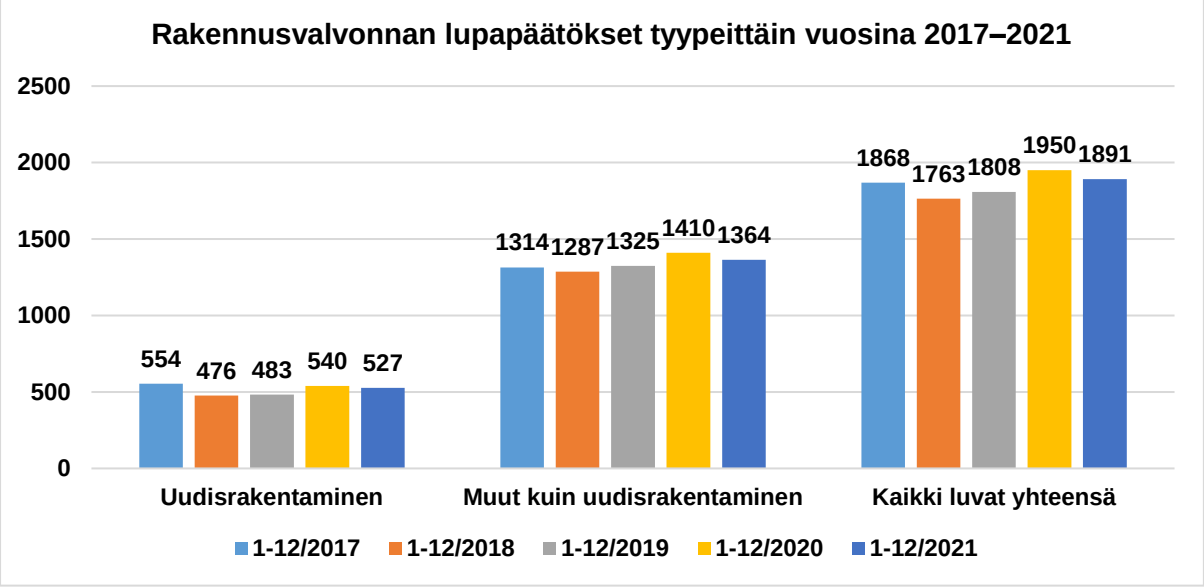

Lähde: Espoon rakennusvalvonnan palvelualue 4/2022.

Kaikkien lupatyyppien viranhaltijapäätösten keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2021 oli 52 päivää ja ympäristö- ja rakennuslautakunnan päätösten keskimääräinen kaikkien lupatyyppien käsittelyaika oli 82 päivää. Lupapäätöksiä on koronapandemian aiheuttamasta työkuorman lisääntymisestä huolimatta vuoden 2021 aikana tehty saman tasoisesti kuin edellisinä vuosina. Rakennusvalvonnan kasvanut työmäärä on aiheuttanut työpaineen lisääntymistä ja viiveitä lupakäsittelyyn.

Asiakaspalaute

Rakennusvalvonnan jatkuvan palautekyselyn lupavaiheen keskiarvo oli 3,4/5 ja rakentamisvaiheen 3,8/5. Asiakastyytyväisyyttä mitataan jatkuvalla asiakaspalautekyselyllä. Kysely toimitetaan asiakkaille lupapäätöksen tekemisen jälkeen luvanhakuvaiheen toiminnasta ja loppukatselmuksen jälkeen työmaavaiheen toiminnasta. Asiakaspalautteiden tulokset käsitellään yksikkökokouksissa ja ne otetaan huomioon jatkuvassa toiminnan kehittämisessä.

Henkilöstö

Rakennusvalvonnan tavoitteiden toteutumista uhkaava riski on osaavan henkilöstön saatavuus. Rakennusvalvonnan palvelualueella on eläköitymisistä aiheutuvaa henkilöstövajetta ja rekrytointihaasteita. Henkilökunnan määrä ei ole viime vuosina lisääntynyt, vaikka käsiteltävien lupien määrä on kasvanut. Resurssitarvetta ovat lisänneet vaativammaksi kehittyvä kaupunkirakenne,

kehittymisen resursointi sekä maankäyttö- ja rakennuslain muutokset. Esimerkiksi sekä uudis- että korjausrakentamista sääntelevät energiamääräykset ovat tiukentuneet viime vuosina. Asiakkaita ohjataan lupavaiheessa näiden lainmukaisten tavoitteiden toteuttamiseen. Valmistelussa olevaan uuteen rakennuslakiin tulee vaatimukset rakennuksen vähähiilisyydelle ja kiertotaloudelle, jotka tulevat uutena lainmukaisena työnä rakennusvalvontaan valvottavaksi. Laki edellyttää myös rakennusluvan tietomallipohjaista käsittelyä, joka edellyttää henkilöstön, toimintamallien ja sähköisten järjestelmien kehittämistä. Lisäksi rakennetun ympäristön tietojärjestelmää koskeva lakiehdotus edellyttää tiedonhallinnan muutos- ja kehittämistoimenpiteitä. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle alkusyksystä, ja lait tulisivat voimaan 1.1.2024.

Koronapandemia-aika on rakennusvalvonnassa näkynyt lisääntyvänä työkuormana. Pientalojen ja piha-alueiden muutostyöt, aitaluvat ja vastaavat toimenpiteet ovat lisääntyneet. Erilaiset asiakasyhteydenotot ovat lisääntyneet ja lupahakemuksiin liittyvä asiakasohjauksen tarve on kasvanut merkittävästi. Lupahakemusten puutteet näkyvät suurempana ohjauksen tarpeena, mikä aiheuttaa lupakäsittelyn kuormittumista.

Osaavien rakennusalan ammattilaisten rekrytointi rakennusvalvontatehtäviin on vaikeaa. Rakennusvalvonnan tehtäviin pätevöityminen edellyttää peruskoulutuksen lisäksi myös rakennusalan työ- ja suunnittelukokemusta.

Rakennuslupahakemusten ruuhkautuminen vuoden 2022 alussa

Rakennusvalvontakeskuksen lupakäsittely oli jonoutunut jo syksyllä 2021, jolloin jokaisen kuukauden ensimmäinen täysi viikko rauhoitettiin lupien käsittelyyn ja asiakasviesteihin vastattiin kyseisten viikkojen ulkopuolella. Sähköiseen asiointipalveluun perustettuihin hakemuksiin liittyvät kysymykset pyydettiin toimittamaan sähköisesti asiointipalvelun kautta. Helmikuussa 2022 rakennusvalvonta ilmoitti kaupungin verkkosivuilla keskittyvänsä vireille tulleiden lupahakemusten käsittelyyn. Lupakäsittelyssä oli tuolloin 1 346 lupaa eli keskimäärin 80 lupaa yhtä lupakäsittelijää kohden. Ilmoituksen mukaan rakennuslupahakemuksen voi edelleen tehdä sähköiseen lupajärjestelmään, mutta uusille lupahakemuksille ei osoiteta toistaiseksi lupakäsittelijää. Yksittäisen lupahakemuksen sisältöä koskeviin tiedusteluihin luvattiin vastata ja järjestää ennakkoesittelyjä, kun hanke on käsittelyvuorossa. Ruuhkan purkamiseen arvioitiin menevän muutamia kuukausia. Rakennusvalvonta on huhtikuussa 2022 ilmoittanut aloittavansa sähköisessä lupapalvelussa jonossa olevien hakemusten käsittelyn asteittain huhtikuun loppupuolelta alkaen.

Palvelujen kehittäminen

Rakennusvalvonnan palveluita kehitetään asiakaslähtöisesti ja kuntakohtaista sääntelyä purkavasti yhdessä koko rakennusalan kanssa. Espoon rakennusvalvontakeskuksella on aktiivinen rooli rakennusalan yhteisten niin kutsuttujen Rakentamisen Topten-käytäntöjen luomisessa. Espoon ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen johtaja on Topten-prosessin omistaja. Prosessissa kehitetään ja yhtenäistetään Topten-kaupunkien rakennusvalvonnan käytäntöjä. Topten-yhteistyön ja Rakentamisen Topten-käytäntöjen tavoitteena on edistää rakentamisen sujuvuutta, jakaa tietoa ja osaamista sekä edistää hyvää rakentamistapaa ja ennaltaehkäistä virheitä. Rakentamisen Topten-käytännöt laaditaan rakennusvalvontajohtoisesti ja mukana on 30 kuntaa ja laajasti rakentamisen eri osapuolia, kuten Rakennusteollisuus RT, Talonrakennusteollisuus TRT, Pientaloteollisuus PTT, Rakennustuoteteollisuus RTT, RAKLI ja pelastuslaitokset.

Osana Topten-yhteistyötä on kehitetty ja otettu käyttöön yhteisiä luvanhaun ja ohjauksen sujuvuutta parantavia toimintatapoja. Samalla on poistettu Espoon päällekkäisiä asiakirjakäytäntöjä, joista oli saatu palautetta muun muassa jatkuvassa asiakaspalautekyselyssä. Espoon rakennusvalvontakeskuksen toimintatapoja ja työnjakoa kehitetään edelleen.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Rakennusvalvontakeskuksen lupakäsittelyn ruuhkautuminen vuoden 2022 alussa on aiheuttanut arviolta useiden kuukausien viivästyksiä rakentajille.

Lupamaksut kattoivat rakennusvalvonnan palvelualueen toiminnasta aiheutuvat menot ja toimintakate ylitti talousarvion 2,1 milj. eurolla.

Osaavien rakennusalan ammattilaisten rekrytointi rakennusvalvontatehtäviin on todettu vaikeaksi. Rakennusvalvonnan tehtäviin pätevöityminen edellyttää peruskoulutuksen lisäksi myös rakennusalan työ- ja suunnittelukokemusta.

Tarkastuslautakunnan suositus

Rakennuslupien käsittelyn riittävästä resurssoinnista on huolehdittava, jotta rakennusluvat saadaan käsiteltyä viipymättä.

Kauklahtea *Kuva: 110th Street Productions Mika Lehtinen*

4.3.2 YMPÄRISTÖNSUOJELUN PALVELUALUE

Ympäristönsuojelua ohjaa ympäristö- ja rakennuslautakunta, joka toimii kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisena.

Ympäristönsuojelun palvelualue vastaa ympäristön- ja luonnonsuojelusta Espoossa. Ympäristönsuojelun palvelualueella ovat ympäristövalvonta -palveluyksikkö, luonto- ja ympäristötieto -palveluyksikkö sekä Villa Elfvikin luontotalo. Ympäristönsuojelussa ennaltaehkäistään ympäristöhaittoja lakisääteisen luvituksen, päätösten ja tiedottamisen keinoin. Lisäksi edistetään, seurataan ja raportoidaan kestävän energian ja ilmaston SECAP-toimintasuunnitelman ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteiden toteutumisesta, tuotetaan hiilineutraaliustavoitteeseen liittyviä selvityksiä sekä koordinoidaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia ehkäisevää ja lieventävää sopeutumistyötä.

Ympäristönsuojelu

Nuuksio talvella *Kuva: Tommi Ista*

Ympäristönsuojelun perustyössä lähtökohtana on ympäristön ja luonnon kannalta hyvän ratkaisun edistäminen ja asiakkaiden tasapuolinen kohtelu. Asiakkaita ovat sekä toiminnanharjoittajat että asukkaat.

Ympäristönsuojelun palvelualue saavutti vuonna 2021 toiminnalleen asetetut tavoitteet. Ilmastotyössä työstettiin nykyisiä ja uusia SECAP-toimenpiteitä kaupunkiympäristön toimialan asiantuntijaverkostossa ja lisäksi ilmastonmuutoksen sopeutumisen tiekarttaluonnos valmistui kommenttikierrokselle. Luonnonsuojelun toimenpiteet -ohjelma vuosille 2021–2030 hyväksyttiin valtuustossa ja ohjelman toteutus alkoi. Vesiensuojelun toimenpideohjelma päivitettiin ja luonnos valmistui kommenttikierrokselle.

Vuonna 2021 ympäristönsuojelussa oli 25 vakituista työtekijää sekä 13 määräaikaista työntekijää sijaisina, erilaisissa projekteissa ja oppaina Villa Elfvikissä. Ympäristönsuojelun palvelualueella tehdään asiantuntijatyötä. Kaupungin sisäinen yhteistyö ja verkostoituminen on palvelualueella toimivaa. Vuonna 2021 palvelualueen henkilöstö osallistui muun muassa 44:ään kaupungin sisäiseen yhteistyö- ja ohjausryhmään ja perusti uusia verkostoja ilmastotyön edistämiseksi. Tavoitteita edistettiin myös kumppaniverkostoissa.

Ympäristönsuojelun palvelualue tarjoaa ympäristökasvatuspalveluja Villa Elfvikissä. Kävijäasiakkaita oli 16 310 vuonna 2021 ja luontokoulussa kävi 1 689 oppilasta ja 128 opettajaa, vaikka talo oli koronarajoitusten vuoksi suljettuna koko alkuvuoden kesäkuun alkuun saakka. Opastettuihin retkiin osallistui 1 238 henkilöä.

Ympäristövalvonta

Ympäristövalvonnan tehtävät perustuvat lainsäädäntöön, kuten ympäristönsuojelulakiin, jätelakiin, vesilakiin ja maa-aineslakiin. Kaupunki pyrkii vähentämään ilmanlaadun haittoja ympäristövalvonnan keinoin. Vuosittain valvotaan sataa ympäristöluvallista, rekisteröityä tai ilmoitusmenettelyn piiriin kuuluvaa toimintoa. Valvottavia laitoksia ja toimintoja ovat energiantuotantolaitokset, polttonesteiden jakeluasemat, jätteiden käsittely, jätevedenpuhdistamot, kivenmurskaamot ja kivenlouhinta sekä maankaatopaikat.

Lupa- ja ilmoituspäätöksiä ja rekisteröintejä käsiteltiin viime vuotta enemmän. Vuonna 2021 ympäristötarkastettuja tai valvottuja kohteita oli 890 ja vesihuoltopäätöksiä tehtiin 13. Osa tarkastuksista toteutettiin etänä koronarajoitusten vuoksi. Meluilmoituspäätöksiä tehtiin 94. Määrä oli kolmatta vuotta peräkkäin korkea. Meluilmoituspäätöksissä näkyi muun muassa purkutyön yhteydessä tehtävä betonin murskaus, joita oli 14. Määrä kaksinkertaistui edellisvuodesta. Vähäpäästöisen energiantuotannon lisääntyminen näkyi suurten maalämpökaivokenttien päätösten lisääntymisenä. Lisäksi tehtiin ensimmäinen melupäätös keskisyvien (1,5 km) energiakaivojen porauksesta Finnooseen.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Ympäristö- ja rakennuslautakunnan ja ympäristönsuojelun painotukset tulevat Espoo-tarinasta, johon on kirjattu luonnon monimuotoisuus, vesistöohjelma, ilmastotavoitteet sekä ilmastonmuutokseen sopeutuminen.

Ympäristönsuojelun palvelualue on monipuolisesti osaava asiantuntijaorganisaatio, joka tekee työtä paremman ympäristön ja luonnon hyväksi. Viranomaistyötä täydensivät lukuisat projektit.

Vesiensuojelun toimenpideohjelman toimenpiteiden toteuttaminen määritellyssä aikataulussa ja vaikutusten seuranta on välttämätöntä, jotta päästään Espoon vesiensuojelun tavoitteena olevaan vähintään hyvän ekologisen tilan saavuttamiseen vesistöissä.

Villa Elfvikin luontotalon toiminta on suosittua ja monipuolista.

Tarkastuslautakunnan suositus

Ympäristökeskuksen tulee vaatia rakentajilta jo ennen työmaan aloitusta rakennustyömaiden lähialueiden asukkaille aiheuttamien häiriöiden ehkäiseviä toimenpiteitä esimerkiksi pölyämisongelmien estämiseksi. Lisäksi melulupien noudattamisen valvontaa työmailla tulee tehostaa.

5 KONSERNI

Espoo-konserniin kuului vuoden 2021 lopussa 29 tytäryhtiötä, 21 osakkuusyhteisöä, kolme säätiötä ja yhdeksän kuntayhtymää. Vähemmistöosuuksia ja muita ohjauksen piiriin kuuluvia yhteisöjä on lisäksi noin 100.

5.1 KONSERNIOHJAUS

Kuntalaissa omistajaohjauksella tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla kunta omistajana tai jäsenenä myötävaikuttaa yhtiön ja muun yhteisön hallintoon ja toimintaan. Toimenpiteet voivat liittyä ainakin perustamissopimuksiin, yhtiöjärjestysmääräyksiin, muihin sopimuksiin, henkilövalintoihin, ohjeiden antamiseen kuntaa eri yhteisöissä edustaville henkilöille sekä muuhun kunnan määräysvallan käyttöön. Omistajaohjauksella on kuntalain mukaan huolehdittava siitä, että kunnan tytäryhteisön toiminnassa otetaan huomioon kuntakonsernin kokonaisetu.

Espoon kaupunginhallitus vastaa konserniohjauksen ja konsernivalvonnan järjestämisestä sekä konserniohjauksen periaatteiden ja konsernille asetettavien tavoitteiden valmistelusta. Kaupunginhallituksen konsernijaosto hoitaa valtuuston ja kaupunginhallituksen linjausten mukaisesti konserniohjaukseen liittyvät tehtävät.

Kaupungin konsernijohtoon kuuluvat kaupunginhallitus ja sen konsernijaosto, kaupunginjohtaja, toimialajohtajat ja rahoitusjohtaja. Konsernijohto ei osallistu tytäryhtiöiden toiminnalliseen päätöksentekoon eikä päivittäisjohtamiseen muutoin kuin yhtiökokouksissa ja konserniohjeessa erikseen määritellyissä konsernijohdon ennakkokäsityksen selvittämisen piiriin edellyttävissä asioissa.

Tavoitteena on Espoo-konsernin kokonaisedun varmistaminen, vahva talouden hallinta sekä strateginen ja ennakoiva konserniohjaus. Konsernirakennetta arvioidaan palvelutarpeen, toimintojen järjestämisen, johtamisen ja taloudellisuuden näkökulmista.

Konserniohjausta on vuonna 2021 kehitetty osana kaupungin organisaatiouudistusta ja toimeenpano jatkuu vuonna 2022. Valmistelun johtamista on keskitetty konserniohjauksen vastuualueelle ja perustettu kaupungin sisäinen konserniohjausryhmä, jonka tehtävänä on kaupunginjohtajan johdolla varmistaa Espoon tahtotilan toteutuminen etenkin keskeisissä konserniyhteisöissä, kuten PKS-yhteisöissä sekä merkittävimmissä tytäryhteisöissä.

Rahoitus ja talous -yksikössä toimiva konserniohjaus-vastuualue vastaa omistajapolitiikan sekä konserniohjauksen valmistelusta ja kehittämisestä sekä niiden toimeenpanon ohjauksesta ja seurannasta. Lisäksi konserniohjausyksikkö vastaa konserniohjauksen ohjausryhmän valmistelusta, seudullisesta konserniohjauksen yhteistyöstä ja valmistelusta sekä kaupunkikonsernin riskienhallinnan kehittämisestä ja ohjauksesta.

Konserniohjausta ja -valvontaa toteutetaan lisäksi toimialoilla ja vastuu on jakautunut sen mukaisesti, miten toimivalta on määritelty yhteisöjen osalta konsernijaoston päätöksiin.

Valtuuston hyväksymät asiakirjat Espoon kaupungin konserniohje ja Espoon kaupungin omistajapolitiikka sekä niitä täydentävä Hyvä hallinto- ja johtamistapa Espoon kaupungin tytäryhtiöissä muodostavat Espoo-konsernin omistajaohjauksen perustan. Kaikki kaupunkikonserniin kuuluvat tytäryhtiöt ja säätiöt noudattavat toiminnassaan edellä mainittuja ohjeita.

5.2 ESPOO CATERING OY

Espoo Catering Oy on kaupungin 100 prosenttisesti omistama tytäryhtiö. Kaupungin ruokapalvelut yhtiöitettiin vuoden 2016 alussa valtuuston päätöksellä ja toiminnan organisoinnin tavaksi valittiin kaupungin omistamasidosyksikkö eli in house -yhtiö. Kaupunginhallituksen konsernijaosto teki päätöksen in house -yhtiönä jatkamisesta elokuussa vuonna 2018. Hankintalain vaatimusten mukaisesti in house -yhtiön ulkoista liikevaihtoa tulee rajoittaa viiteen prosenttiin liikevaihdosta ja maksimissaan 500 000 euroon vuodessa. In house -yhtiöt harjoittavat toimintaansa liiketaloudellisin perustein ja noudattavat kustannusvastaavuuden periaatteita.

Espoo Catering Oy valmistaa ja tarjoaa aterioita päiväkodeissa, kouluissa sekä vanhus- ja sosiaalipalveluissa, kaupungin edustustilaisuuksissa ja kokouksissa sekä lounasravintoloissa. Yhtiön merkittävimmät asiakasryhmät ovat varhaiskasvatus 51 prosentin osuudella sekä opetus 37 prosentin osuudella. Espoon kaupungin ruokapalveluista noin 85 prosenttia ostetaan Espoo Catering Oy:ltä ja loppuosuus muilta toimittajilta.

Espoo Catering Oy valmistaa toimintakaudella päivittäin noin 80 000 ateriaa. Yhtiön keittiöverkostoon kuuluu Kilon keskuskeittiön lisäksi tuotantokeittiöitä, palvelukeittiöitä ja palvelupisteitä. Kilon keittiössä työskentelee 47 työntekijää. Vuoden 2021 aikana Kilon keittiössä valmistettiin päivittäin keskimäärin 29 000 annosta, mikä on noin 6 000 annosta enemmän kuin edellisvuonna. Kilon keittiöllä on tuotantoprosessista riippuen kapasiteettia tuottaa suurempiakin ateriamääriä.

Espoo Catering Oy:n liikevaihto oli 38 milj. euroa ja tilikauden tulos 0,2 milj. euroa voitollinen vuonna 2021. Liikevaihto kasvoi edelliseen vuoteen nähden noin 13 prosenttia. Kasvu johtuu pääosin yhtiön ja kaupungin välisen talousmallin purkamisesta, jonka myötä oppilasruokailun laskutus ja siihen liittyvät kustannukset siirtyivät kokonaisuudessaan yhtiön kirjanpitoon 1.8.2020 alkaen. Koronapandemian sulku- ja rajoitustoimet vähensivät keväällä 2020 varhaiskasvatuksen ja opetuksen ateriamääriä. Yhtiö ei lomauttanut tai irtisanonut henkilöstöä koronapandemian rajoitus- ja sulkutoimenpiteiden aikana. Henkilöstökulut sekä työvoimanvuokrauksen osuus olivat yhteensä 44 prosenttia liikevaihdosta. Yhtiön keskimääräinen työntekijämäärä vuoden 2021 aikana oli 475 henkilöä.

Henkilöstön saatavuus on haasteellista alalla vallitsevasta työvoimapulasta johtuen. Työntekijöitä tarvittaisiin erityisesti osa-aikaiseen avustavaan työntekoon, kuten esimerkiksi astiahuoltoon. Yhtiö on mukana työllisyyden kuntakokeilussa ja osatyökykyisten työllistämishankkeissa, ja käytössä on rekrytointipalkkioita ja työntekijöiden aktiivista etsintää sekä kiinteää oppilaitosyhteistyötä.

Yhtiö raportoi, että asiakastyytyväisyys on kehittynyt myönteisesti ja asiakaspalautteiden perusteella on käynnistetty kehitystoimenpiteitä. Yhtiö raportoi tekemästään vastuullisuustyöstä vastuullisuuden eri osa-alueilla. Elintarvikkeiden kotimaisuusaste on Kilon keittiön käyttämissä tuotteissa 75 prosenttia ja muissa keittiöissä 74 prosenttia. Kasvisruoan menekki verrattuna sekaruokaan oli 24 prosenttia ja ruokahävikki pienentyi edellisvuoteen nähden keskimäärin lähes kahdeksan prosenttia.

Sote-uudistuksen myötä kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden toimialan palvelut siirtyvät Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle, mikä tulee vaikuttamaan myös Espoo Catering Oy:n toimintaan. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue ja Espoon kaupunki selvittävät eri vaihtoehtoja ruokapalvelujen tuottamiseksi jatkossa Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueelle.

Kouluruokailussa käyttöön lautashinnoittelu vuoden 2022 alusta

Espoo Catering Oy on ottanut vuoden 2022 alusta käyttöön kouluruokailun lautashinnoittelun kaupungin asettaman tulostavoitteen mukaisesti. Tavoitteen taustalla on hinnoittelu- ja kilpailutusnäkökulma sekä toimintaympäristön muutoksiin, kuten Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman tavoitteisiin, vastaaminen. Yhtiön ja kaupungin välinen aikaisempi hinnoittelusopimus on perustunut oppilaslukumääriin, kun taas yleisesti toimialalla on käytössä lautashinnoittelu. Ateriahintojen vertailukelpoisuus on ollut haastavaa valtakunnallisten tilastotietojen myöhäisen valmistumisen ja vertailukelpoisen tiedon puuttumisen vuoksi. Ateriahinnoissa on mukana kaikki Espoo Catering Oy:lle kuuluvat kustannukset, mukaan lukien tilavuokrat niistä tiloista, joista yhtiö maksaa vuokraa.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Kilon keittiössä tuotettujen aterioiden määrä on noussut 6 000 aterialla vuodesta 2020 vuoteen 2021. Kilon keittiöllä on kysynnästä ja tuotantomallista riippuen mahdollista tuottaa nykyistä suurempi määrä aterioita vuorokaudessa.

Tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan on positiivista, että yhtiö on toteuttanut vastuullisuutta monesta näkökulmasta, esimerkiksi ruoan hävikin vähentämisellä ja kotimaisuusasteen nostamisella.

Tarkastuslautakunnan suositus

Espoo Cateringin tulee jatkaa käytettävissään olevia toimenpiteitä tuottavuustavoitteisiin pääsemiseksi.

5.3 ESPOON SEUDUN KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ OMNIA

Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia kuuluu Espoon kaupunkikonserniin. Espoon osuus Omnian peruspääomasta on 86,89 prosenttia. Muut Omnian jäsenkunnat ovat Kauniainen ja Kirkkonummi. Omnialla on kaikkiaan 17 toimipistettä, joista 16 sijaitsee Espoossa.

Perussopimuksessa Omnian tehtäväksi on määritelty edistää kansalaisten osallisuutta, osaamista ja hyvinvointia sekä alueen kuntien, yhteisöjen ja yritysten elinvoimaa.

Omnia tarjoaa ammatillista tutkintokoulutusta, täydennys- ja lisäkoulutusta, ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta, aikuislukiokoulutusta, aikuisten perusopetusta, vapaan sivistystyön kursseja, nuorten ja aikuisten työpajoja, koulutusta maahanmuuttajille, työnantajille, yhteisöille ja yrityksille sekä niille suunnattuja palveluja ja rekrytointitukea. Tämän lisäksi Omnia tarjoaa jäsenkunnilleen sidosyksikkönä osaamisen kehittämisen palveluja.

Omnian koulutusprofiili painottuu aikuisten ja vieraskielisten opiskelijoiden kouluttamiseen. Vuonna 2021 ammatillisen koulutuksen tutkinto-opiskelijoista alle 18-vuotiaita oli 13,5 prosenttia ja vieraskielisiä opiskelijoita oli noin 34 prosenttia. Ammatillisen koulutuksen tutkinto-opiskelijoita oli yhteensä 13 415 vuonna 2021. Suurin volyymi on työväenopistossa, jonka toimintaan osallistui 18 034 opiskelijaa yhteensä 40 361 kurssille. Seuraavassa taulukossa on kuvattu Omnian opiskelija- ja asiakasvirtauma vuosina 2020–2021. Sama henkilö voi olla kokonaisluvuissa useampaan kertaan, jos hän on osallistunut vuoden aikana useampaan eri koulutusmuotoon tai osaamispalveluun.

Omnian opiskelija- ja asiakasvirtauma	2020	2021
Ammatillisen koulutuksen tutkinto-opiskelijat	12 189	13 415
Aikuislukion opiskelijat	3 732	3 726
Aikuisten perusopetuksen opiskelijat	382	415
Työväenopiston opiskelijat	19 232	18 034
Maahanmuuttajien osaamiskeskus (OSKE) asiakkaat	677	786
Nuorten ja aikuisten pajojen asiakkaat*	308	471
Valmentavan koulutuksen (VALMA) opiskelijat	274	341
Muun lisä- ja täydennyskoulutuksen opiskelijat**	1 236	1 488
Yhteensä	38 030	38 674

**Aikuisten työpajat mukana luvuissa 2021 alkaen. **Kuntakokeilu mukana luvuissa 2021 alkaen.*

Lähde: Omnian 18.2.2022 toimittamat tiedot.

Omnian toimintatuotot olivat 84 milj. euroa ja liiketulos 2,4 milj. euroa tappiollinen vuonna 2021. Toimintatuloista 84 prosenttia oli valtionosuusrahoitusta ja toimintatuotoissa suurin koulutuskokonaisuus oli ammatillinen koulutus. Ammatillisen koulutuksen rahoitus perustuu opiskelijavuosiin, suoritteisiin, vaikuttavuuteen sekä lukuisiin laskennallisiin kertoimiin liittyen opiskelijan lähtökohtiin ja tavoitteisiin sekä opiskeltavaan koulutukseen. Toimintatuotot ovat kasvaneet asiakasmäärien ja suoritemäärien kasvun vuoksi. Omnian tavoittelemasta nollaliiketuloksesta jäätiin, koska ammatillisen koulutuksen valtionosuusrahoitusta ei saatu täysimääräisesti hakemuksen mukaisesti ja lisärahoituksen mahdollistamaa resursointia opettajien ja ohjaajien palkkaamisen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimiin pystyttiin käyttämään suunniteltua etupainotteisemmin. Omnian omavaraisuusaste oli 89 prosenttia eikä sillä ollut pitkäaikaista velkaa vuonna 2021.

Omnian henkilöstömäärä oli 1 109 henkilöä vuoden 2021 lopussa, kasvaen 134 henkilöllä vuodesta 2020. Espoon kaupungilta siirtyi yhteensä 46 työntekijää yksilömuotoisen kuntouttavan työtoiminnan siirtyessä Omnian hoidettavaksi.

Omnia omistaa 100-prosenttisesti tytäryhtiönsä Omnia Koulutus Oy:n. Lisäksi kuntayhtymällä on 40 prosentin osuus Omnia Education Partnership Oy:ssä, joka edistää suomalaisen koulutusosaamisen ja ammatillisen koulutuksen tunnettuutta maailmalla. Omnialla on myös 25 prosentin osuus Wenhe Oy:ssä, jonka tehtävänä on lisätä toiminta-alueensa elinvoimaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä vähentämällä työnantajien ja työttömien kohtaanto-ongelmaa.

Ajankohtaiset uudistukset ja haasteet

Ajankohtaisia uudistuksia Omniassa ovat olleet oppivelvollisuuslain uudistus sekä aikuisten kuntouttavan työtoiminnan työpajojen siirtyminen Espoon kaupungilta Omnian vastuulle. Oppivelvollisia opiskelijoita on noin 980 ja oppivelvollisuus laajenee portaittain ikäluokka kerrallaan. Aiemmin Espoon kaupungin omana tuotantona toteutettu aikuisten työpajatoiminta siirrettiin Omnian tehtäväksi liikkeenluovutuksen mukaisin periaattein maaliskuusta 2021 alkaen. Työpajatoiminnan siirto liittyy työllisyyden kuntakokeiluun ja pysyvään palvelurakennemuutokseen valmistautumiseen. Siirron tarkoituksena on terävöittää palveluihin ohjauksen ja palvelutuotannon rooleja, minkä odotetaan lisäävän toiminnan kustannustehokkuutta. Palvelun hankinnasta tehdyn hankintasopimuksen mukaan Espoon kaupunki sitoutuu hankkimaan Omnialta kuntouttavaa työtoimintaa 1,5 milj. euron vuosikustannuksella vuosina 2021, 2022 ja 2023, kuitenkin vuoden 2021 osalta suhteutettuna työpajatoiminnan kustannuksiin aikajänteellä 1.3.-31.12.2021. Vuoden 2021 toteutuneiden kustannusten perusteella osoittautui, ettei sopimuksessa määritelty rahoitus kattanut siirtyneen toiminnan kokonaiskustannuksia täysimääräisesti ja esimerkiksi tukipalveluiden kustannuksia ei pystytty kattavasti ennakoimaan. Omnian mukaan rahoituksen tarkentamisen tarve on noin 160 000 euroa. Tarkennettu kustannus on sisällytetty vuoden 2022 talousarvioon.

Oppivelvollisuuslain uudistamisen myötä Omnia alkaa järjestää tutkintoon valmentavaa koulutusta eli TUVA-koulutusta elokuusta 2022 alkaen. TUVA-koulutus järjestetään ammatillisen

koulutuksen järjestämisluvan alla ja siihen saadaan valtionrahoitusta toteutuneiden opiskeluvuosien mukaan. Valmistautuminen koulutuksen järjestämiseen on toteutettu jäsenkuntien ja Omnian tiiviinä yhteistyönä. TUVA-koulutukseen tulee ohjautumaan opiskelijoita useaa eri kautta, joista yksi tapa on asuinkunnan tekemä opiskelupaikan osoittaminen. Koulutus ei ole vain oppivelvollisille, vaan kaikille ilman toisen asteen tutkintoa ja eri syistä ilman toisen asteen opiskelupaikkaa oleville. Koulutuksen keskiössä ovat joustavuus ja räätälöitävyys, ja pakollisiin opintoihin kuuluu ainoastaan opiskelu- ja urasuunnittelumoduuli. Koulutuksen toteuttamisessa korostuu verkostomainen ja moniammatillinen yhteistyö. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni opiskelija siirtyy tutkintokoulutukseen tai työllistyy suoraan TUVA-koulutuksen kautta.

Ajankohtaisia haasteita Omnian toiminnassa ovat useiden toimialojen ja ammattien työvoimapula Espoon seudulla. Omnian toimintaan vaikuttavat valtakunnalliset ja alueelliset muutokset, kuten TE-palvelurakenteiden pysyvä työnjaon muutos valtion ja kuntien välillä vuonna 2024 sekä hyvinvointialueiden aloittaminen vuonna 2023. Ajankohtaisia tehtäviä ovat myös varautuminen koronapandemian aiheuttamaan osaamisvajeeseen ja opiskelijoiden psykososiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen.

Oppilaitoksesta eroamiset vähenivät vuodesta 2019 vuoteen 2020, jolloin eronneiden osuus oli 11,4 prosenttia. Alle 18-vuotiaista erosi 5,7 prosenttia vuonna 2020. Vuonna 2021 eronneiden osuus oli 12 prosenttia. Omniassa tilastoidaan tieto erojen syistä ja toiminta erojen jälkeen. Eroamisten syiksi on tunnistettu muun muassa se, että moni nuori vasta etsii koulutus- ja urapolkuaan. Opiskelijoita uudelleenohjataan koulutukseen ja opiskelijat voivat siirtyä suorittamaan toista tutkintoa Omnian sisällä. Omniasta on tehty ilmoituksia asuinkunnille 11 oppivelvollisuuslain alaisesta opiskelijasta oli tammikuun 2022 loppuun mennessä.

Omniassa on otettu käyttöön opettajien vuosityöaika, joka on suunniteltu vastaamaan vuonna 2018 voimaan tulleen ammatillisen koulutuksen lain mukaista opettajan työtä, jossa opiskelijan opiskelu on hyvin yksilöllistä, osaamisen hankkimista ei ole sidottu oppitunneille ja työpaikkojen kanssa tehdään monipuolista yhteistyötä. Työaika on lähtökohtaisesti 1 500 tuntia vuodessa. Henkilökohtaisesti voidaan sopia tunteja 1 700 vuosituntiin saakka, ja tällaisia poikkeuksia on esimerkiksi sähköalalla, jossa pula opettajista on suuri. Työhön voidaan aiempaa joustavammin sisällyttää opiskelijoiden yksilöllisempää ohjausta. Muutosta tuetaan Omniassa muun muassa mahdollistamalla opettajille erikoistuminen erilaisiin rooleihin, perustamalla työn tueksi tiimejä ja kouluttamalla esimiehiä ja opettajia valmentavaan toimintakulttuuriin sekä kehittämällä pedagogisia prosesseja ja toimintamalleja.

Tarkastuslautakunnan johtopäätökset

Omnia tarjoaa monipuolista koulutusta ja palveluita aikuisille, vieraskielisille ja nuorille sekä työnantajille, yhteisöille ja yrityksille. Ajankohtaisina uudistuksia ovat olleet oppivelvollisuuslain uudistus vuonna 2021 sekä aikuisten kuntouttavan työtoiminnan työpajojen siirtyminen Espoon kaupungilta Omnian vastuulle maaliskuusta 2021 alkaen. Kaupunki tekee Omnian kanssa tiivistä yhteistyötä. Omnia toteuttaa osaltaan Espoo-tarinaa omassa toiminnassaan.

Koronapandemialla on ollut merkittäviä vaikutuksia Omnian toimintaan. Omniassa opetus tapahtuu aloilla, joissa kädentaidot, läsnäolo ja yhteisöllisyys ovat tärkeässä roolissa, mikä on aiheuttanut etäopetukseen haasteita. Siirtyminen etäopetukseen pystyttiin kuitenkin suorittamaan nopeasti. Etäopetuksen ja pandemian vuoksi myös opiskelijoiden mielenterveyden haasteet nousevat esille ja näitä käsitellään tarkemmin arviointikertomuksessa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen yhteydessä.

Opettajien vuosityöaikaan siirtyminen tuo lisää joustoa tehtävien hoitamiseen ja opiskelijoiden yksilöllisempään ohjaukseen. Samanaikaisesti vuosityöajan käyttäminen kuitenkin haastaa henkilöstön työssä jaksamisen ja velvoittaa esimiehiä tukemaan heitä työssään.

6 TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIOINTI- JA TARKASTUSTYÖ

Kuntalain mukaan tarkastuslautakunta valmistelee hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat valtuuston päätettäväksi. Lakisääteisiin tehtäviin kuuluu arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet kaupungissa ja kaupunkikonsernissa toteutuneet sekä onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkastuslautakunta huolehtii kaupungin ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Mikäli kaupungin taseessa on kattamatonta alijäämää, on tarkastuslautakunnan arvioitava talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman riittävyyttä. Lakisääteisenä tehtävänä on lisäksi huolehtia sidonnaisuusilmoitusten ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvonnasta sekä ilmoitusten saattaminen valtuustolle tiedoksi.

Arviointisuunnitelma ja -ohjelma

Tarkastuslautakunnan arviointi perustuu valtuustokauden kattavaan arviointisuunnitelmaan sekä vuosittaiseen tarkennettuun arviointiohjelmaan. Valtuustokauden 2021–2025 teemana on arvioida kaupungin palvelujen tuloksellisuutta ja saavutettavuutta. Arviointikauden painopistealueina ovat kestävän kehityksen edistäminen Espoon kaupunkiympäristössä sekä Taloudellisesti kestävä Espoo -tuottavuus- ja sopeutusohjelman toteuttaminen. Arviointikaudella seurataan Espootarinan ja sitovien tulostavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta sekä suuria investointihankkeita. Vuosittain arvioinnin kohteina ovat kaupungin ja konsernin tilinpäätös sekä henkilöstötunnusluvut. Kauden aikana tehdään arviointikertomussuositusten jälkiseurantaa.

Arviointivuoden 2021 painopistealueina ovat olleet koronaviruspandemian vaikutukset kaupungin talouteen ja toimintaan, työllisyystilanne ja työllisyyden kuntakokeilu, terveyspalvelujen tarjonnan riittävyys ja valvonta sekä Sote-uudistuksen valmistelun eteneminen. Konserniyhteisöistä arvioinnin kohteina olivat Espoo Catering Oy ja Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia. Tarkastuslautakunta täydensi vuoden 2021 arviointiohjelmaansa lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen sekä lastensuojelupalvelujen arvioinnilla. Pääkaupunkiseudun kaupunkien sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin tarkastuslautakuntien yhteisarvioinnin aiheena oli Iäkäs potilas päivystyksessä. Arviointiohjelma vuodelle 2021 sekä -suunnitelma vuosille 2021–2025 sekä muuta tietoa tarkastuslautakunnasta on esitetty verkkosivuilla osoitteessa: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/paatoksenteko/ulkoinen-tarkastus#section-23641.

Kauden 2021–2025 tarkastuslautakunnan kokoonpano

Valtuusto on kokouksessaan 30.8.2021 asettanut tarkastuslautakunnan valtuustokaudeksi 2021–2025. Lautakunnassa on 13 jäsentä sekä heidän henkilökohtaista varajäsentään:

Jäsenet	Henkilökohtaiset varajäsenet
Paula Viljakainen, puheenjohtaja	Paula Utti
Leila Arstila, varapuheenjohtaja	Pertti Lounamaa
Marita Backman	Charlotta Jakobsson
Timo Kallioja	Henri Kuro
Jarmo Kanerva	Mikko Ekström
Mikko Lievonen	Pirkko Kuusela
Sari Ojanen	Katariina Ahvonen
Aili Pesonen	Simo Repo
Mika Poutala	Sari Savela
Jaakko Ravald	Kari T. Nukala
Mari Rummukainen	Henrik Asplund
Tapio Valli	Tero Niemi
Marika Visakova	Satu Ramsland

Tarkastuslautakunnan jäsenet

Paula Viljakainen, puheenjohtaja

Leila Arstila, varapuheenjohtaja

Marita Backman

Timo Kallioja

Jarmo Kanerva

Mikko Lievonen

Sari Ojanen

Aili Pesonen

Mika Poutala

Jaakko Ravald

Mari Rummukainen

Tapio Valli

Marika Visakova

Yhteenveto arviointivuoden 2021 kokouksista ja arviointiaiheista

Arviointivuonna 2021 (syksy 2021–kevät 2022) tarkastuslautakunnalla oli 15 kokousta, joissa käsiteltiin muun muassa keskushallintoon, rahoitukseen, investointeihin, liikelaitoksiin ja konserniin liittyvät asiat.

Tarkastuslautakunnan kokoukset ja käsitellyt aiheet arviointivuonna 2021	
7.9.2021	Kauden 2021–2025 tarkastuslautakunnan arviointiohjelma, Toisesta osavuosikatsauksesta lausunto valtuustolle
16.9.2021	JHT-tilintarkastajan tarkastussuunnitelma 2021–2022 sekä tarkastusohjelma 2021 sekä Julkishallinnon hyvä tilintarkastustapa -suosituksen esittely, Sisäisen tarkastuksen toimintasuunnitelma 2021 ja sisäisen valvonnan yleisohje
6.10.2021	Espoon toimintaympäristön sekä 1.8.2021 aloittaneen kaupungin uuden organisaation esittelyt, sidonnaisuusilmoitusten valvonta ja vienti tiedoksi valtuustolle, vuoden 2020 arviointikertomuksesta annetut vastineet
3.11.2021	Taloudellisesti kestävä Espoo -tuottavuus- ja sopeutusohjelman toteuttaminen sekä koronapandemian vaikutukset kaupungin talouteen ja taloussuunnitteluun, Espoo Catering Oy
30.11.2021	Lausunto tammi-lokakuun osavuosikatsauksesta valtuustolle, JHT:n ja ulkoisen tarkastuksen yksikön tarkastusten raportointi, tilivelvollisten määrittäminen
26.1.2022	Espoon työllisyyspalvelut, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia
16.2.2022	JHT-tilintarkastajan raportointi
1.3.2022	Kaupunginvaltuuston puheenjohtajiston tapaaminen
2.3.2022	Kaupunginhallituksen puheenjohtajiston tapaaminen
16.3.2022	Kaupunginjohtajan tapaaminen; Espoon keskeiset haasteet, Länsi-Uudenmaan sote-uudistuksen tilannekatsaus
17.3.2022	Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut, lastensuojelu, PKS-yhteisarviointiraportin esittely, Tarkastuslautakunnan toimintakertomus 2021, 1. arviointikertomusluonnoksen käsittely
30.3.2022	Kaupungin ja konsernin tilinpäätös, Rahastosijoitusten kehitys
31.3.2022	Henkilöstöön liittyvät seurantatiedot
13.4.2022	2. arviointikertomusluonnoksen käsittely
26.4.2022	Arviointikertomuksen hyväksyminen, JHT-tilintarkastajan loppuraportti tilikauden 2021 tarkastuksesta, Tilintarkastuskertomus

Espoon hallintosäännön mukaisesti tarkastuslautakunta voi asettaa keskuudestaan jaostoja, jotka suorittavat kaupungin arviointia päätetyn vastuualuejaon mukaisesti ja raportoivat lautakunnalle. Arviointivuonna 2021 molemmilla jaostoilla oli viisi kokousta.

Tarkastuslautakunnan I jaoston kokoukset ja käsitellyt aiheet arviointivuonna 2021	
28.9.2021	Elinvoiman tulosalue: kulttuuripalvelut
13.10.2021	Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala: Sosiaali- ja kriisipäivystys
9.11.2021	Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala: Pääsy terveyspalveluihin sekä terveysasemapalveluiden valvonta, Iäkäs potilas päivystyksessä
9.12.2021	Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala: Pitkäaikaishoidon ja kotihoidon järjestäminen ja valvonta
19.1.2022	Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala: Sote-uudistuksen tilannekatsaus

Tarkastuslautakunnan II jaoston kokoukset ja käsitellyt aiheet arviointivuonna 2021	
30.9.2021	Konsernihallinto ja kaupunkiympäristön toimiala: Kestävä kehitys, Ympäristönsuojelu
28.10.2021	Kaupunkiympäristön toimiala: Kaupunkisuunnittelukeskus ja MAL-sopimus
24.11.2021	Kaupunkiympäristön toimiala: Ympäristö- ja rakennusvalvontakeskuksen organisointi, Rakennusvalvonta
14.12.2021	Kaupunkiympäristön toimiala: Lähiöohjelmat Espoon keskuksen ja Matinkylän alueilla
20.1.2022	Kasvun ja oppimisen toimiala: Oppivelvollisuuden uudistuksen toimeenpano

Raportointi valtuustolle vuonna 2021

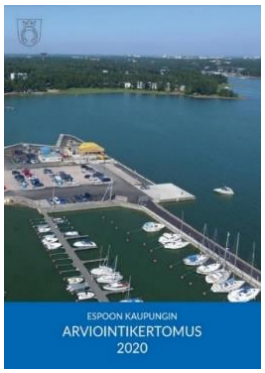

Valtuustolle kultakin vuodelta annettava arviointikertomus sisältää tarkastuslautakunnan arvioinnin tulokset. Valtuusto käsitteli valtuustokauden 2017–2021 tarkastuslautakunnan vuoden 2020 arviointikertomusta kokouksessaan 17.5.2021 §60. Valtuusto velvoitti kaupunginhallituksen pyytämään lautakunnilta selvitykset ja kuvaukset toimenpiteistä, joihin on ryhdytty tai on ryhdyttävä arviointikertomuksessa esitettyjen epäkohtien korjaamiseksi sekä toimittamaan ne käsiteltäväksi valtuustolle ja tiedoksi tarkastuslautakunnalle osavuosikatsauksen käsittelyn yhteydessä. Valtuusto antoi kaupunginhallitukselle tehtäväksi huomioida arviointikertomuksessa tehdyt havainnot seuraavassa talousarviovalmistelussa ja tilinpäätöksen laadinnassa.

Syksyllä 2021 valtuustokauden 2021–2025 tarkastuslautakunta antoi valtuustolle erillislausunnot kaupungin toisesta ja kolmannesta osavuosikatsauksesta sekä konserniraporteista, jotka käsiteltiin valtuuston kokouksissa loka- ja joulukuussa. Syyskuun valtuuston kokouksessa käsiteltiin vuoden 2020 arviointikertomushavaintoihin annetut vastaukset.

Tarkastuslautakunta saattaa sidonnaisuusilmoitukset tiedoksi valtuustolle vuosittain sekä huolehtii sidonnaisuusrekisterin julkisten tietojen julkistamisesta kaupungin verkkosivuilla. Espoon kaupungin julkaistut sidonnaisuusilmoitukset ovat luettavissa verkkopalvelussa osoitteessa https://asiointi.asiat.fi/Sidonnaisuusrekisteri/Julkaisu/Index/JnGDk3dMvKRY4NObL5yLw0eXP18jbBWo.

Vuoden 2021 arviointikertomuksen käsittely ja julkaiseminen

Tarkastuslautakunnan vuoden 2021 arviointikertomus luovutetaan valtuuston puheenjohtajalle 4.5.2022. Arviointikertomus julkaistaan kaupungin verkkosivuilla ja tiedotusvälineille lähetetään tiedote keskeisistä arviointikohteista. Tarkastuslautakunnan arviointikertomusten verkkosivu on osoitteessa www.espoo.fi/arviointikertomus. Arviointikertomus käsitellään valtuustossa 16.5.2022. Painetut arviointikertomukset jaetaan vuosittain valtuutetuille, johtaville viranhaltijoille ja sidosryhmille sekä toimitetaan kaupungin kirjastoihin ja yhteispalvelupisteisiin.

Ulkoisen tarkastuksen yksikkö

Kaupungin muusta organisaatiosta ja johdosta riippumattomaan ulkoiseen tarkastukseen kuuluu tarkastuslautakunnan ja JHT-tilintarkastajan lisäksi tarkastuslautakunnan alaisuudessa toimiva ulkoisen tarkastuksen yksikkö. Yksikkö valmistelee tarkastuslautakunnan ja sen jaostojen käsiteltävät asiat sekä tekee JHT-tilintarkastajan työohjelman ja yksikön tarkastusohjelman mukaisia tarkastuksia, joista raportoidaan tarkastuslautakunnalle ja tarkastuksen kohteille. Ulkoisen tarkastuksen yksikköä johtaa tarkastuslautakunnan esittelijänä toimiva kaupunginreviisori, JHTT Virpi Alaaho. Tarkastuslautakunnan ja sen II jaoston sihteerinä toimii kaupunkitarkastaja Riitta Björklund. Tarkastaja Aino Jalli toimii I jaoston sihteerinä.

Kaupungin ja konserniyhteisöjen tilintarkastus

Kuntalain mukaan valtuusto valitsee hallinnon ja talouden tarkastamista varten tilintarkastusyhteisön, jonka on määrättävä vastuunalaiseksi tilintarkastajaksi JHT-tilintarkastaja. Tilintarkastaja toimii tehtävässään virkavastuulla. Kaupungin tytäryhteisön tilintarkastajaksi on valittava kaupungin tilintarkastusyhteisö, jollei poikkeamiseen ole perusteltua tarkastuksen järjestämiseen liittyvää syytä. Kaupungin vastuunalainen JHT-tilintarkastaja raportoi tarkastuslautakunnalle kolme kertaa vuodessa tarkastustyönsä tuloksista. Vuonna 2021 lakisääteisenä tilintarkastusyhteisönä on toiminut BDO Audiator Oy. Kaupungin vastuunalaisena tilintarkastajana on toiminut JHT, KHT Tiina Lind ja konserniyhteisöjen päävastuullisena tilintarkastajana JHT, KHT Ari Lehto.

LIITE 1: Taulukot kaupungin, liikelaitosten ja konserniyhteisöjen tulostavoitteiden toteutumisesta tilinpäätöksen ja tarkastuslautakunnan arvion mukaan

TOIMIALOJEN TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Tilinpäätös 2021

Toteutui	*Toteutui osittain*	*Ei toteutunut*	*Ei voida arvioida*
▲	▶	▼	◀

Tarkastuslautakunnan arvio

Toteutui	*Toteutui osittain*	*Ei toteutunut*	*Ei voida arvioida*
⬆	➡	⬇	⬅

Tulostavoitteet 2021	TILINPÄÄTÖS 2021				TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
KONSERNIHALLINTO								
Elinvoima, kilpailukyky ja työllisyys								
Työllisyysaste lähestyy Espoo-tarinan tavoitetasoa.			▼				⬇	
Työttömyysaste lähestyy Espoo-tarinan tavoitetasoa.		▶					⬇	
Työmarkkinatukikustannukset laskevat.			▼				⬇	
Työpaikkojen määrä Espoossa ja kasvukäytävillä kasvaa.	▲				⬆			
Yritysten määrä Espoossa kasvaa.	▲				⬆			
SECAP-ohjelman toimeenpano ja muu hiilineutraaliustyö yhdessä kumppaneiden kanssa.	▲				⬆			
Talous, henkilöstö ja johtaminen								
Toimintakatteen alijäämä on enintään Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman ja talousarvion mukainen.	▲				⬆			
Palvelutuotannon tuottavuus paranee vähintään 2,0 % peruspalvelujen hintaindeksin muutos huomioiden.		▶				➡		
Henkilötyön tuottavuus paranee 1,0 %.			▼				⬇	
Konsernin lainakanta (pl. Espoon Asunnot ja HSY) kääntyy laskuun valtuustokauden lopulla.	▲				⬆			
Kaupungin investointien tulorahoitusaste on vähintään talousarvion mukainen.	▲				⬆			
Henkilöstön kokemus työhyvinvoinnista ja työn sujumisesta on hyvä.	▲				⬆			
Terveysperusteiset poissaolot vähenevät 10 % edellisen vuoden vastaavan ajankohdan tasosta.	▲				⬆			
Kustannusvaikuttavuutta parannetaan digitalisointia lisäämällä.		▶				➡		

Tulostavoitteet 2021	TILINPÄÄTÖS 2021				TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN TOIMIALA								
Sivistys ja hyvinvointi								
Terveysasemien palvelukyky paranee ja tavoitteena on, että lääkärin kiireettömälle vastaanotolle (T3) päästään 28 vrk:n sis. (Q1–Q4≤28).			▼				▼	
Digitalisaation hyödyntäminen kasvaa SOTET:n asiakaskontakteissa vuonna 2021.		▶				➡		
Kehitetään perussoten palveluja sekä perustason ja esh:n integraatiota siten, että päivystyspalvelujen tarve vähenee verrattuna vuoteen 2020.		▶				➡		
Asiakastyytyväisyys paranee vanhusten palvelujen sairaalan potilailla, pitkäaikaishoidon asukkailla ja kotihoidon asiakkailla.		▶				➡		
Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen oman tuotannon vuorokausihinta alenee.			▼				▼	
Vammaispalvelulain mukaisten kuljetusten kustannuskasvu taittuu.			▼				▼	
Kotona asuu vähintään 94 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä.	▲				▲			
Säännöllisen kotihoidon asiakkaan luona käyvien eri hoitajien määrä vähenee.			▼				▼	
Kotihoidon asiakkaiden kipu hoidetaan hyvin.			▼				▼	
Tuetun asumisen osuus vammaisten asumispalveluista kasvaa.			▼				▼	
Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten suhteellinen osuus ikäluokasta ei kasva.		▶				➡		
Tarve lasten ja nuorten psykiatrisiin palveluihin vähenee.		▶				➡		
Talous, henkilöstö ja johtaminen								
Toimintakatteen alijäämä on enintään talousarvion mukainen.	▲				▲			
KASVUN JA OPPIMISEN TOIMIALA								
Sivistys ja hyvinvointi								
Varhaiskasvatuksen osallistumisastetta nostamalla parannetaan lasten oppimisvalmiuksia ja luodaan jatkumoa tuen tarpeisiin vastaamisessa varhaiskasvatuksesta opetukseen.	▲				▲			
Espoon oppimistulokset ovat Suomen parhaat (olemassa olevilla mittareilla).	▲							⬅
Kansainvälisyyttä on edistetty Sivistystoimen kansainvälisyys- ja globaalikasvatusohjelman 2019–2021 mukaisesti kustannustehokkailla tavoilla.	▲				▲			
Eriytymiskehitystä ja syrjäytymistä on ehkäisty oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukien.			▼				▼	
Eri kieli- ja kulttuuriryhmien lasten ja nuorten osallistumisaste kasvaa kotoutumista ja työllisyyttä edistäen.	▲				▲			
Talous, henkilöstö ja johtaminen								
Toimintakatteen alijäämä on enintään Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman ja talousarvion mukainen.	▲				▲			

Tulostavoitteet 2021	TILINPÄÄTÖS 2021				TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN TOIMIALA								
Sivistys ja hyvinvointi								
Palvelutuotanto kehittyy kustannusvaikuttavasti ja asukas- ja asiakaslähtöisesti monituottajamallia hyödyntäen.	▲					→		
Elinvoima, kilpailukyky ja työllisyys								
Edistetään yritysten ja työpaikkojen sijoittumista Länsimetron, Raide-Jokerin ja kaupunkiradan kasvu- ja kehityskäytäviin.	▲				▲			
Kouluilla ja päiväkodeilla on terveet ja toimivat tilat.	▲				▲			
Toimitilat tukevat palvelujen toteuttamista kustannustehokkaasti ja tarpeettomista toimitiloista luovutaan suunnitelman mukaan.	▲							←
Espoon kaupunkirakennetta ja -ympäristöä kehitetään enintään investointiohjelman kokonaistason mukaan.	▲				▲			
Espoon kasvua vahvistetaan asuntotuotannolla ja liikennettä koskevilla tavoitteilla.	▲				▲			
Edistetään energiasäästötavoitteita ja ympäristökriteereitä rakentamisessa, alueiden kehittämisessä ja palvelutuotannossa.	▲				▲			
Talous, henkilöstö ja johtaminen								
Toimintakatteen alijäämä on enintään Taloudellisesti kestävä Espoo -ohjelman ja talousarvion mukainen.	▲				▲			
YHTEENSÄ 41 TULOSTAVOITETTA	**23**	**8**	**10**	**-**	**20**	**8**	**11**	**2**

LIIKELAITOSTEN TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

LIIKELAITOKSET								
LÄNSI-UUDENMAAN PELASTUSLAITOS -LIIKELAITOS								
Tilikauden tulos ei jää alijäämäiseksi.			▼				▼	
Investointien kokonaismäärä on enintään valtuuston hyväksymän talousarvion mukainen.	▲				▲			
TILAPALVELUT-LIIKELAITOS								
Liikelaitoksen tulostavoite on 23,7 milj. euroa ylijäämäinen tulos ennen varauksia.	▲				▲			
Liikelaitoksen talonrakennusinvestointien hankkeiden toteutuminen valtuuston päättämän talousarvion sekä taloussuunnitelman investointiohjelman aikataulun ja kustannusarvion mukaan.	▲						▼	
YHTEENSÄ 4 TULOSTAVOITETTA	**3**	**-**	**1**	**-**	**2**	**-**	**2**	**-**

KONSERNIYHTEISÖJEN TULOSTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Tulostavoitteet 2021	TILINPÄÄTÖS 2021				TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
Espoon Asunnot Oy								
Asuntojen keskimääräinen vuosittainen käyttöaste on vähintään 98 %.	▲				➡			
Asiakaskokemus on hyvällä tasolla.	▲				➡			
Keskimääräinen asuntotuotannon aloitus 400 vuodessa.		▶				➡		
Lämmityksen energiatehokkuus paranee.	▲				➡			
Aktiivinen osallistuminen asunnottomuuden vähentämiseen Espoossa.	▲				➡			
Espoo Catering Oy								
Työn tuottavuus nousee vähintään 3 % / vuosi.	▲				➡			
Aterioiden hinnat säilyvät vakaina.	▲				➡			
Asiakastyytyväisyyskyselyn kokonaisarvosana palvelusta on paremmalla tasolla ja jatkuva asiakaskokemuksen seuranta on toiminnassa.	▲				➡			
Vastuullisuus toteutuu mitattuna sekä sosiaalisella että kestävään kehitykseen liittyvillä toimenpiteillä.	▲				➡			
Enter Espoo Oy								
Rakentaa Espoon kestävää kasvua a) houkuttelemalla yrityksiä asettumaan Espooseen, b) törmäyttämällä sijoittajia startupeihin ja kasvuyrityksiin, c) esittelemällä startupeja, kasvuyrityksiä ja tiedeyhteisön toimijoita kotimaisiin ja kansainvälisiin yrityksiin.	▲				➡			
Rakentaa Espoon kestävää kasvua houkuttelemalla yöpyviä vierailijoita ja matkailijoita Espooseen.	▲				➡			
Toiminnan vaikuttavuuden mittaamista ja seurantaa kehitetään.	▲				➡			
Länsimetro Oy								
Länsimetro Oy:n metron jatkeen rakentaminen etenee sopimusten ja suunnitelmien mukaisesti. - Kustannusennuste ≤ 1 159 milj. euroa.	▲				➡			
Länsimetro Oy:n metron jatkeen rakentaminen etenee sopimusten ja suunnitelmien mukaisesti. - Luovutus viim. vuoden 2023 aikana.	▲				➡			
Hankkeen etenemisestä raportoidaan säännöllisesti ja tiiviisti omistajille. Mahdolliset merkittävät muutokset hankkeessa käsitellään omistajien kanssa.	▲				➡			
Riskienhallinnasta ja realistisesta aikataulu- ja kustannustoteumasta raportoidaan tiiviisti ja avoimesti omistajille sekä mahdolliset merkittävät muutokset hankkeessa käsitellään omistajien kanssa.	▲				➡			

Tulostavoitteet 2021	TILINPÄÄTÖS 2021				TARKASTUSLAUTAKUNNAN ARVIO			
	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida	Toteutunut	Toteutunut osittain	Ei toteutunut	Ei voida arvioida
Kiinteistöjä omistavat yhtiöt								
Rakennusten sisäilmaolosuhteiden parempi hallinta sekä turvalliset ja terveelliset sisäilmaolosuhteet käyttäjille ja rakennuksille.		▶						⬅
EMMA - Espoon modernin taiteen museo								
Espoon kulttuuripalvelujen haluttavuus.			▼				▼	
Museon asema valtakunnallisesti ja kansainvälisesti arvostettuna ja haluttuna yhteistyökumppanina.			▼				▼	
Espoon kaupunginteatteri								
Asema Suomen johtavana vierailuteatterina.			▼				▼	
Taiteellisesti monipuolinen, korkeatasoinen ja kustannustehokas teatteritarjonta.	▲				➡			
Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia								
Liikevoitto ja liikevoittoprosentti.			▼				▼	
Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään tai jatko-opintoihin.	▲				➡			
Tutkintokoulutuksesta eronneiden osuus.			▼				▼	
Toiminnan vaikuttavuuden mittaamista ja seuraamista kehitetään.		▶				➡		
Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä HSL								
Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän tuottavuuden nousu vähintään 1,5 % /vuosi.		▶						⬅
Joukkoliikenteen palvelutaso on parantunut.		▶					▼	
Jalankulun, pyöräilyn, joukkoliikenteen ja uusien liikkumispalvelujen kulkutapaosuus kasvaa ja uusia liikkumispalveluja otetaan käyttöön.		▶						⬅
Joukkoliikenteen energiatehokkuutta parannetaan ottamalla käyttöön sähköbusseja ja muun linja-autokaluston osalta siirrytään käyttämään yhä enemmän biopohjaisia polttoaineita.	▲				➡			
Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä HSY								
Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymän tuottavuuden nousu vähintään 1,5 % / vuosi.		▶						⬅
Tehostetaan toimenpiteitä vesijohtoverkon hävikin pienentämiseksi.		▶					▼	
Kotitalouksien jätteen kierrätysasteen ja palvelutason nostaminen.		▶					▼	
Blominmäen puhdistamon rakentaminen edistyy hallitusti siten, että laitos voidaan ottaa käyttöön suunnitelman mukaisesti 2022.		▶				➡		
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä HUS								
HUS-kuntayhtymän tuottavuuden nousu 1,0 % / vuosi.			▼				▼	
Investointien kokonaistaso mitoitettava rahoituksellisesti kestävälle tasolle.	▲				➡			
Jorvin sairaala-alueen yhteisten palvelupolkujen asiakaslähtöistä kehittämistä jatketaan kaupungin kanssa yhteistyössä.	▲				➡			
Kiinteistöomaisuuden arviointi ja realisointi.		▶					▼	
HUS ei ylitä talousarviota.	▲				➡			
YHTEENSÄ 38 TULOSTAVOITETTA	**21**	**11**	**6**	**-**	**21**	**3**	**10**	**4**

LIITE 2: Arviointikohteille lähetetyt tarkastuslautakunnan etukäteiskysymykset

1) Miten toteutatte Espoon kaupungin tarinaa omassa toiminnassanne?

Esittäkää tarkastuslautakunnalle tulostavoitteet, jotka teille on valtuustoon nähden sitovina asetettu vuoden 2021 talousarviossa ja/tai toimialan/tulosyksikön tarinassa olevat tavoitteet.

Mikäli tulostavoitteet eivät ole toteutuneet/toteutumassa vuonna 2021, kuvatkaa toteutumatta jäämisen syyt sekä niiden toteuttamiseksi tehdyt ja vielä tarvittavat toimenpiteet. Eritelkää koronapandemian vaikutukset.

2) Miten talousarvio ja Taloudellisesti kestävä Espoo tuottavuus- ja sopeutusohjelma toteutuvat osaltanne vuonna 2021? Koronapandemian vaikutukset toimintaanne ja talouteenne?

Miten palvelutuotannon kustannukset ovat kehittyneet? Esittäkää tietoja keskeisten palvelujen suoritehinnoista. Miten tuloksellisuus on kehittynyt edellisiin vuosiin verrattuna?

Onko toimialan/tulosyksikön toiminta näkemyksenne mukaan tällä hetkellä tuloksellista ja tarkoituksenmukaista?

3) Miten mittaatte toimintanne ja palvelujenne sekä mahdollisten ostopalvelujenne laatua? Miten olette määritelleet tavoitellun laatutason? Mitä toimenpiteitä olette tehneet palvelujen laadun edistämiseksi?

4) Miten ja millä toimenpiteillä olette edistäneet asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä asukas- ja asiakaslähtöisyyttä?

Kuvailkaa esimerkiksi, millaista yhteistyötä on käytännössä tehty asukkaiden ja asiakkaiden kanssa ja miten asukkaille/asiakkaille viestitetään yhteistyömahdollisuuksista?

Millaisia kuntalaisten osallistamisen muotoja teillä on käytössänne?

Miten seuraatte ja mittaatte asiakastyytyväisyyttä? Miten käsittelette asiakaspalautteet?

Kertokaa esimerkkejä siitä miten saadut asiakaspalautteet ovat käytännössä vaikuttaneet palvelun tarjontaan ja tuottamiseen?

5) Miten seuraatte ja edistätte henkilöstön työhyvinvointia?

6) Miten edistätte kestävää kehitystä toiminnassanne?

7) Ajankohtaiset haasteet toiminnassanne?

8) Esittäkää tarkastuslautakunnalle saatavilla olevat toiminnan ja talouden keskeiset vertailutiedot (mittarit) muista suurista kaupungeista.

Kuvatiedot, lähdeluettelo sekä linkit

Kuvatiedot

Koko sivun kuvien kuvatiedot

s. 3 Espoo-päivän kansalaisuusjuhla Sellosalissa	Kuva: Studiokuva Elido / Heidi Lindholm
s. 11 Tuuliviiri talon katolla Espoonkartanon vieressä	Kuva: Tommi Ista
s. 37 Storängens skola, esikoululaisia	Kuva: Taru Turpeinen
s. 69 Kivenlahti	Kuva: Taru Turpeinen
s. 82 Tapiolan pyöräparkissa sijaitseva taiteilija Seela Petran teos nimeltä Sinä päivänä. Teoksen omistaa Espoon modernin taiteen museo EMMA.	Kuva: Ella Tommila
s. 88 Vaahteran lehti ja jäätä	Kuva: Virpi Pakkala

Tarkastuslautakunnan jäsenten kuvien kuvatiedot

Paula Viljakainen, Sari Ojanen ja Jaakko Ravald	Kuva: Mikko Mäntyniemi, Ateljee Mäntyniemi
Leila Arstila	Kuva: Valtteri Törmänen
Marita Backman	Kuva: Tuire Ruokosuo Photography
Timo Kallioja	Kuva: Fotoyks
Jarmo Kanerva	Kuva: Studio Omena
Mikko Lievonen	Kuva: Kuvatapio
Aili Pesonen	Kuva: Tommi Halkosaari
Mika Poutala	Kuva: Hannes Honkanen
Mari Rummukainen	Kuva: Studio Valonkuva / Siru Heikkilä
Tapio Valli	Kuva: Kuva-Ahti Oy
Marika Visakova	Kuva: Vessi Hämäläinen, Vessi Vessi Visuals

Lähdeluettelo sekä linkit

Arviointikertomuksen valmistelussa on käytetty lähteinä tarkastuslautakunnan ja sen jaostojen arviointikokouksissa esitettyjä aineistoja. Lisäksi tietoja on tarkistettu viranhaltijoilta ja tehdyistä viranhaltijapäätöksistä sekä kaupungin toimielinten pöytäkirjoista. Seuraavassa on esitetty muut keskeiset valmistelussa hyödynnetyt asiakirjat ja tietolähteet.

Espoon kaupungin asiakirjoja

Asunto-ohjelman 2018–2021 seuranta vuodelta 2021: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022609-6-120807.PDF
Eetvartti - neljännesvuosijulkaisut: https://www.espoo.fi/fi/eetvartti-neljannesvuosijulkaisu
Ennakkotietoa tilinpäätöksestä 2021, valtuusto 28.2.2022 § 25: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2022554-6
Espoon kaupungin kestävän energian ja ilmaston toimintasuunnitelma, (SECAP): https://static.espoo.fi/cdn/ff/W1yZIeWvPrxl8K56XLQkhfeycbcwTEqyT2P66r-FBOU/1624263512/public/2021-06/SECAP-raportti_Espoon%20kaupunki_23.10.2019.pdf
Espoon kaupungin Kestävän kehityksen verkkosivut: https://www.espoo.fi/fi/kestava-kehitys
Espoon kaupungin konserniohje: https://static.espoo.fi/cdn/ff/_Tcp5MsErrtE0FLQ8TMhcffIvuOoYPrrouYNRametsk/1629109695/public/2021-08/Espoon%20konserniohje%2012122016%20ei%20saavutettava.pdf.pdf
Espoon kaupungin sidonnaisuusrekisteri: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2020200-7
Espoon kaupungin omistajapolitiikka: https://static.espoo.fi/cdn/ff/_r5kCQSwgkPhhll0PkrT0aWX-KYrm164Jxa4v6LLxohM/1629109742/public/2021-08/Espoon%20omistajapolitiikka%2012122016%20ei%20saavutettava.pdf.pdf
Espoon kaupungin rahastosijoitusten kuukausiraportti 31.12.2021
Espoon kaupungin sääntökokoelma: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/paatoksenteko/saantokokoelma
Espoon kaupungin verkkosivut: www.espoo.fi
Espoon kaupungin VLR-raportti: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/kestava-kehitys/kestavan-kehityksen-tavoitteet/espoon-kaupungin-vlr-raportti
Espoo-tarina: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/espoo-tarina#section-25425
Espoon työllisyyspalvelujen verkkosivut: https://www.espoo.fi/fi/tyoelama
Helsingin seudun ympäristöpalvelujen verkkosivut päästöistä: https://public.tableau.com/shared/HCHTPN2XY?:showVizHome=no

Henkilöstöön liittyviä seurantatietoja vuodelta 2021, kaupunginhallitus 28.3.2022 § 96: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2022621-3
Hoito ja palvelutakuu Espoon terveysasemilla, hammashoitoloissa ja ikääntyneiden sosiaalipalveluissa: https://www.espoo.fi/fi/terveys/hoito-ja-palvelutakuu
Hyvinvoinnin ja terveyden toimiala, kotihoidon ostopalvelujen valvontaraportti vuodelta 2021: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022623-5-124911.PDF
Hyvinvoinnin ja terveyden toimialan toimintakertomus 2021: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022623-4-126189.PDF
Hyvinvointi- ja terveystoimi, iäkkäiden henkilöiden tarvitsemien palvelujen riittävyys, laatu ja omavalvonta 2021: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022623-5-124912.PDF
Hyvä hallinto- ja johtamistapa Espoon kaupungin tytäryhtiöissä: https://static.espoo.fi/cdn/ff/gi2GjhuBggMPjpmHrEcX_BgbEFzRkQXHainBgzUxhe4/1629786177/public/2021-08/Hyv%C3%A4%20hallinto-%20ja%20johtamistapa%20Espoon%20kaupungin%20tyt%C3%A4ryhti%C3%B6iss%C3%A4%2024042017%20ei%20saavutettava.pdf
Konserniraportti 2021, kaupunginhallituksen konsernijaosto 7.2.2022 § 10: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2022557-4
Nuorisopoliklinikka Nupoli: https://www.espoo.fi/fi/nuorten-mielenterveys-ja-paihdepoliklinikka-nupoli
Osavuosikatsaukset valtuustolle vuonna 2021, valtuusto 13.12.2021 §172: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2021510-4 ja 13.9.2021 § 127: https://espoo.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2021396-8
Selvitykset vuoden 2020 arviointikertomuksessa esitettyihin havaintoihin, valtuusto 13.9.2021 § 127: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2021396-8-82795.PDF
Taloudellisesti kestävä Espoo - tuottavuus- ja sopeutusohjelman hyväksyminen, valtuusto 19.10.2020 §144: https://espooprodfi.oncloudos.com/cgi/DREQUEST.PHP?page=meetingitem&id=2020521894-4
Talousarviot 2017–2022: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/talous/talousarvio
Tilastot ja tutkimukset: https://www.espoo.fi/fi/espoon-kaupunki/tutkimus-ja-tilastot
Tilinpäätökset 2011–2021: https://www.espoo.fi/fi/tilinpaatokset
Työllisyys Espoon verkkosivut: https://www.espoo.fi/fi/tyoelama/tyollisyys-espoo
Ympäristönsuojelun palvelualueen vuosikatsaus 2021: https://espoo.oncloudos.com/kokous/2022611-4-123419.PDF

Tausta- ja lisätietoja

Aluehallintovirasto: https://avi.fi/etusivu
Espoo Catering Oy: https://www.espoo.fi/fi/tervetuloa-espoo-cateringiin
Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia: https://www.omnia.fi/
Opetushallitus www.oph.fi
Sosiaali- ja terveysministeriö www.stm.fi
Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos THL www.thl.fi
Työeläkevakuuttajat TELA ry https://www.tela.fi
Työ- ja elinkeinoministeriö www.tem.fi
Työllisyyden kuntakokeilu https://tem.fi/tyollisyyskokeilut
Valtioneuvoston Soteuudistus-verkkosivut: https://soteuudistus.fi/etusivu
YK:n kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030: https://kestavakehitys.fi/agenda-2030
Ympäristöministeriö, MAL-aiesopimukset: https://www.helsinginseutu.fi/hs/fi/yhteistyo/maankaytto-asuminen-ja-liikenne/

Lainsäädäntöä

Kuntalaki (410/2015)
Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012)
Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)
Laki työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta (1269/2020)
Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)
Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011)
Laki yleisistä kirjastoista (2016/1492)
Lastensuojelulaki (417/2007)
Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999)
Oppivelvollisuuslaki (1214/2020)
Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
Toimeentulotukilaki (1412/1997)
Vammaispalvelulaki (1987/380)
Vanhuspalvelulaki (2012/980)

ESPOON KAUPUNKI
ULKOISEN TARKASTUKSEN YKSIKKÖ
Kaupunginreviisori, JHTT Virpi Ala-aho
puh. 046 877 2801
www.espoo.fi/arviointikertomus

PAINO
Painonet Oy

KANSIKUVA
Maritta Nevalainen

ISBN (painettu) 978-951-857-977-2
ISBN (pdf) 978-951-857-978-9